

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.

Leto I.

V Ljubljani, 1. decembra 1881.

Štev. 12.

Mejnik.

ostavljeno je známenje:
Slovenski mejni kamen je.
Pogubo čas je pisal nanj
In črne proge risal nanj.

O stopi predenj, gledi ga,
Mahú, prahú očedi ga
In bridke plakaj nanj solzé
Na meji národne zemljé!

In čitaj vse, kar pravi ti,
Kar pred oči on stavi ti,
Njegovo jadro tožbo čuj,
S solzámi ga spoštuj, spoštuj!

„Slovenski tu bil nekda j svet,
A zdaj nam je že zdavna vzet,
In kogar srečaš, brat je tvoj,
A rod sedáj taji on svoj.“

To pravi ti le-tá mejnik,
Krivice on jedín tožnik,
Ki tujec jo učinil je,
Da národ tvoj poginil je!

Zato, zato pa lij solzé,
Na meji narodne zemljé,
Za narod, potnik, prosi ti,
Za narod solze rosi ti!

—b—

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Konec.)

Tri in dvajseto poglavje.

Kdor bo prepričan, da je na cestah inu potih popadel, al deželnega voznika naj bo na suhim al na vodi, al poštniga Kurier-a al njegov rone al Kurierja, ki nosi kraljeve al ministrove al gosposkine al generalske pisma, al druge popotnike; ta bo k' smerti obsojen, ako se po njegovemu djanju skaže, da se je koga lotil s to mislio, da bi ga vmoril, al okradel, al njemu pisma, papirje al poslano pisanja vzel, desilih bi ga ne vmoril, al ne okradel.

Člen II. postave od 9. snežnika leta šest.

Vodnikov prevod.

koro pol leta po zadnjih dogodkih sredi zime zbralo se je v Ljubljani vojno sodišče, „le conseil de guerre spécial“, prvo in zadnje v času francoske vlade na Kranjskem.

Soditi je moralo — rokovnjače; one, katere so bili ujeli ob napadu v Črnem Grabnu, in še nekaj tovarišev njihovih, katere so prijeli po ovadbah in izjavah uže zaprtih tolovajev, in pa vsled skrbnih preiskavanj po vsem Brdskem in Kamniškem okraji.

Da bralec ume, zakaj so bila ona specijalna vojna sodišča, ali kakor Vodnik v prevodu izvirnega naslova „le conseil de guerre spécial“, isto imenuje — „posebno zvoleni sodniki čez tolovajstva krive“, tako grozna vsem hudodelcem, da so povsodi, koder koli so bila ustanovljena, in to zlasti v Nemcih v Renskej provinciji, v kratkem času iztrebila v mnogih okrajih tolovajske tolpe, katere so v onih nemirnih časih rogovilele povsodi, — omenjamo le, da so jih sestavljali iz vojaških dostojanstvenikov, in da proti izreku tega sodišča apelacija ni bila mogoča. Sodba bila je le: oproščenje ali pa — smrt, in izvršila se je takoj. Sodišče, katero se je zbralo, da sodi rokovnjače,

bilo je sestavljeno na podlagi zakona od 19. vendemiaira leta XII. in predsedoval mu je baron Roussille, polkovnik petega pešpolka „per slovenski vojski“, kakor prelaga Vodnik uradni naslov „armée d' Illyrie;“ votanti bili so štirje kapitani in dva lajtnanta. Tožnik bil je kapitan Coste, rodom Francoz, kakor vsi sodniki.

Slovenski tekst omenjene sodbe, katera je bila proglašena v francoskem, slovenskem in nemškem jeziku v 600 iztisih, in katerega je preskrbel Vodnik, pripoveduje, da „ti gospodje sodniki si nič niso bili svoji ne med seboj, ne z nobenim med obdolženimi, na nobenimu kolenu prepovedanmu, ne po kervi ne po svačini.“

Pa bodi nam dovoljeno, da podamo bralcu glavne točke onega zapiska po izvirniku!

„Ti na povelje Excellenz gospoda Maršala vojvoda Dubrovškiga General Poglavarja slovenskih dežel, vkup poklicani vojskni sodniki so se zbrali v svoji njim odkazani sodni hiši, de bi sodbo sklenili čes obdolžene; vsi obdolženi, de so skrivno umorili gospoda Boissaca kapitana adjutanta, inu Vernazza sekretaria inu tolmača Excellenz gospoda Maršalla vojvoda Dubrovškiga, inu druge officirje inu soldate francoske ne znane.“

„Zbor inu sodba se je začela. Prezident je rekel pisavcu pernest nu de ima brati spis prašanjov inu odgovorov, kar kol so obdolženi inu priče govorile, inu kar je proti nedolžnosti obdolženih, al kar jih izgovarja.“

„Po tim branju je vказal Prezident perpelati vjete obdolžene. So bili perpelani brez železja, ne zvezani, inu s' svojimi besedniki (zagovorniki). Zdaj je bilo dano na znanje obdolženim v kom so toženi inu krivi; potle jih Prezident isprašuje, prašanja sta jim prestavljala gospod Vurzbach inu gospod Kalan, pravdna dohtarja inu tolmača; inu obdolženci so skus ta dva odgovarjali.“

„Priče so posebej sprašane, inu krivim so skazane njih pričanja.“

„Po tim zašlišimo referentove razložke inu sklepe; zašlišimo tudi tožene inu njih zagovarjanje, kar so imeli sami reči inu kar so njih besedni doktarji za nje govorili, ktiri so zadnič rekli, da nimajo nič več perstavit inu de je vse rečeno kar krivim pomagati zamore. Prezident praša sodnike, če hočejo še kaj razložka. Sodniki reko: nič več. Prezident vkaže zagovárjavcam inu toženim iz sodne

hiše vun stopiti, tožene peljajo spet v' njih/zapérco. Prezident naprosi pisarja in druge poslušavce de bi vun stopili.“

„Sodniki sodijo per zapertih durih inu Prezident jih praša tako: So li krivi skrivnega poboja nad francoskimi soldatmi ti toženi možjé?“

„Volji se pobérajó od spodne stopne gori, inu na zadne da Prezident svoj volj. Sodniki z' enim glasam sklenejo, de zgor ime-novane pregréhe so krivi.“

„Po tim praša cesarski komissar, kaj so obsojenci zaslužili. Prezident zbere spet volje tako, kakor je zgor rečeno. Sodniki sturé pravico inu z enim glasam jih obsodijo k' smerti, inu naročé kapi-tanu Referentu to sodbo dati natisnit po francosko, slovensko inu nemško, inu jo po vsih besedah dopolniti.“

„Skleneno inu sojeno brez narezen iti iz zbora; inu sodniki so podpisali prvi spis te sodbe, kakor sta se tudi podpisala referent inu pisavic.“

Tako nam pripoveduje iztis one sodbe, morda jedini, kateri se je še ohranil izmej tistih šeststo, kolikor jih je naročilo vojno sodišče.

Obsojenih je bilo dvaintrideset hudodelcev, — vsi kateri so bili navzočni pri onem roparskem napadu; pa ujetih je bilo samo pet, vsi drugi so bili sojeni in contumaciam. Pozvedelo je sodišče njihova imena, ker so jih povedali drugi jetniki, a prijeti jih ni bilo moči, kajti pobegnili so bili čez štajersko mejo. Tudi Gropa je bil imenovan mej njimi, a pravega njegovega imena niso znali.

Ujeti obsojenci, „condamnés presents“ bili so večinoma znanci naši: Bojec in Peter Toča, katera dva sta bila okrevala popolnoma. Samoglav in Obloški Tonček in še jeden rokovnjač, katerega so bili zasačili pri menjanji bankovcev, ukradenih iz francoskih kas.

Védli so se pred sodiščem, kakor navadno vsak hudodelec v enakem položaji; bili so skoro apatični. Sodniki so izprevideli, da imajo pred seboj samo malo številce velike nevarne rokovnjaške zadruga, a več zvedeti po jetnikih o tej zadrugi ni bilo moči, ker isti sami niso mnogo več znali, nego imena posameznih društvenikov.

Najpogumnejši, ali recimo najbolj apatičen bil je Peter Toča. Ko jim je „kapitan Referent“ bral sodbo in jim ob jednom naznanil, da se bode ista v dveh urah izvršila, in da izvršitve niti/priziv niti prošnja za pomiloščenje ubraniti ali odložiti ne more, ozrl se je Toča tja, kjer je stal Obloški kobilar. Srečala sta se v očeh, in

preko Petrovih usten seglo je nekaj, kakor porogljiv spomin one noči v bistriškem gozdu, ko se je kobilar norčeval, da bosta skupaj visela. Tonček je zrl srpo v tla, in le rumeno lice njegovo kazalo je o čutu, kateri ga je pretresal. 393.

Bojec se je zgrudil nazaj na klop in videlo se je, da so ga jedine besede „obsojen k smrti“ postarale za mnogo mnogo let. Sključen je sedel tamo in v zgubani obraz segla mu je pepelnata barva.

Obravnavalo se je tridesetega januarija dopoludne; popoludne ob treh izvršila se je sodba.

Za pokopališčem sv. Krištofa bilo je zbranega mnogo ljudstva, ko je došel tja močan vojašk oddelek z obsojenci.

Postavili so jih k zidu in potem jim je bral vojni komisar še jedenkrat vso sodbo.

Nekoliko trenutkov pozneje zagrmel je strel francoskih pušk, in pravici bil je plačan krvavi dolg.

In kakov prostor je to, kjer se je to godilo! Kako lepo se vidi od tod tja na Kamniške planine in tja na gore, mej katerimi se vije Črni Graben!

Štiri in dvajseto poglavje.

„Verdorben — gestorben.“
Heine.

Minulo je bilo deset let.

Francozov uže zdavna ni bilo v deželi, in gospostvo na Kranjskem imela je zopet avstrijska vlada. Prememba vršila se je naglo, in v marsikaterih krajih je ljudstvo še čutilo ni. Kajti francoske reformacije uvajale so se bile le polagoma, in v kratkem času Marmontovega, za nas Slovence gotovo najpomenljivejšega gospodarstva tudi v istini ni bilo mogoče vzbuditi ali utrditi v prostem ljudstvu čutenja, je li bolje ali slabše, nego prej; zato je tudi narod tem rajši pozdravil zopet stari črnorumeni grb, ker je naš prosti ljud — in to je bil tedaj „narod“, — uže od nekdanj konservativen. Spominov na kulturno imenitne in posebno naroden razvitek pospešujoče naprave francoskega cara, katere so imele svoj izvir deloma v diplomatičnih ali bolj političnih uzrokih, in pa v francoskej mimo nemške bolj razvitej kulturi, — onih spominov naš rod tedaj ni znal ceniti; ostali

so mu le bolj — realni spomini, tikajoči se neusmiljenega izterjevanja davkov in vojnih kontribucij. Saj vendar iz istih časov pomni naš kmet še svoje — „fronke!“

Tudi na Kolovci ni bilo videti, da se je kaj izpremenilo. Oskrbnoval je graščino še vedno stari naš znanec Štefan Poljak, katerega je gospodar Franc grof Hohenwart rad pridržaval v tej službi. Prišel je bil isti po odhodu Francozov parkrat ogledavat svoja Kranjska posestva ter se mudil tudi na Kolovci; in tu je izprevidel, kako vestnega oskrbnika ima; zato je pazil, da ga ne izgubi.

Rezika pa postala je bila krepka, pridna žena, in če so jej tudi trije zdravi pa hudomušni dečki mnogo prizadeli, kričeči in otročje burke uganjajoči po gradu in po bližnjih vrtovih, bila je ona vendar tako rekoč drugi oskrbnik v gradu, in je obilo pomagala soprogu pri obširnem gospodarstvu. Njen oče bil je še vedno sodnik v Kamniku, in kolikor je imel prostih ur v tednu, prebil jih je skoro vse pri Poljakovih.

Mati Štefanova pa je bila pred par leti umrla. O Ferdinandu jej Poljak ni bil ničesa razodel; na smrtni postelji še mu je naročala, naj hrani polovico njenega malega premoženja, katerega dedič je bil Štefan, za izgubljenega brata, in sicer tako dolgo, da mu jo bode mogel izročiti, ali da se prepriča o njegovej smrti. In Štefan je vestno izpolnjeval materino željo. Pa v vseh desetih letih ni zvedel ničesa o ubežnem rokovnjaškem glavarji.

Spominjal se ga v zadnjih letih ni več tolikokrat, negov početku; samo jedenkrat pred več meseci oživel mu je zopet za nekoliko časa ta spomin, pa sedaj je bil uže zopet minil.

Stara Mozolka je bila namreč pred devetimi meseci umrla. Po Pavlekovej smrti, katerega je kmalu po onej usodnej noči nagla sušica pobrala, bolehal je starka vedno. Morila je ni toliko izguba jedinega sina, bolela jo je mnogo bolj sramota Polonična.

Vsi ljudje, ves okraj je vedel in govoril, da je deklica šla z rokovnjači, in materi je bilo sedaj uže skoro ljubše, da se Polonica nikdar več ne vrne. In res se ni vrnila.

Trda je postala mati polagoma, in odurna proti drugim ljudem; po noči v časih pa, ko jej spanec ni hotel blizu, jokala je bridko in tožila Bogu, zakaj jo je tako kaznoval.

Ta na videz skrita, a vendar globoko pekoča žalost izpodjedala jej je zdravje; hirati je jela, in sedaj je bilo uže devet mesecev, kar so jo pokopali.

Umrla je, ne da bi storila oporoko; zapustila pa je lepo, nezadolženo posestvo. Sodnija je imenovala oskrbnika temu posestvu in razglasila po vseh uradnih časopisih poziv do dedičev, in zlasti do izgubljene Polonice, naj se oglasijo v teku jednega leta, da sprejmo dedščino.

Ta poziv vzbudil je pozornost Poljakovo in žalostne, neprijetne spomine. Pozvedoval je nekolikokrat pri starem svojem prijatelji, doktorji Burgerji, kateri je bil predstojnik Brdske patrimonijalne gosposke, — in Mozolovina je spadala sedaj po noveji upravi k Brdskemu okraju, — se li ni oglasila še ona Mozolova Polonica, ali kdo drug zaradi te dedščine. Pa nihče se ni bil javil.

Obrok, kateri je bil prost Mozolovim dedičem, potekal je uže skoro, ko se nekega dne oglasi Poljak zopet na Brdu v opravilih. Imel je mnogo posla, in ko je bil isti gotov, reče na jedenkrat dr. Burger:

„A propos, gospod oskrbnik; kakor sem zapazil uže večkrat, zanimate se Vi jako za ono Mozolovo zapuščino. Glejte, pred nekoliko dnevi pisal mi je nekov advokat iz Gradca, da mu poročim, kaj je s to dedščino, ker se je pri njem oglasila mlada ženska, katera trdi, da je hči pokojne Mozolke! Čakajte, da poiščem pismo!“

Poljak je malo prebledel.

„Iz Gradca, pravite?“ reče naglo.

„Da, da, iz Gradca; tu je pismo!“

Rekoč podá graščak dotični list Štefanu.

V istem drugega ni bilo, nego vprašanje, katero je bil oskrbnik uže čul.

„Stvar me zanima,“ reče Poljak po kratkem premolku, „in najbolj zarad onega rokovnjaškega glavarja, kateri je ubegnil s Kolovca isto noč, ko je zmanjkalo tudi Mozolkine hčere; — to vender pomnite, doktor?“

„Prav imate; morebiti sedaj kaj pozvemo. Odgovoril bom kolegi v Gradec, in verujte mi, da bo ona deklina v kratkem tu; kadar pride na Mozolovino, Vam bom pa naznanil.“

Poljak res ni dolgo čakal; kajti čez kakih štirinajst dnij govorili so na Kolovci hlapci in dekle, da je Mozolova Polonica prišla domov in da je pripeljala s seboj tudi osemletno dekletce, — hčerko svojo, kakor so dejali ljudje.

Tudi Brdski doktor pisal je to Poljaku, pa ta se le ni mogel odločiti, da obišče Mozolovino.

Sedel je nekega popoldne v svojej pisarni, ko vstopi kmetsko, čedno opravljena ženska s pohlevnim pozdravom. Bila je morda kakih trideset let stara, še vedno lepega, pa malo bledega obraza, kateremu se je poznalo, da so uže bridke izkušnje risale nanj svoje proge.

„Kaj hočete?“ vpraša Poljak ter piše v jednomer svoj zapisnik, ne da bi se ozrl bolj v kmetico.

„Par besed bi rada govorila z Vami,“ reče ona; glas se jej je skoro tresel.

„Le povejte; kaj pa je vender?“ deje oskrbnik.

Bil je vaje takih kmetjskih prošnikov, zato je tudi delal in pisal dalje.

„Jaz sem Mozolova Polonica!“ reče ona.

Sedaj pa Poljak tudi ni več pisal. Pero palo mu je iz rok in skočil je kvišku s svojega stola. Dekle pa je zakrilo obraz in bridko zajokalo.

„Kje je pa Ferdinand?“ vzklikne nehoté Štefan; saj ni imel časa premišljevat, ali je Polonici znano sorodstvo njegovo z onim, ali ne.

„Jaz ne vem,“ odgovori ona; „vprašati sem hotela Vas, ste li kedaj še čuli o njem.“

Rekoč se plaho ozre v oskrbnika.

Isti je spoznal sedaj, da je res Polonica, ki stoji pred njim, — pa kako se je bila izpremenila!

„Nič, nič!“ deje naglo in nemirno Poljak, „odkar je šel, nisem čul besedice več o njem! In kedaj je tebe — Vas zapustil?“

„Osem let je uže tega! Šel je s Francozi na Rusko!“

„Na Rusko!“ vzklikne Štefan; vedel je, kaj pomenijo te besede; kajti v spominu mu je še bilo, da je ilirski polk, „chasseurs Illyriens“, h kateremu je dajala Kranjska tri tisoč mož, tudi moral s francosko vojsko tja proti Moskvi; — in koliko izmej onih treh tisoč se je vrnilo?

„Na Rusko!“ ponavlja še jedenkrat poluglasno Štefan; „in Vi niste nič več čuli o njem, je li še živ, ali mrtev?“

„Nič več!“ reče sedaj tudi Polonica.

„In zakaj je šel tja? Zakaj je šel k vojakom? Bil je vender na Avstrijskem?“ hiti Poljak; „pa sedite vender!“

Rekoč ponudil jej je stol.

„Povedala Vam bom vse, gospod oskrbnik,“ povzame potem ona govor. „Nande mi je pri odhodu tudi naročil, naj grem k Vam, če bo prilika, in zato sem prišla. Gospod, saj Nande ni bil takov, kakor so govorili ljudje o njem!“

Uprla je pri teh besedah svoje rosne oči v oskrbnika; ta pa je zrl k tlom.

„Tisto noč, ko so ujeli Nandeta,“ nadaljevala je ona, „par ur pozneje prišel je vnovič trkat na moje okno, in potem sem šla ž njim. Zjutraj bila sva uže blizu Gornjega Grada na Štajerskem, kjer ni bilo več nevarnosti. Nande je bil tako oslabelel, ker ga je rana na glavi vedno bolj pekla, da ni mogel več dalje. Ostala sva pri nekem samotnem drvarji par tednov, da je Nande ozdravel. Potem pak sva šla proti zgornjemu Štajerskemu. Nande je kupil blizu Gradca malo kajžo in polja za par mernikov posetje in tam sva živela malo več, nego poldrugo leto. Nekega dne pride Nande, — pozno proti večeru, ves spehan iz mesta domov. Pripovedoval mi je v naglici, da ga je v Gradci nekdo spoznal kot dezterterja, in da je komaj ušel; sledili so ga pa vojaki. Dejal je, da v tej noči ne ostane doma, da se hoče skriti v gozd, ker bodo prišli gotovo za njim. In res so prišli in pretaknili vse kote. Hoteli so tudi mene zapreti, pa pustili so me vender. Drugo noč pride Nande in mi pové, da pojde čez Koroško mejo, in da se bode prostovoljec zapisal francoskim vojakom; dejal je, samo za nekaj časa, da se tukaj vse pozabi. Jokala sem in prosila, pa Nande je dejal, da mora tako biti, in šel je. Pustil mi je nekoliko denarja, — mnogo ga ni imel, ker je rekel, da so mu ga tedaj vzeli, ko so ga tukaj popadli, — in obljubil je, da se vrne precej, ko bo nova vojska končana. Zvedela sem potem, da je moral njegov polk na Rusko. Čakala sem dolgo, dolgo. Koliko sem imela opravila z dekletcem, katero se je rodilo pol leta po Nandetovem odhodu! In kako sem se bala vojakov in biričev, ki so ga hodili vedno iskat. Potekla so tri leta, pa Nandeta ni bilo nazaj, in jaz tudi nisem mogla več živiti otroka in sebe z ono kajžo. Šla sem služiti; naučila sem se bila nemški, in dobila sem res kmalu službo v Gradci; otroka sem pustila na kmetih in plačevala zanj, kar sem zaslužila. Domov semkaj nisem mogla. Služila sem pri nekem doktorji v Gradci, in ta mi je sedaj povedal, da me po časopisih iščejo, in da so mati umrli. Prišla sem in zdaj bom morda ostala tukaj. Ko bi le Nande bil tukaj!“

Jok jo je zopet pošilil.

Poljak je nemo poslušal to priprósto povest. Smililo se mu je to nesrečno dekle, in usoda bratova ga je močno genila. Vedel je, da Nandeta ne bo več nazaj, ker ga do sedaj ni bilo; ruski sneg jih je malo vračal.

„Pisal bom v Ljubljano in na Dunaj,“ dejal je Štefan po kratkem premolku, „morda je mogoče kaj pozvedeti o Nandetu!“

Govorila sta še delj časa, in oskrbnik peljal je bratovo ljubico naposled k svojej ženi. Proti večeru še le vrnila se je Polonica domov.

Dolgo časa je trajalo, da je dobil Štefan po prizadevanji francoskega poslanstva poročilo o bratu. Mogoče je bilo to, ker se je Nande, kakor je bil uže prej naznanil Polonici, upisal s svojim pravim imenom mej francoske prostovoljce. Pa to poročilo je bilo kratko; pripovedovalo je, da je Ferdinand pl. Basaj v zapisnikih polkovih, katere so sestavili po begu iz Rusije, zaznamenovan kot izgubljen, „perdu“.

Ruski sneg bil je morda njegov mrtvaški prt. — —

Leto pozneje umrl je stari sodnik Gavrič. in kmalu potem prejel je tudi Poljak tako ugodno ponudbo s Českega, da je sklenil, zapustiti Kranjsko ter iti tja. Dobil je tam oskrbnništvo velike doméne. Pri svojem prijatelji, doktorji Burgerji pa je založil prej oho svoto, katero je ranjka mati namenila Ferdinandu; Štefan je odločil, da se hrani sedaj za Nandetovo hčerko. Dopisovala sta si prijatelja še dolgo, a po dr. Burgerjeveji smrti izostala so pisma s Českega, in tudi Štefana ni bilo več na Kranjsko nazaj. —

Rokovnjaška družba pa je polagoma v teku let zopet jela narastati in puščala je v novi tu in tam, pri kmetih in gospodih svoj sled. Pa bile so vse to le male tatvine; do večjega ni prišlo, ker jim je manjkalo stare organizacije ali bolje starega energičnega organizatorja. Prvi deležniki bili so se ve da vsi udje nekdanje silne rokovnjaške druhal.

Tudi nekov Gropa je nastopil, imenovan „veliki Gropa, rokovnjaški papež“, ki je svoje ljudi v U d n e m (vojvodinem) borštu nad Kranjem pod krivo jelko tudi poročal, govoreč za blagoslov:

„In nomine patre
Vzemi jo na kvatre!
Če drugo dobiš,
Pa to zapusti!“

Pa to ni bil pravi nekdanji Gropa. Umrli je ta mož v visokej starosti še le leta 1854. in bil je — Tomaž Velikonja.

Dvajset let sem pa so rokovnjači izumrli in zginili. Živé le še v pripovedstih o njihovih tatvinah.

In Polonica?

Ko sva predlanskem z ranjkim Jurčičem šla na sprehod čez Kolovške gozde, vodila naju je pot tudi mimo Mozolovine. In tam je pri čebelnjaku sedela stara, sključena ženica, katera naju je prijazno pozdravila. Govorili smo par besed, in potem sva šla dalje in jaz sem prijatelju pripovedoval, da je to Mozolova Polonica, katerej ljudje tudi sedaj še tako pravijo, in o katerej trdijo, da je bila nekdanj „rokovnjaška baba“. Posestvo je bilo sedaj uže last njenega vnuka, in ona imela je tu le živež in poboljšek izgovorjen. Doma se je mudila večjidel pri pravnukih in molila je, mnogo molila.

To pač tako pride na stare dni!

Lansko zimo pa so jo pokopali tam gori na Rovskem pokopališči, tja, kjer sta uže skoro sedem deset let počivala strije Blaž in Pavlek.

EPILOG.

Ko sem se lotil dela, dovršiti ta roman, katerega nadaljevanje je prezkodna Jurčičeva smrt pretrgala, vodila sta me dvojna ozira: prvič prepričanje, da „Zvon“ ne sme takoj v prvem svojem tečaju ostati na dolgu s povestjo, katera je v svojem početku uže vso pozornost vzbudila: drugič misel in želja, da tudi onemu odlomku, katerega je zapustil Jurčič, ne more biti na kvar, ako se povest bodisi dobro ali slabo završi.

Našel sem v zapaščini mnogo historičnega gradiva, mnogo zapisanih rekov in dovtipov in s pomočjo tega materijala in opiraje se na spomin, v katerem mi je bil še marsikateri pogovor z ranjkim prijateljem o „rokovnjačih“, poskusil sem dopolniti in dovršiti roman. Kar je slabega, moram vzeti na svoj račun, in to tem rajši, ako sem čitateljem z izvršitvijo bolj ustregel, nego, ko bi bil odlomek v miru pustil.

Na Brdu, novembra meseca 1881.

Janko Kersnik.

Nekaj črtic iz meteorologije kranjske.

Spisal Evgen Lah.

d treh pasov ali zon, katere razločujemo v severnej in južnej poluti zemlje, pripada vsa Avstrija zmernemu pasu severne polute. Njo samo delimo navadno zopet v tri pasove, katere imenujemo po njihovej leži severni, srednji in južni pas. Največji izmed njih je srednji pas; njemu pripada največ avstrijskega zemljišča, kaki dve tretjini avstroogrske monarhije, mej drugimi deželami tudi Kranjska. V južnem pasu, h kateremu prištevamo Dalmacijo, Istro z Goriško, južno Tirolsko, vso Hrvatsko in Banat, zorijo mimo vsakovrstnega žita tudi tako zvani južni sadovi, kakor riž, oranže itd. sem pa tja tudi oljka. Posrednja letna gorkota menja se v raznih krajih mej 12—14°C. K severnemu pasu spadata severna Češka in Moravska, razen njih pa še večji del Šlezije in Gališke. Posrednja letna temperatura stoji mej 7 — 9°C. Od srednjega pasa se razločuje glavno v tem, da v njem ne rodi več vinska trta in da se žlahtnejša žita slabo obnašajo. — V srednjem pasu obrode vsa žita in večji del, razen odločno gorovitih krajev, tudi vinska trta. Posrednja letna temperatura seza od 9—12°C.

Kako je s temperaturo na Kranjskem?

Kranjska leži uže prav v jugu srednjega pasa; ona se tako rekoč uže dotika deželá južnega pasa. Meteorologično je po poskusih dokazano, da se zmanjšuje za vsako stopinjo zemeljske širine (Breitegrad) posrednja letna gorkota za pol stopinje (seveda v enakih razmerah). Pričakovali bi torej, da se Kranjska srednje letnej temperaturi 12° uže precej približa. To pa ni v resnici tako. Uzroka nam je iskati v tem, da sezajo globoko v Kranjsko planinske gore. Da v resnici vplivajo planine močno na temperaturo, tega nas prepriča lahko srednja temperatura mesta Dunaja. Akoravno leži Dunaj v primeri z Ljubljano za celi 2° zemeljske širine više proti severu, vendar je njegova letna temperatura še za $\frac{3}{10}$ ° ugodnejša kakor ljubljanska. Graška pa je ljubljanskej jednaka, dasi ima Gradec za jedno stopinjo bolj severno ležo. Budimpešta, ki leži še celo nekoliko više proti severu kakor Gradec, ima vendar le za 1.5° C višjo temperaturo kakor Gradec oziroma kakor Ljubljana. *Gato Lepih nogarjev polja. 1864.*

Vzemimo ugodno leto 1872., srednje 1873. in ostro 1874. in prišli bomo do precej natanke, poprečne številke za letno temperaturo. Tu dobimo za Ljubljano številko 9.6°C . Močan vpliv planin se kaže tudi mej različnimi kraji Kranjske posebe. Tako ima v tržiških hribih ležeča sv. Katarina za jedno celo stopinjo nižjo temperaturo, kakor Ljubljana. Kranj, ki leži le nekoliko više kakor Ljubljana, namreč 115 m , ima $\frac{3}{10}^{\circ}$ nižjo temperaturo. Pri Kamniku, ker je uže prav v podnožji po njem imenovanih kamniških planin, zmanjša se temperatura uže za $\frac{6}{10}^{\circ}$. Postojina pa, ki leži celo za kakih 80 m više, kakor Kranj, ima za $\frac{2}{10}^{\circ}$ višjo temperaturo, kot Kranj in le za $\frac{1}{10}^{\circ}$ nižjo kakor Ljubljana. Kočevje nasprotno, akoravno uže globoko v kranjskem jugu, ima še celo za $\frac{1}{10}^{\circ}$ nižjo temperaturo, kakor severokranjski Kamnik, ker je okrog in okrog s hribovjem obdano. Višjo temperaturo kakor Ljubljana ima Novo mesto, ker leži oddaljeno od višjih gora, in ima tudi primeroma uže precej južno ležo na Kranjskem.

Kako pada in raste temperatura v raznih mesecih?

Dvajsetletna opazovanja, ki jih imamo od Ljubljane, Novega mesta in Postojine, nam kažejo v povprečnih mesečnih številkah, da je rastenje in padanje v imenovanih krajih precej jednako. Najmočnejše pade povsod temperatura od oktobra na november, namreč za celih 7°C . Najmanjši je razloček mej julijem in avgustom, namreč le za $\frac{1}{2}$ stopinje. Sicer pa znašajo razločki mej raznimi meseci od $2-5^{\circ}\text{C}$. Najgorkejši mesec v letu, s srednjo mesečno toploto od $19-20^{\circ}$, je povsod pri nas julij, najmrzlejši z $1-2^{\circ}$ pod ničlo, januarij. Negativno srednjo mesečno temperaturo imata samo december in januarij.

Važen faktor za temperaturo je brez dvojbe tudi vreme. Kraji, v katerih pada več dežja, so po navadi mrzlejši. Meteorološka opazovanja so dokazala, da ima na Kranjskem največ deževnih dnij Snežnikova okolica na Notranjskem, za njo pride kamniška in črnomaljska, za njima s precej enakimi številkami kranjska in ljubljanska, za tema precej jednaki postojinska in novomeška; najmenj deževnih dnij imata radovljiška in kočevska okolica. Povprečna številka desetih let nam kaže, da imamo na Kranjskem sploh 135 deževnih dnij v letu. Ti dnevi se na razne mesece zelo različno delé. Največ deževnih dnij ima povsod na Kranjskem oktober, najmenj po navadi februarij. Razloček mej različnimi kraji v imenovanih mesecih je le neznamen. Največ deževnih dnij ima oktober v Snežnikovej

okolici, namreč po 24, potem Kamnik in Črnomelj po 21, nadalje Kranj in Ljubljana po 20, Novo mesto po 18, najmenj Radovljica in Kočevje po 16 dni. — Še manjši razloček v februarju menja le mej dvema in štirimi dnevi.

S številom deževnih dni se pa nikakor ne ujema množica dežja, in ta je prav za prav odločevalna pri temperaturi. Tako na primer pade v radovljiški okolici, akoravno ima najmenj deževnih dni, vendar največ dežja. Najmenj dežja pade v okraji, ki je najgorkejši, namreč v črnomaljskem. Razloček mej drugimi okraji je le neznaten. Ljubljana se drži precej pri sredi. Največ dežja pade pri nas v oktobru, najmenj pa v juniji, akoravno ima februarj najmenj deževnih dni.

Če primerjamo gori omenjene številke s posrednimi v vsej Avstriji sploh, vidimo, da ima nadnormalno samo Novo mesto, normalno Ljubljana, vsi drugi kraji pa podnormalno.

Menj deževnih dni, kot jih je posrednje v Avstriji, nahaja se na Dolenjskem sploh in v Radovljici, normalno število deževnih dni imajo Ljubljana, Kranj in Postojina, nadnormalno število dosežeta kamniška in logaška okolica. Množica dežja stoji pod normalom po Dolenjskem, posebno v novomeški in črnomaljski okolici, povsod drugod je nad normalom.

Sneženi dnevi so na Kranjskem precej jednako razdeljeni; razloček mej največjim in najmanjšim številom dni znaša le za 11. Največ sneženih dni, namreč 28, imajo Kočevarji; za njimi Kamničanje, 27 dni; potem Novomešanje 23 dni, v letu; za njimi Kranjci, 21 dni; najmenj pa Ljubljančanje, namreč samo 17 dni.

Največ neviht v letu ima Kamnik z okolico, namreč v 26 dneh; v ljubljanskem, kranjskem in novomeškem okraji so v 20 dnevih; najmenj, namreč le po 19 dni v letu, jih imajo Kočevarji.

Velik vpliv na temperaturo ima zrak, z ozirom na to, ali je suh, ali moker. V meglenem, mokrotnem zraku ljubljanskem stoji barometer stalno skozi vse leto po 10 mm nižje, kot v Novem mestu; torej precej primerno temperaturi. Razloček mej najvišjim in najnižjim stanjem barometrovim znaša za Ljubljano 33 mm za Novomesto 31 mm. Posrednje stanje barometrovo je v Ljubljani za 9 mm nižje, v Novem mestu za 1 mm višje, kot posrednje stanje barometrovo v Avstriji sploh. Razloček mej najnižjim in najvišjim posrednjim stanjem različnih let znaša za Ljubljano 38 mm, za Novo mesto pa mm.

Jako odločevalen faktor pri vremenu in vsled tega tudi pri temperaturi so različni vetrovi. Meteorologična opazovanja so po-

kazala, da se različni vetrovi, ako zaznamujemo vse vetrove celega leta skupaj s 100%, za Ljubljano v sledeče % delé. Največkrat imamo v Ljubljani vzhodni veter z 39%, potem burjo s 16%, nadalje zahodni veter z 11%, potem južnovzhodnega z 10%, potem gorenjski severozahodni veter z 9%, čisti sever s 6%, slednjič čisti jug s samo 4% in jugozahod tudi samo s 4%.

Razmere za jeden in isti veter so v različnih letih jako različne. Za primerjanje s povprečnimi številkami vseh 10. let od 1864—1874. vzel sem številke dveh let posebej, l. 1868 in l. 1871. Tu menjuje sever mej 2—9%. Veliko večji je razloček pri burji, katera menjuje mej 13 in 32%. Še večji je razloček pri vzhodnem vetru, kateri menjuje mej 18—39%; sploh je pa vzhodni veter vendar skoro vsako leto z največjimi % zastopom. Jako majhen je razloček pri jugovzhodnem vetru, znaša le nekoliko nad 2%, malo večji, 3%, pri jugu. Ravno tako velik, kot pri burji, namreč za 19%, je tudi pri jugozahodnem vetru. Razločki v različnih letih so pri večini vetrov le neznatni; največji in sploh pomenljivi so pri burji, vzhodu in jugozahodu, in res sta posebno prvi in zadnji pri nas zelo muhasta: burja kot reprezentant lepega, jugozahod kot zastopnik grdega vremena.

Brezvetrije je pri nas le v 13.5%, to je kakih 55 dni v letu. —

Barvni občutek živalij.

Spisal J. Žnidaršič.

Mej zanimljiva vprašanja o živalskem življenji spada tudi to: Imajo li živali barvni občutek, ali so barvno-slepe? Razločujejo li barvo svitlobe, ali čutijo le razne stopinje svitlobe? — Prvi hip se dozdeva človeku, da je težko rešiti to vprašanje, vendar je — vsaj pri nekaterih živalih — lahko spoznati, da imajo barvni občutek.

O bučelah n. pr. se je sklepalo, da imajo barvni občutek, iz opazovanj, katero cvetje obiskujejo. Lubbock pa je to dokazal neposredno. Njegovi poskusi v ta namen so bili taki: Postavil je več steklenih ploščic z medom na raznobarvni papir; buče so hodile med serkat, in so se navadile onim barvam, na katerih je bil med. Ako so bile buče le nekolikokrat na jednej in istej barvi, ostale so jej zveste; kajti, kadar je papirje prestavil, znale so vedno najti svojo barvo. To bi ne bilo možno, ako bi si ne bile zapametile dotične barve.

Druga je se ve da določiti, je-li ta občutek popolen ali ne, dalje v katerej meri je razvit, t. j. katere barve živali razločujejo in kakó. Takó n. pr. je nedvojbeno, da mravljam vijolična svetloba ne dé dobro, in isto tako, da jim je rudeča barva bolj ušéčna, nego zelena. Mravlje imajo torej barvno čutilo, ali iz dosedanjih poskusov ne da se dognati, koliko barv razlikujejo, še menj, kakovi so dotični občutki.

Ribiči menijo, da tudi ribe niso brez barvnega občutka, zato jim radi nastavljajo vade določene barve. Znano je, da so nekateri barvni občutki mnogim živalim jako zoperni. Spómnimo se na bika in purana, katera ne moreta prenašati žive rudečine, in pobesnita od togote, ako jo gledata; tudi o vrabcih vemo, da niso posebno veseli, kadar vidijo rumeno.

Pa ne samo, da živali barve ločijo, sme se trditi, da je nekaterim barvni čut ^{čut} ^{čut} življenja; premnogim vsaj zelo olahčuje boj za življenje. Mnoge živali, katere se branijo s strupom, z razjednim in smrdečim sokom, so obično očitnih barv, n. pr. rumene in črne, rudeče-rumene itd. Ko ugledajo sovražnika, skušajo ga najprej ostrasiti s svojimi barvami; često se jim to tudi posreči.

Druge zopet skriva barva očem svojih sovražnikov in napadovalec. Zelene živali n. pr. bivajo v travi in zelenem listji, in ostanejo tako čestokrat nevidne sovražnikovemu očesu. Kadar pa pridejo te živali na druge barve dno, opazi jih lahko požrešni, barve razločujoči ropar.

Mnogotere živali našle bi si težko hrane, ko bi ne ločile barv; barva cvetja, sadú itd. jih pa vabi uže od daleč. Osobito žuželke vodi barva cvetja, ko iščejo v njem sladkih sokov. Nekatere se dosledno drže izvestnih barv, in se ne vsedajo na cvetje družih barv.

Premnoga opazovanja živalskih svateb pričajo, da samice pri izbiranji samca gledajo na lepe barve; reje velja to o samcih. Tu gre posebno imenovati nekatere ptiče in podnevne metulje. Darwin pripoveduje, da se o času svatbe gujanske kokice, rajčice in druge ptice shajajo; samec za samcem razvija in razpenja svoje krasno perje, ter se razkazuje samicam in ponaša pred njimi; te pa gledajo in si naposled izvolijo najljubeznivejšega snubača.

Ne redkokrat imajo živali lepo pisano obleko le o času svatbe, in tedaj se samci in samice gizdavo šopirijo, po dovršenej svatbi je pa zopet pohlevnejše vsakdanje oblačilo dobro.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

(Dalje.)

XIX.

Razmera mej potresi in časom.

Ker so se zadnjih 50 let tako zelo pečali s temi prirodnimi pojavi, natanko jih opazovali in tudi poročila o njih iz minulih stoletij pridno nabirali, skušali so tudi rešiti vprašanje, ali je kaka zveza mej potresi in časom, o katerem se dogájajo. Mej potresi in posamnimi deli dneva (posamnimi urami, svetlim dnevom in nočjo) gotovo ni nobene zveze, kajti potresi se dogájajo sedaj po dnevi, sedaj pa po noči, sedaj pred poludne, sedaj pa po poludne, sedaj pred polunočjo, sedaj pa po polunoči. —

Ker se potresi dogájajo sedaj ta, sedaj oni mesec, sedaj o polnej luni, sedaj o prvem ali zadnjem krajci, zlasti pa ker nekateri potresi trpe več mesecev, celó več let po vrsti, sklepali bi lahko, da tudi mej njimi in posamnimi meseci in luninimi izpremembami ni nikake zveze. A uže od nekdanj se je ustanovila vera, da se nekatere letne čase potresi bolj pogostoma ponavljajo kot drugikrat. Tej veri so pritegnile novejša preiskave. Starodavni Rimljani so blizu dolgo mislili, da so potresi po leti bolj pogostoma kakor po zimi, kajti Seneka omenja kot nekaj posebnega, da je neki potres za njega po zimi pokončal Kampanijo ter dostavlja, da se po besedah prednikov po zimi zemlja ni potresala. Nasprotno je učil grški prirodoznanec Aristotel; po njem se zemlja spomladi in jeseni potresa bolj gostoma kakor po zimi in po leti. Po Humboldt u se v Južnej Ameriki najbolj bojé potresov o deževnej dobi ali tudi o dobi enakih nočij; jednako tudi po otocih Molukih v Vzhodnej Indiji in po Antiljih v Srednjej Ameriki. Isto poročata Smyth in Hoffman o potresih v Siciliji. Pozneje sta se s primerami mej potresi in posamnimi meseci in letnimi časi najbolj pečala Hoff in Peter Merian. Vse te preiskave pa je prekosil Aleksej Perrey iz Dijona. Na podlagi teh trudapolnih preiskav in primer je deloval R. Falb, a za svojo teorijo je nabral tudi premnogo gradiva

iz zadnjih desetletij ter je po svoje razvrstil. Samostalno je to stvar preiskaval Volger.

Dosedanje preiskave so pokazale, da se večina pokrajin najbolj pogostoma potresa jeseni in po zimi, bolj redkoma pa spomladi in poleti. Pri tej razdelitvi obseza spomlad mesece: marcij, april in maj; poletje: junij, julij in avgust itd. Tudi je treba pomniti, da se iz minulih vekov lahko porabijo le ona poročila, ki ne zaznamenujejo samo leta, ampak tudi mesec, v katerem se je potres godil. A Perrey je od začetka 4. (306 po Kr.) do 18. stoletja nabral natančna poročila o 728. potresih ter te po letnih časih razdelil tako-le:

spomladi	jih je bilo	182
poleti	" " "	150
jeseni	" " "	172
po zimi pa	" " "	238.

Volger jih je sestavil drugo, dosta večjo vrsto ter jih mej letne čase razdelil tako, da jih pride na spomlad 313, na poletje 141, na jesen 313, na zimo pa 461. Prirodosnanski zemljepis (izdala Matica Slov.) kaže str. 92. jednak pregled in drugo obširno primerico mej potresi in letnimi časi. Tu sem naj postavljam po Perreyevih preiskavah enak pregled potresov po posamnih potresnih pokrajinah in letnih časih.

Potresna pokrajina	spomladi	poleti	jeseni	po zimi	skupaj
Južna Evropa (1801 – 1846)	206	207	224	277	914
Francija	150	123	158	227	658
Porodanje	37	29	46	70	182
Savojska	262	226	219	277	984
Porečje Rena	117	95	130	187	529
Skandinavija	50	40	54	70	214
Skupaj	822	720	831	1108	3481

Če razmišljamo veliko množino razvrščenih potresov, pač ne bomo ugovarjali, da se le slučajno tako razdeljujejo mej posamezne letne čase. Ker pravih razlogov za to razmerje še ne poznamo, dvojili so drugi o tem ter poudarjali, da je ono razmerje brez posebnega pomena. Tem menj se smemo opirati na nje, ker potresi razvrščeni po posamnih mesecih in pa posamnih mestih in krajih nikakor

ne potrjujejo onega razmerja ali je vsaj zelo predrugačujejo. Tudi je pri tem razvrščenju jako važno ono vprašanje, kaj je jeden sam potres, in kateri sunki naj se zedinijo za jednega samega? Tudi se po Perreyevih preiskavah pri potresih istega kraja v različnih stoletjih ne ponavlja pravilno njih maximum in minimum, ampak kaj zelo omahuje ter se sem ter tja premika. Če pa potrese raznih krajev seštejemo, pokaže se zelo jednako število za različne letne čase, kajti po nekaterih pokrajinah jih je ravno po leti ali jeseni največ; tako se po Antilih zemlja jeseni največkrat potresa, po Pirenejih pa poleti. V Italiji je bilo izmed 463 (1801--1843) 233 potresov spomladi in poleti, in le 230 jeseni in po zimi; izmed 389 v 18. stoletju opazovanih pa jih je bilo 190 spomladi in poleti, 199 jeseni in po zimi. Leta 1845. so po Evropi opazovali 50 potresov, ki so se po Perreyi skoro jednako razvrstili mej štiri letne čase (Compt. rend. 22. 1846).

Volger je razdelil Švico v kaj male potresne pokrajine ter je potrese razvrstil po mesecih in letnih časih. In pokazala se je še večja nepravilnost o dogajanju potresov v letnih časih in posamnih mesecih. Po vsem tem bi moral sem postaviti zgodovinski pregled Zagrebških potresov, ki ga je prijavil profesor Kišpatić. Res da pri nekaterih ni pristavil meseca ni dne, kedaj so ga čutili (najbrž je izvirno njegovo poročilo o tem molčalo), a pri velikej večini je določil natanko čas. Potresi so se ponavljali v različnih mesecih in letnih časih. Najsilovitejša potresa sta bila l. 1502. in 1880. O zadnjem se vsak čitatelj še spomina iz žalostnih poročil slovenskih listov. Jednako močen in poguben je bil prvi; podrl je bil skoro vse hiše gornjega mesta Zagreba ali jih vsaj močno poškodoval ter podrl zvonik cerkvi sv. Marka. Dogodil se je 26. marcija, t. j. spomladi; letošnji se je dogodil 9. novembra t. j. jeseni. Ista nepravilnost bi se pokazala, ko bi vse Zagrebške potrese razvrstili po mesecih in letnih časih. Kakšno leto so se dogajali le o spomladnih in poletnih mesecih, kako leto pa o jesenskih in zimskih. Zadnje očitno pričuje, da se z ozirom na čas potresi po malih pokrajinah ali posamnih mestih ponavljajo silno neredno, vsaj tako, da jim doslej ni bilo mogoče zaslediti pravila. Konci te razprave bomo pregledali razne teorije o zemeljskih potresih ter bomo pri tej priliki znova izpregovorili o zasledovanej razmeri mej tresenjem zemeljske skorje in letnimi časi.

XX.

Koliko škode storé potresi?

Učinki močnih zemeljskih potresov so silno različni. Najstrašovitejši so v velikih mestih in mnogoljudnih trgih in selih, drugodi le malo časa govoré o njih. Zelo močni potresi pa ljudnate kraje huje zadevajo kot katera koli druga nesreča, ker jih nikakor ne svaré, ampak popolnoma nepripravljene pokončajo v malo trenutkih. Porušijo hiše, da se ne ve, kje so stale, ter h kratu pogubé tisoč in tisoč ljudi. Taki hudi potresi so pogostoma razsajali po prednjej Aziji, najhuje pa po Siriji. Tako je 17. leta po Kr. hud potres po noči porušil 13 mest in pobil mnogo tisoč ljudi. Še hujši je bil za cara Justinijana Velikega. Leta 526. je pokončal razna mesta ob Orontu, zlasti bogato Antiohijo ter pokončal 200.000 ljudi. Mej poznejšimi hudimi potresi se zopet odlikuje potres leta 1759., katerega prvi sunek je razdrobil Antiohijo, Balbek, Sajid, Nazaret itd. ter pobil nad 30.000 ljudi. Po noči 13. avgusta 1822. je potres v 10 do 12 trenutkih pokončal razna mesta, trge, sela in posamne hiše v pašaliku Alepskem, pobil nad 20.000 ljudi, še več jih pa poškodoval. Leta 1872. je bila Antiohija zopet razrušena.

Jednako pogubni so bili razni potresi v Južnej in Srednjej Ameriki. Leta 1746. je hud potres razrušil Limo, katero mesto je potres 11krat pokončal od 16. stoletja sem; končanih je bilo mnogo ljudi, Callao pa je poplaval morje ter požrlo skoro 4000 prebivalcev (le 200 jih je ušlo). Leta 1766. je strahovito razsajal po Novej Andaluziji. Najhujši potres v Južnej Ameriki je bil na Peruvanskem leta 1797. Pokončal je razna mesta in selišča ter pobil 160.000 ljudi. Na Čilskem sta bila najhujša potresa leta 1730. in 1822. V Srednjej Ameriki je bil zelo poguben potres na Jamajki leta 1692., ki je porušil primorsko glavno mesto, razburjeno morje je je pa poplaval. Leta 1873. (19. aprila) pa je razrušil s. Salvador ter 70.000 prebivalcem napravil neizrekljivo veliko škode. — V Evropi so doslej potresi najhuje razsajali po Siciliji, Kalabriji, Portugalskem in Grškem. V Peloponezu je zlasti po Lakoniji leta 464. pr. Kr. razsajal hud potres, ki je po raznih poročilih starodavnih pisateljev podrl Sparto in pobil nad 20.000 ljudi. Tudi Ahaja je imela obilo potresov; najmočnejši je bil leta 373. pr. Kr., ki je po noči pokončal dve mesti ob Korintskem zalivu: mesto Helike se je z vsemi prebivalci zdrsnilo v

morje, bližnja Bura pa se je pogreznila v velikansko razpoko ter poginila. Kako je bil pokončan Epidavrus v Dalmaciji, pozneje pa starejši Dobrovnik, omenili smo uže. Bolj pogubni so bili potresi v Južnej Italiji. Leta 1693. je hud potres na Siciliji v petih trenutkih porušil 50 raznih krajev in mest (mej temi tudi Katanijo) ter pobil 60.000 ljudi. Še hujši je bil potres v Kalabriji in severovzhodnem konci Sicilije leta 1783., ki je popolnoma podrł mnogo mest in selišč ter pokončal nad 100.000 ljudi. Na Portugalskem je bil zelo poguben samo potres od leta 1755., ki je pokončal Lizbono ter pobil nad 30.000 ljudi.

Na meseci.

Spisal Ivan Šubic.

(Konec.)

daj, ko poznamo nekoliko površje mesečevo, pojdi z menoj, dragi bralec, in obiščiva to velikansko puščavo — se ve, le v duhu, telesno ne gre lahko, kakor smo čuli v začetku. Izbrala si bodeva najlepši kraj za pristajališče, kjer bodeva videla največ novih in neznanih prikaznij — morebiti sredi meseca, na polutniku. Stopiva tedaj gori sredi noči — takrat bodeva gledala zvezdnato nebo v vsem njegovem krasu. Treba se je skrbno zaviti, kajti preteklo je uže čez poldrugo sto ur po zatonu solnea in ohladilo se je do dobrega. Noč je neizrečeno svitla v primeri z zemeljsko nočjo — in temu je vir velikanska rudečkasta krogla, ki visi ravno nad nama, v temenišči. Ta čarobna zvezda je v premeru skoro štirikrat širša, kakor se na zemlji vidi mesec in njena luč je pač 14krat močnejša, kakor ona naše sopremičnice — ta zvezda je naša zemlja! Povrača tedaj mesecu obilno njegovo zvestobo in mu daje bogate obresti; kaže mu tudi v teku 29 dnij jednake faze, kakor on nam. Sedaj, o polunoči, je v stadiji „polne zemlje“, proti jutru, čez 7 naših dnij, pa bode v „zadnjem krajci“. O poludne se mu predstavlja kot „mlada zemlja“, potem zopet „gori jemlje“ ter stopi na večer v „prvi krajec“. Pač je to nepopisno lep prizor, ko se menjuje v teku jednega ondotnega dneva lice tega ogromnega mesečevega meseca! In ta čudovita svetilnica ne izhaja in ne

zahaja, ampak kakor večna luč je obešena in pribita vedno na istem kraji obnebja, noč in dan. Solnce in druge zvezde prihajajo in izginjajo za obzorjem vsakih 354 ur — le jedna, najlepša zvezda ostane vedno na svojem prestolu, ona kraljuje tam vse večne čase!

Pa le proti nam obrnena plat mesečeva uživa rajsko to krasoto, na drugej polukrogli je ne vidijo nikdar. Tam so noči vedno temne in le nebrojne male zvezde migljajo doli na tiste nepoznane kraje in razsvitljajo nekoliko vsaj črno temo. Ono čarobno zemljo, ki sije drugej polovici v nepopisnej milobi uže stoletje za stoletjem, nepremisljivo in zvesto, poznajo prebivalci (— če jih je sploh kaj! —) nevidne mesečeve polukrogle le iz pravljic in gotovo romajo v celih tolpah na one daljne zavidane kraje, da gledajo zaželjena čuda. In marsikdo poreče potem: Sedaj pa rad umrjem, ko so moje trudne oči videle sanje mladih dni!

Ozriva se še jedenkrat na našo zemljo, ki lije tako svitle žarke na mesečevo površje in pogledja jej malo bolj kritično v jasni obraz. Kmalu opaziva tudi na njej mnogo lis — to so morje in svetovni deli! Razločila bodeva svitlo maso starih kontinentov, oblito od temne partije, od morja. Objekte v obsegu na pr. Korzike, ki so obdani od zelo drugačnega obližja, moreva spoznavati brez truda. Slovensko domovino bi na zapadneji strani, kjer jo objemajo in poljubujejo valovi jadranskega morja, natanko obmejila, a drugod, kjer jo obdajajo dežele, našla bi težko njen očrt — no, pa saj to še na zemlji ni lahko!

Velika mesta, kakor London in Pariz, kazala bi se nama v podobi male pičice, drugih del človeške roke pa bi ne spoznala več. Le izvrsten daljnogled bi nama odkril nekatere izpremembe, ki jih prouzročujejo naše iznajdbe na zemeljni skorji, a razločevati bi jih tudi ne mogla.

Letni časi pa gotovo zelo izpreminjajo površje. Mesečani bi lahko videli, kako nam polje in log obeleva in ozeleneva leto za letom, rod za rodom!

Ker se zemlja obrne v 24 urah okrog svoje osi, podaje mesecu vedno novo lice v tem času. Stari deli sveta izgínjajo počasi iz njenega kroga in v malo urah se jame kazati Amerika strmečim očem in otoci tihega morja priplujejo na vidno stran. Le časih se ne ponavljajo v teku 24 ur te prikazni — tedaj namreč, ko zavijejo črni oblaki in megle kak del zemlje v neprozoren plašč.

Kako krasen in vesten časomer je tedaj zemlja Mesečanom v njihovih dolgih dnevih in nočeh! Večje dele časa kaže jim s svojimi fazami, ^{podrazdelbe} pa jim daje njeno vrtenje okolo osi. In ta ura nikdar ne obstane, ne prekasneva in ne prehiteva — temveč tisoč let kaže jim uže pravi čas in ga bode kazala — dokler ne izgine mej svetovnimi telesi!

Sedaj se pa začenja jutro. A nikakeršen mrak, nikaka zarja ga ne oznanja — saj ni zraka in kje bi se tedaj vzela! V tem trenutku je še črna noč — kar se zasveti tam na obzorji in preživi žarki vsujejo se čez vrhove gorá; doline pa so zavite še vedno v gosto temo. Solnce se vzdiguje počasi in počasi raste množica razsvitljenih krajev. Stoprav čez 68 minut prijadra cela solnčna krogla izza obzorja. A to je dobro za naju: ko bi se pokazalo solnce v naglici, pokončala bi ta nagla izpremema nama vid, kajti za hudo nočjo prišla bi brez prehoda nestrpljiva svetloba. Nedostatek atmosfere ne dovoljuje nobenega mraka, nobene počasne menjave mej nočjo in dnevom, kakor smo jo navajeni na zemlji.

Ko sva se nekoliko sprijaznila s to bliščečo svetlobo — ki se nama še bolj neznosna zdi v primeri s črno senco, ki zavija osojne plati gorá in razkosanega klečevja, pojdiva na bližnji hrib, da bodeva imela večji razgled. Tam hočeva prav v brezdeljici opazovati površje, in se veseliti krasnih podob, ki se nama bodo pač odprle pred očmi. Pot ne bode trda in če tudi nisi strasten hribolazec, naj te nikar ne skrbi. Teža je namreč na meseci šestkrat manjša, kakor na zemlji in zato bodeva tehtala komaj 10 kilogramov; ta malenkost pa se uže vleče in nese tudi navpik v goro. Kjer nama bode steza pošla, bodeva pa malo poplezala in poskočila sè skale na skalo, pa bodeva kmalu na vrhu. Kakih 7—10 metrov visoko se pognati, ne bodo delalo najmanjše preglavice, stalo bo toliko truda, kakor na zemlji skočiti na mizo v sobi!

Ta čuda dela jedino le zmanjšana teža na meseci. Tedaj sva na vrhu! A kak razgled, kako grozovita divja panorama se odpira pred strmečimi očmi! Samo golo skalovje štrli proti nebu v vseh mogočih fantastičnih podobah in kopah, podobno žvepljenemu zlitku. Vse površje je razdejano, razkosano, raztrgano. Nikjer ni nobene gladke ravnine, povsod le brazde, hrapotine in strmo pečevje in robovje.

Solnce obseva z nepopisnim bleskom te nage stene in grebene, te povzdignene in prevrne stolpe, te čudne škrbine, a le na jednej

strani; na drugej pa jih krije črna tenja in povsod se kaže le razžaljiv skok mej svetlobo in temo, povsod le razžaljivi, v oko bodoči kontrasti!

Tistega srednjega tona, tistega čarobnega in milega somraka, ki tako nepopisno ugaja našim očem na zemlji in našemu ukusu, tu nikjer ne nahajamo. Zastonj ti išče oko miru in počitka po tej groblji, zastonj prijaznih prizorov in utrujen se obrneš proti nebu, da te odškoduje vedno modro nebo za te čudne neljube kraje. A kako si se zmotil! Nebo, ki se razprostira nad nama, ni ono sinje nebo, ki ga pozna z naše zemlje — to je črn obok, na katerem plava solnce in brlé zraven njega nebrojne zvezde. Zrak daje našemu nebu njegovo lepo modro barvo, a ker ga mesec néma, obdaje ga jedino brezbarvano vsemirje, obdaje ga črno ozadje! In tega žalostnega prta ne zakrijejo nikdar prijazni oblaki in mu ne vzamejo dolgočasne, obupne jednoličnosti, saj ni vode in iz česa bi megle nastale!

Obrniva se zopet na površje, a na drugo stran, proti kotlu naše gore. Tu zopet ni nič menj divij razgled, oko se ne bode počilo. Neizmerni propad zijá pred teboj, in še le kakih 2000—5000 metrov globoko doli se začinja kotlova ravnina. Prepád je tamán, ker ga ne obséva nikdar solnce. Večna noč kraljuje za marsikako ogromno strmino v osojah. Nikdar se solnce ne vzdigne v take visočine, da bi zašli njegovi žarki tjá doli v te divje propade. Vrhovom se pa godí bolje, ti se kopljejo po 14 naših dnij v vednem solnci! Na tečajih se nahajajo celó gore tako visoke, da jih solnce nikdar ne zapusti, odkar so se vzdignili njihovi vrhunci po konci!

Zaradi dolgih dnij se skalnato površje na meseci pač silno ogreva. Pravijo, da proti večeru pripeka gori vročina, ki seza do 200° C., tedaj dvakrat hujša, kakor jo ima vrela voda!

Kamor se oko ozre, povsod je le neznanska pustinja, povsod grobna podrtija — živa podoba ohlajenej žlindri, ki teče iz naših plavžev — samo da so njene nepravilne čudne odrtine in škrbine tisočerno povečšane, veličastno divje in grozovito nakopičene ter zopet podrte . . .

In najžalostneje je to, da je vse pečevje notri do obzorja popolnoma golo. Nikjer ni temnih gozdov in zelenih travnikov: nikjer ni cvetočega polja in košatega drevja, mej katerim bi se svetila domovja kakih bitij, nikjer ni srebrnih rek in njih šumenja, povsod je le nago kamenje — tihi grob!

Tako je tedaj na meseci. Ta poetični drug naše zemlje je v istini strašno prozaičen starec, podoben velikanski skalnatej in goratej

puščavi, néma groblja ter sijajen vzgled onemoglosti, zapuščenosti in starosti, ki čaka tudi one daljne „večne“ svetove in jih naposled objame!

Z veseljem bodeva zapustila mesec in stopila na staro našo zemljo, ta rajski vrt s svojim modrim nebom, rumeno zarjo in mnogobojno mavrico; s svojim zelenjem in žuborečimi studenci, ki hité mimo belih koč in stanišč onih stvari, ki se tako ponosno nazivljajo gospodarje sveta — a vender so le mal, minljiv prah na njem!

Veséli se lepe zemlje, a to naj ti ne beli glave, da jadra jednakej zapuščenosti, jednakej fazi nasproti, kakeršno nam jo sedaj podaje mesec. Nad nami bode uže porastel mah in nad onimi, ki so nam ljubi in dragi; tudi od naših otrok in unukov uže zdavna, zdavna ne bode več sledu, ko bo zemlja še vedno v istem krasu, kakor zdaj. Bog zna, koliko tisoč let bode še izhajalo in zahajalo solnce in bodeta še planina in log obelevala in ozelenevala. Človek bode delal iznajdbe svojega uma pač še nepopisne čase dolgo ter užival njih sad; ljubil in sovražil se bode mej seboj, kakor sedaj, stavil bode „večne“ spomenike poznim potomcem, a vender bode prišel njegov čas in zginil bode z zemlje, ki ga je rodila. . . . Kako lepo pravi Goethe: „Natur — Sie verwandelt sich ewig und ist kein Moment Stillstehen in ihr. Für's Bleiben hat sie keinen Begriff und ihren Fluch hat sie an's Stillstehen gehängt. Sie ist fest, ihr Tritt ist gemessen, ihre Ausnahmen selten, ihre Gesetze unwandelbar.“

Temu je priča mesec, ki je uže zdavna prebil svoja otročja leta, svojo mladeniško dobo in moških let kreposti, a sedaj nosi nad to cvetočo zemljo z njenimi rodovi in njenim življenjem svoje starosti breme ter „o njih premišlja, ki so bili!“

A čeravno so ga učenjaki nevsmiljeno oplenili njegove poezije in mu pretehtali obličje in obisti, človek se še vedno sočutno ozira nanj in vedno mu je še priljubljen drug, ki mu polni kopernečo dušo z neznano, sladko harmonijo. In menda se tako godi tudi onemu, ki je pomagal s svojim preiskovanjem in s svojimi daljnogledi vzeti mesecu skrivnostn značaj in poezijo, v katera je bil poprej zavit, tiste trenutke, ko „odloži učenjaka“ in postane samo človek; tiste trenutke objame ga zopet poezija mesečne noči in po starej navadi potoži svoje srečne bolečine spremljevalcu naše zemlje, ki mu lije sladke čute v srce — to čudno človeško srce!

Viktor Eržén. †

Spisal Jos. Cimperman.

Mej nami, ki ljubimo národ svoj,
Do zadnjega vzdíha si zvest bil sín,
In tožen na grób prezgodnji tvoj
Pokladam to róžo v blag spomín!

V dan vseh vérnih duš t. l. na večér se je pomikala proti ljubljanskega pokopališča prostorom različnih pogrèbcev vrsta, mej njimi tudi spoštovani domoljubi slovenski: spremljali so vsi do gróba Viktorja Eržéna, jurista in znanega pisatelja našega, ki je za sušíco umrl v Ljubljani pri svojem ljubljenem óči 31. dné oktobra t. l.

Gospod, kateremu je bilo znano moje prísérno občevanje s pokojnikom, mi je prosèč naročil, naj spišem o prijatelji primeren nekrolog za „Zvon“. Evo ga, uréjenega, kolikor je móči stvoriti to v prvih hipih tóžnega čujstva o izgúbi dragega mi prijatelja!

Poródil se je Viktor Eržén 4. dné junija meseca 1857. l. na Razdrtem pri Ljubljani. Ko se mu pozneje rodítelji preséljio v Ljubljano, hodil je tú v ljudske šole, ter se dobro učil. Gimnazijske studije pričel je v Kranji, nadaljeval v Ljubljani in završil v Reki, kder je dobro napravil tudi zrelostni izpít, kakor se číta v „svědočbi zrělosti“ dné 21. julija meseca 1878. l. Iz Reke je šel na dunajsko univerzo, ker mu je bil zlasti pri srci „jus“, in takó isto tri spričevala dunajske juridične fakultete ddo. 15. marcija, 18. oktobra in 7. novembra 1879. l. izjavljajo, da je napravil V. Eržén „mit sehr gutem Erfolge“ kolokvije iz „Institutionen des römischen Rechtes“, iz „Pandekten“ in iz „Pandekten und Obligationenrecht“.

Sam mi je pokojnik pravil, da se mu je godílo hujše, nego li v Reki, na Dunaji, kakor malo ne vsem slovenskim dijakom, kateri némajo imovitih rodíteljev ali prijateljev in dobrih znancev, ki bi jih podpirali. Po mojih mislih je tudi Eržénu tú vcepila se kál njegovej ranej smrti, dasi je blagi mu oča storil zánj, kolikor se je dalo. —

Kar se dostaje Eržénovega pisateljevanja, pristoji mu res najprej le mesto v prelagateljih slovenskih, a tú za svoja leta částno mesto. Njegovih prevodov, posebno v prozi, je lep broj, in raztreseni so po „Vrtci“, „Zori“, „Besedniki“, „Tovarši“, „Novicah“, „Slovenci“ in osobito po „Slov. Narodi“, kateremu je bil za Jurčičevega bolehanja celó nekoliko časa urednik, prej često korektor in vedno zvest sodelavec. Preložil je dalje „Slov. dram. društvu“ nekoliko iger, katere so največ uže natisnene v „Slovenskej Taliji“.*) Izdal je letos na svoje troške tudi delce „Zbirka štirih na slovenski jezik preloženih povestij“, katero je bil naznanil „Zvon“. (VII. št., 450. str.)

Snovi svojim prevodom je izbiral Eržén v hrvaščini, srbsčini, italijanščini in nemščini, a v slovenščini mu je bila pravilo Levstikova slóvnica, kar svedoči posebno vsak poslednjih njegovih spisov.

Najprvi spis Eržénov je najbrž „Črna maša“, natisnen v 12. št. „Vrtčevej“ 1874. l., poslednji „Mati Alfonza“, objavljen v 147. šte. „Slov. Naroda“ t. l.

Jurčič je mnogokrat vzpodbujal Eržéna, naj spiše kaj „izvirnega“, vender jaz ne poznam znamenitejših izvirnih prozajičnih njegovih zdelkov, nego spis „Morje“, v Stritarjevega „Zvona“ 24. šte. 1876. l., in „Svetilniki ali majáki“, v „Vrtčevej“ 5. šte. tudi istega leta, a mej izvirnimi pesnimi so imenovati „O polnoči“, v 2. šte. „Zore“ 1876. l., „Staro in novo leto“, v 12. šte. „Besednikovej“

„Slovenskemu dramatičnemu društvu“ v Ljubljani poslovenil je Viktor Eržén te igre:

1876. „Pes in mačka“, veseloigra v jednom dejanji, prosto po francoskem. „Slovenska Talija“, 35. zvezek;

1878. „Igralka“, veseloigra v jednom dejanji po Fournieru. „Slovenska Talija“, 41. zvezek;

1881. „Štempihar mlajši“, gluma v jednom dejanji po Belliji. „Slovenska Talija“, 49. zvezek;

„Izbiralka“, veseloigra v treh dejanjih s petjem. Spisal Kosta Trifkovič. „Slovenska Talija“, 49. zvezek;

„Pol vina, pol vode“, veseloigra v jednom dejanji. Spisal Kosta Trifkovič;

„Dragocena ovrátnica“, veseloigra v jednom dejanji, po italijanskej „Il vizzo d' opali“;

„Zapirajte vrata“, šaloigra v jednom dejanji, italijanski spisal G. P. Cesenate.

Zadnje tri igre prinese „Slovenske Talije“ 50. zvezek.

Ured.

1877. l., „Hitra proména“, v „Slavjanskem almanahu“ 1879. l. str. 254, (tudi sonet na konci knjige s podpisano črko „X“ je njegov), in izmed nekaterih poskušanj, ki jih je ostavil v rokopisi, je posebnega spomina vredna za nežne misli in v njej izražene bratske ljubezni voljo pesen v distihih, ki jo je napisal pokojnik svojemu vrlemu bratu Franu v „album“ 1877. l. in katero mi budi dovoljeno tú spodaj prvič poslati mej ljúdi.

Eržén je bil blag, postréžen človek, vnet za vse lépo in vzvišeno, in iskren rodoljub. Očeta svojega je srčno spoštoval, ter mi često pripovedoval, kakó mu hoče biti podpora v starosti, a zvestó se je spominal tudi svoje drage matere, katera mu je bila umrla uže 1874. l.

Ker se osobito v nas Slovenih ima ceniti vsak pôšten in priden delavec, smé se rêči, da si je tudi pokojni Eržén s svojim delom zaslužil na našem slovstvenem polji hvaležen spomín. Lehka mu zemlja! *)

„Svojemu bratu Franu
pri

odhodu v pionirsko šolo v Hainburgu.

Jedne sva mídva krvi, rodíteljev jednih sinóva,
Jedna príródina véz sveta združúje obá.
Brata jeden obá je oča odgájaj v detínstvi,
Prsim on tvojim, mojim čujstvo ucépil moštva.
Z matere jedne močmi obá sva krepila življenje,
Nama blagostí v srcé ona vsadila je kál.
Prvi je njé glas učil spoznavati véro in národ,
Vnéla je zánja srcé z ognjem ljubezni zvesté.
Srečne živela sva dní v blaženstvi domačem brezskrbno,
Zlati je dôbi tej ròk mnogo prenášlo prešél!
Smrt z nemílo rokó uplénila nama rodíco,
Vbogi siroti za njó sólzna sva gledala v grób.
Matere blage spomín, očetova skrb in dobrota
Težki izgubi sta sléd kríla, a skrila nigdár.
Nežna príródina véz popolnem pobrátila bítji,
Njima jednaka bolést, sreča je ista bilá.
Srce približal čas še bliže do bratskega srca,
S trdne ljubezni vezjó zdrúžil je naji za vék.
Jedna je sreča obéh, in sléharo togo delíva,
Mislij jedinih vsegdár bratski sta sreci obé.
Smóter če tudi razlík ne móti jedínosti nama,
Dušo imáva jedné naj si telesi sta dvé. —
Dòkler živíva obá, ne lóči ji síla nóhena,
Smrt neizprósna samó v večén zjedíni ji mír! —

V Ljubljani 1. dné septembra 1877. l.

Viktor Eržén.*

*) Čul sem iz verjetnih ust, da so ukrenili nekateri blagi domoljubi postaviti na Eržénov grob kamenit spomenik. Čast jim bodi!

Pis.

Slovenski pesniki v tujih prevodih.

1.

Preširen in Jenko v Italijanih.

Spisal Simon Ručar.

Ne vem, če je Slovincem uže znano, da je jedna Preširnovih pesnij tudi na italijanski jezik prevedena. Dr. Jakob Chiodina, sedaj beležnik v Spljetu, dalmatinsk Hrvat, in učenemu svetu poznan izdavitelj zaderskega lista „Osservatore Dalmata“, preložil je na italijanski jezik nad dvesto narodnih slovanskih pesnij in jih skupno izdal l. 1878. v Firenci v dveh zvezkih. V drugem zvezku ima tudi mali oddelek „Canti sloveni“ in tu prinaša v prvi vrsti Preširnovu „Hčer in svet“, ali ne imenuje vira, iz katerega je zajel to pesen. Glasi se pa ta prevod tako :

Il consiglio.

Ogni sera attende Nella,
 E col suo vago favella
 Finchè in cielo spunti il dì.
 Ma lo seppe il genitore
 Buon vegliardo ed uom d'onore,
 E acramente l'amoni:
 „Se imprudente tu sarai
 E ogni notte passerai
 Col tuo vago a favellar,
 Farò cingere la corte
 D'alte mura, ed alle porte
 Farò un cane collocar;
 E la vecchia Mazzurana
 Come fida guardiana
 Dormir teco farò ognor.“
 Ma Nellina, giovanetta
 Si svegliata e sì furbetta,
 Rispondeva al genitor:
 „Se crudel con me sarai,
 Padre mio, nulla farai:
 Alle mura io metterò
 Una scala, e il fido cane
 Ogni notte col mio pane
 Facilmente accheterò;

E la vecchia Mazzurana
 E già compra guardiana:
 Ma se chete dell' ostel,
 Padre mio, vuoi tu le porte,
 Fa' che presto alla sua corte
 Mi conduca il mio fedel!"

Razen tega krasnega prevoda iz Preširna podaje nam Chiudina pod naslovom „Canti sloveni“ še štiri narodne pesni z naslovi „La libertà“, „La povera Greca“ (podobna „Majerci“ v Korytku I. str. 103), „L'amore“ in „Maria e gli Zingari“. Iz katere zbirke, ali morda, od katere osebe je Chiudina dobil te pesni, ne sem mogel zaslediti.

Chiudina je prevel tudi Jenkov slavn „Naprej“ na str. 162. prvega zvezka svoje zbirke pod naslovom:

Avanti!

Canzone marziale slovena.

Avanti il vessilo di gloria si sventi
 Sui campi di sangue guerriero cruenti!
 Pel ben della patria diletta tuonar
 Il nostro si senta moschetto fedel!

Coll'armi, dai prodi guerrieri brandite,
 Il fulmin degli empî scagliam sulle vite,
 I nostri diritti vogliam suggellar
 Coi vili, che il nostro calpestando ostel.

Invano pregava la madre mia povera,
 Invano sul collo cingeami la mano,
 La sposa mia cara piangevami invano:
 Fra noi ti rimani, mio dolce tesoro!

Addio, cara madre, mia sposa adorabile,
 Per madre diletta la patria mi sia,
 La gloria per sposa carissima mia,
 Il nostro sul campo appellami onor!

2.

Preširen in Levstik v Rusih.

Spisal Ivan Hribar.

Leta 1871. izdal je Nikolaj Vasiljevič Gerbelj v Petrogradu obširno slovansko hrestomatijo, v katerej so zastopani znamenitejši pesniški proizvodi vseh slovanskih narodov v deloma izvrstnih ruskih prevodih. S to knjigo imel je izdajatelj, kakor sam pravi v predgovoru, namen opozoriti ruske literarne kroge na slovanske literature,

katere so jim bile skoro popolnoma neznane, da-si imajo posamezni slovanski narodi pesnike — tu imenuje tudi našega Preširna — kateri se smelo morejo vzpored postavljati slavljnim in občudovanim pesnikom francoskim, nemškim in italijanskim.

Da bi bil izdajatelj bolje zadostil odbranemu si namenu, ter s hrestomatijo predložil ruskemu občinstvu smer, po katerej se ravna literatura vsakega posameznega slovanskega naroda, obrnil se je do literatov po slovanskem svetu ter jih vprašal sveta, katerih pesnikov naj omenja in katere pesniške proizvode njihove naj dá preložiti.

Po tej poti je res popolnoma dosegel svoj namen pri literaturi poljske, češke in srbsko-hrvatske; žal, da tega tudi o naši slovenske ne morem trditi. Ne vem, kdo je bil tisti slovenski literat, do katerega se je N. V. Gerbelj obrnil za svet, a to je gotovo, da mož ni premislil, kako važen in imeniten je njegov odgovor o podjetji, katero je imelo podati popolno sliko našega pesništva in smer naše literature. Saj bi sicer vendar ne bili prišli v hrestomatijo pesniški proizvodi mož, katerih pri nas nikdo resno pesnikom ne prišteva in pa najslabši proizvodi pesnikov, ki so sicer v resnici zaslužni za našo literaturo, in katerih ostali, v tej hrestomatiji ne omenjeni duševni proizvodi dišejo pravega pesniškega duha, a najboljših naših pesnikov — n. pr. S. Jenka hrestomatija niti s kratko besedico ne omenja.

Hvaležni moramo pa izdajatelju biti vsakako uže zato, ker je rusko občinstvo seznanil z našim pesniškim prvkom Preširnom, katerega „Turjaško Rozamundo“ in „Slovo od mladosti“ je v prevodih M. Petrovskega priobčil. Kar se prevodov samih tiče, moram priznavati, da mi oni „Turjaške Rozamunde“ nikakor ni po godu; prelagatelj se je premalo zvesto ravnal po izvirniku, tako, da je vsa pesen komaj dobra senca Preširnove. Na nekaterih mestih zdi se mi prevod preokoren, na drugih celo preprost. Elegija „Slovo od mladosti“ preložena je mnogo bolje; videti je, da je prelagatelj pri njej bolje pazil na izvirnik, kajti misli izražene v posameznih vrsticah prevoda so tako rekoč skladne z onimi istih vrstic v izvirniku. A vendar se sem ter tja nahaja v njej kak prevulgaren izraz, katerega bi bilo prelagatelju lahko nadomestiti z drugim, ki bi se bil slovesnemu tonu vse pesni mnogo bolje prilagal.

Vse drugače pa je preložil N. Berg prekrasno Levstikovo pesnico „Dekle in ptica“. Čitajoč ta prevod, obžaloval sem, da tudi

Preširna ni prestavljal on. To je tisti lahki, neprisiljeni, igrajoči ton, po katerem se odlikujejo vse Levstikove pèsni, a izmej vseh najboljše ravno imenovana. In kako lepo se to v ruskem jeziku čita! Človeku se zdi, da ima pred seboj žuborečega Zaporožca, kateri mu pripoveduje jedno tistih sladkodonečih, lahkih, prirodnih pesnic, katerih je polna ukrajinska narodna poezija.

Želeti bi bilo, da bi prelagatelj razveselil nas še s kakim prevodom iz naše literature; hvaležnega posla našel bi posebno iz poslednjih dvajsetih let; mnogo in hvaležnega ruskega čitateljstva, mislim, da bi tudi ne pogrešal.

Razstánek.

bráčati na dvá očí,
To zdravo ní, to modro ní,
Iz téga se gorjé rodí.

Da tudi on, ki je izbrán,
Ne hode tebe klél solzán,
Umičem jaz koráke v strán.

Prišél sem zadnjič k vam zató —
Deklè, ne glédi me v okó!
Bog vé, če zópet né mokró?

Mokró si bodi, ali nè,
V srcé naj tebe tó ne žgè;
Molcé podaj rokó, deklè!

Molcé ti jo podajem jáz,
Topim se zadnjič v tvoj obráz —
In zdrava bodi večni čas!

Rázpotnik.

Vazil Vereščagin.

dunajskem umetniškem domu je do sedaj zapadneji Evropi malo znani ruski slikar Vereščagin iz Pariza razstavil veliko množino svojih slik, katere nam največ predstavljajo grozne epizode iz zadnje rusko-turške vojne ter nam zvesto slikajo mnoge čudovite dogodbe, katere je Vereščagin prebil o svojem bivanji

po raznih ruskih bojiščih od Balkana do Himalaja in o svojem poto-
vanji od Atlantiškega morja do Velikega oceana. O teh slikah
je navdušen in razburjen ves Dunaj. Na tisoče ljudij jih hodi gledat
vsak dan in celó prebivalci daljnih dunajskih predmestij, ki se navadno
ne brigajo mnogo za slikarsko umetnost, v celih tolpah prihajajo v
umetniško poslopje, katero je po vseh prostorih napolnjeno samo z
Vereščaginovimi slikami. Kažejo se slike tudi zvečer pri električnej
luči. Vsi veliki dunajski listi pojó slavo Vereščaginu in dunajski
umetniki odlikujejo ga na vse možne načine.

Zdi se nam, da mnogo te slave, s katero obsipajo Vereščagina
Dunajčanje, izvira od tod, ker Vereščagin slika temno stran človeškega
društva in osobito temno stran zadnje ruske vojne. A vender mora
biti izreden genij, da se mu je vrhu tega posrečilo s svojimi slikami
v jednom hipu osvojiti si vse dunajske umetnike ter razburiti ves Dunaj.

„Ljubljanskemu Zvonu“ prihajajo o Vereščaginovej razstavi ta
poročila.

I.

Gospod Josip Vesel, slikarski/pitomec na Dunajski umet-
nostnej akademiji, piše nam to:

Mnogo je uže bilo na Dunaji razstav in raznovrstnih, a nobena
ni bila tako obiskovana, kakor je sedaj ta. Niti k Makartovim izredno
lepim slikam ni ljudstvo tako pritiskalo, o nobenem slikarji se ni
toliko govorilo, kakor se sedaj o Vereščaginu. Kaj je uzrok temu?
Njegove slike kažejo nam na prvi pogled, da imamo po vsem ori-
ginalnega mojstra pred seboj. To ni niti navaden kolorit, niti navaden
način slikanja. Vereščagin ne slika po navadnih estetičnih pravilih,
kakor drugi slikarji. Bodi stvar še tako ostudna, neestetična, on jo
slika tako, kakor jo je videl. In ravno s tem dela on največji utis
na gledalce. Kaj bi bile njegove podobe iz zadnje rusko-turške vojne
posebnega, ako bi bile tako slikane, kakor so druge, tako konvenci-
jalno za salon? Vereščagin slika drugače, po svoje. On niti ne
slavi svojega naroda, da bi morda menj padših Rusov naslikal, nego
Turkov, kakor n. pr. slikajo Francozi in Nemci, niti ne išče efekta
v grandioznih skupinah in estetično lepih črtah. In kar je osobito:
on néma skoro nobene podobe, kjer bi bil boj sam, divji ljuti boj
efektno naslikan, nego nam kaže situacijo pred bojem, ali po boji
— in vender tako velikansk grozen utis! — Kako on to doseza? Vere-
ščagin slika samo to, kar je sam videl in prebil; prizore, ki so sami

na sebi strašni, brez strastnega divjega dejanja, vojskino gorje in revo, ki vzbuja usmiljenje in pretresa človeško srce. Po narodi je narisal skice in jih izdelal tako mojstersko, kakor jih more samo tisti, ki je osobno trpel muke dolge vojske v hudej zimi, ki je sam videl neskončno revo in neznano gorje; bil je namreč sam častnik v ruskeji armadi. S tako brutalno naravnostjo in tako drastično slika on naj-ostudnejše rane in prizore, da človek meni v resnici vohati smrad mrliški, da vidi mokroto prelite krvi. In izraz v obrazih. bodi si mrtvih, ranjenih ali živih, to je narava sama, to je groza ljute vojne. Človek meni slišati stok ranjenih vojakov, krokotanje krokarjev, ki mesarijo človeška trupla.

Prilичno hočem opisati le jedno podobo: „Skobeljev po bitki pri Šenovi v Šipki“. Mislite si globoko dolino v Balkanu. Debel sneg pokriva vso narodo. Sivo nebo tožno pokriva vse, dokler seza oko. Na desnej razstreljen nasip turške šance. V rovu pred njo polno mrtvih in ranjenih Turkov, zraven njih in na ravnini polno padših Rusov. Tu leži jeden s prestreljeno glavo, zarit z obrazom v sneg, tam zopet ranjenec steza roke stokaje kvišku, vidi se, da se bori s smrtjo; tu ležita Turek in Rus jeden na drugem, kakor sta padla v besnem boji z bajonetom. Razteptani in s krvjo v obilici poškropljeni sneg dokazuje nam, kako besen, grozovit boj je pred kratkim razsajal na tem kraji. Na levej stoje ruski polki v dolgih vrstah, Skobeljev s štabom in vihrajočo zastavo dirja pred fronto, kapo v roki vihté in se zahvaljuje vojakom: „Hvala vam, bratje, hvala! Živel car! Živela domovina!“ Vojaki mečejo pokrivala kvišku, splošna navdušenost se bere na vseh obrazih. Zares velikansk, a tudi grozen prizor, tako naravno in neposredno slikan, da budi razne občutke: navdušenost nas obhaja in mrzlota nas pretresa pri takem pogledu.

Grozen je prizor, ko ruski pop blagoslavlja 1300 mrtvih Rusov, ki so padli pred trdnjavo Teliš. Na velikej ravnini leže v dolgih vrstah jeden poleg drugega, goli in razmesarjeni; oblačno temnosivo nebo zakriva solnce, kakor bi ga bilo strah tega pogleda. S solznimi očmi moli pop mrtvaške molitve. Množica krokarjev se preletava po ravnini. „Strašno, nepopisljivo strašno!“ to je sodba vsakega, ki vidi Vereščaginove slike.

Obžalujem, da mi ni mogoče vseh podob opisati, ki so tako različne v prizorih; zastonj bi tudi bilo. Nobeden popis in bodisi še tako izvrsten, ne more napraviti takega utisa, kakor te podobe;

pogodil jo je Vereščagin, ako je resnica, kar se govori, da je imel tendenco s temi podobami delati za mir. Očitali so mu na Ruskem, da néma ljubezni do domovine, ker je tako grozno ilustroval rusko vojno, a po krivici! Vereščagin hoče v umetnosti doseči resnico, in to je dosegel. Carjevič, sedanji car, hotel mu je dati zanje velikansko vsoto, ko je videl v Parizu v njegovem atelieru te podobe, ker bal se je po pravici velikega utisa na ljudstvo in ostre kritike zadnje vojne, a Vereščagin jih ni hotel za noben denar prodati in jih tudi sedaj neče; prepovedali so mu pa vender na Ruskem jih razstavljati. Ko so mu na Dunaji prigovarjali, naj zahteva večjo vstopnino, da ne bo preveč ljudij iz nižjih stanov k razstavi prihajalo, rekel je Vereščagin, da ravno to ga veseli, da je tudi priprostemu ljudstvu mogoče ogledati si razstavo.

Novine so pisale, da je tudi avstrijski vojni minister našim vojakom zaupno priporočal ne hoditi k tej razstavi!

Razen vojnih podob razstavil je Vereščagin tudi mnogo slik iz Azije. Poslopja, kraje in ljudske tipe iz Turkeстана, Sprednje Indije, Kine in Kavkaza. Da so tudi te po vsem izvrstne, ni mi treba posebno omenjati, tako izvrstno karakterizovanih ljudskih tip še nisem videl. Najbolj zanimala me je slika, ki predočuje notranjost mošeje, v katerej stoji grob Tamerlana, slavnega tatarskega kana in pa potrét ženske, ki ima pet mož, katere si je za drag denar kupila, kakor opazuje Vereščagin v katalogu. Tudi celo kolekcijo orožja, oblek, lišpa in orodja iz vseh krajev, kjer je potoval, razstavil je Vereščagin. Ni bilo kmalu tako zanimljive razstave, kakor je ta posebno v narodopisnem oziru, zato pa tudi vsak dan izda umetniška družba 4—8000 vstopnic, ob nedeljah še več. To najbolj govori za Vereščagina; on je ponos Rusov in dika slavjanske umetnosti. Da ga cenijo tudi umetniki, kaže nam to, da je njemu na čast dal Makart v svojem atelieru velik banket, pri katerem so bili zbrani najimenitnejši dunajski umetniki.

II.

Gospod Janko Rahnè nam piše: Ves umetniški dom napolnil je Vereščagin s svojimi slikami in po velikem Dunaji se govori po parketih in salonih, po kavarnah in šetališčih o tem ruskem umetniku. Časniki pa mu pojo slavo v dolgih feljtonih. Radovednost in vedoželjnost gnali sta i mene tjà. Ljudstva se je kar trlo. Dobro znamenje, mislil sem si, in nisem se varal. Veliko sem pričakoval, a našel še več.

Navadno razstavljajo na ogled umetniki po jedno sliko, sad večletnega truda. Vereščagin jih ima osem in osemdeset, ne jemaje v poštev brezbrojnih risanih črtic in obrazov. Zares, izredna plodovitost! Pa to se vé da ni najvažnejše. Vprašati ne smemo, koliko slik nam podaje, ampak kakšnih. Če smo se uže zavzeli številu, čaka nas zdaj pravo strmenje. Znan dunajski slikar je vzdiknil ugledavši jih: Noch nie da gewesen! In resnično, Vereščagin je elementaren in originalen umetnik. Učil se je se ve da mnogo pri Francozih, mnogo pri Nemcih, pa na njega podobah tega niti najbolj večš kritik poznati ne more, kajti učil se je le, kako mu je uporabljati sredstva, učil se je le tehniki. On ne pristaje k nobeni „šoli“. Pripoveduje se o njem, da ga niso mogli nikdar prisiliti, da bi posnemal ali preslikaval kakšno sliko. Ne oziraje se na klasične mojstre prezira vsa stara pravila, hodi po svojih potih; vodi ga jedina priroda. Zato pa tudi njegovih slik ni treba študirati. Na prvi pogled razumeš vse, kajti to, kar vidiš, je sama, čista priroda. V Turgenjevlevih romanih ni nobenega ideala, ni je osebe, za katero bi se navduševati mogli. Vsi njegovi vojaki so pravi ljudje, kakor mi. To isto smemo trditi o Vereščaginovih slikah. Njegove osebe so tako priproste, resnične in naravne; ničesa jim ni dodal, ničesa odvezl. Vereščagin je povsem realen naturalist.

Toliko v obče. Pogledimo sedaj slike same. Naj te govore!

Preobširno bi bilo, ko bi hoteli pregledavati vse manjše slike iz Samarkanda, Turkestana, iz kirgiskih step in tam od Kitajskega zidú, preveč bi bilo uže samo naštevati vse tiste mošeje in indijske hrame božje, vse dervise in druge take svečenike. Veliko vredne so v etnografičnem oziru. Odlikujejo se po natančnosti, po sličnih in markantnih potezah in izvrstnej karakteristiki. Vereščagin je mojster v perspektivi, katero zna označevati brez posebne sence. „Mošejo velikega mogula Tamerlana“ naslikal je v svetlih barvah obsijano s solncem, tako da se skoro gledalcu blešči.

Najbolj nas zanimajo slike iz poslednje ruske in turške vojne. Vsem nam so še v živem spominu veliki dogodki minulih zadnjih let na balkanskem poluotoku. S kakšnim strahom smo čakali novic, kako pazno čitali poročila, katera nam je prinašal brzjav z Balkana, osobito s Šipke soteske. Pogledimo, kako je oslikal Vereščagin n. pr. oni lakonični brzjav generala Radeckega: „Na Šipki vse mirno“. Tri slike nam podaje pod tem naslovom. Prva podoba: Vojak na

straži: grozna burja in debel sneg. — Druga podoba: Stražnika zapuščajo moči, mraz ga je prevzel, glava mu je klonila na prsi in burja ga ovija s snežnim plaščem. — Tretja podoba: Sneg. Straže ni, samo nekaj sivega v snegu kaže kraj, kjer spi večno spanje vojak iz daljne Ruske. K tej sliki pravi Vereščagin v opomnji: Tako jih je poginilo na tisoče one dni, iz katerih je brzjav: Na Šipki vse mirno! —

Stopimo dalje. „Po boji“. Prijetna ledina, naslonjena ob breg. V zgornjem delu nekoliko šatorov, kjer se obvezujejo ranjenci, sicer pa mož pri možu. Mirno in udano čakajo, da pride vrsta nanje, da se jim olajšajo bolečine. Tam v levem kotu sede i trije Turci. Vsi ranjeni. Obupno tišči jeden glavo z rokama, strašne bolečine mora trpeti. In tu na desnej strani stoji vojak obvezan z robcem preko brade; kri pa mu je udarila skozi obvezo in ves spodnji del obraza je v krvi; a očesi sta uprti na gledalca tako milo, tako proseče....

„Humor na bojnem polju“. Turški vojaci trgajo z mrtvih in ranjenih obleko in jo pomerjajo. Mal Turek, čokat, širocega, odurnega obraza si je ravno oblekel suknjo višjega ruskega častnika. Glej, kako gizdavo gleda po lepej suknji, po kolajnah in križcih, češ, ali se mi ne podá? Tovariši veseli bogatega plena režé in hrohotajo se mu v obraz.

Jako zanimljivo je pri tej sliki opazovati občinstvo. Vsakdo se pri prvem pogledu nanjo zasmee, misleč si, da ima pred seboj veselo družbo turških vojakov pri toaleti. Ko pa spozna situacijo, ko ugleda ta mrtva trupla in to grozno početje, izpreleti ga mraz, mišice na obrazu, zategnenem na smeh, zastanejo, kakor bi trenil, oči pa izražajo strah in grozo. In tiho je po dvorani, sliši se samo jednolično brenčanje električne luči, pri katerej se ogledujejo podobe. Človeku je tako tesno pri srci! V daljavi se čujejo nežni glasovi harmónija in kakor hladna sapica boža melodijozen koral razburjena čutila. —

Piramida samih mrtvaških glav — „apoteoza vojne“ — „ogleduh na zadnjeje svojeje poti“, „turški lazaret v Plevni“ itd. itd.

Dosti smo videli. Potrti smo in bolestni čuti nas navdajejo, ko stopamo navzdol po marmeljnatih stopnicah, In loti se nas misel: Ali pa sme umetnik tako delati z našimi čuti? Jeli to namen umetnosti? Kakor prava tragedija, mora tudi vsaka zares umetna slika, ali vsaj ideja, katero predstavlja, imeti nekaj vzvišenega, kar nam očisti naše čute in stori, da moremo s pravim, čistim veseljem gledati nanjo, pravi estetik Vischer. Katera je ta ideja v bojnih slikah

Vereščaginovih? Ali je to boj, katerega je napovedal ta umetnik tiranstvu in vojakom? Nam-li hoče pokazati, da se je tu prelivala bratovska kri, da toliko more samo trpeti brat za brata? Naj si je uže to ali ono, Vereščagin je umetnik, tem večji umetnik, ker je dokazal, da njega ne vežejo stara, tradicionalna pravila, da ga ne veže akademična teorija, da ga ne veže v podrobnostih niti ne teorija do sedanje estetike, pa vendar mu tega nihče ne more očitati in v greh šteti. Zakaj ne? Ne vém. Dokler nam tega ne pojasni Laokoon II., tolažimo se z Göthejem: Grau, theurer Freund, ist alle Theorie! —

* * *

Vazilij Vereščagin se je porodil leta 1842. v novgorodске guberniji. Oče mu je bil imovit posestnik. V Petrogradu pripravljaj se je na državno službo, bil je v pomorskeji šoli ter postal je ruski častnik, no veselje do slikarstva gnalo ga je na akademijo v Petrograd. Od 18. svojega leta je vedno na potovanji. Prepotoval je večkrat vso Evropo, osrednjo Azijo, Kitajsko, Kavkaz, Turško državo, Egipt in Indijo. Leta 1867. spremljal je ruski oficir generala Kaufmanna v Turkestan, a potem vrnil se v Pariz, kjer se naseli ter si sezida krasen atelier, največji na svetu. Tukaj slika, kar je prebil, videl in skusil na svetu. Sloveča slikarja Aleskander Bida in Gérôme, prejšna učitelja, sta mu i nadalje odkritosrčna prijatelja.

Kar napoči rusko-turška vojna. Vereščagin je mej prvimi tam, da bi videl na svoje oči krvavo vojsko. In tako so nastale one slike z bojišča, katere so ga povzdignile mej prve slikarje vsega svetá. —

Vazilij Vereščagin šteje torej zdaj 40 let. Postave je visoke in močne, rasti pravilne, prijazno lice mu obdaje dolga črna brada. Res, krasen mož! Po mišljenji je demokrat, po prepričanji Rus, ki ljubi in spoštuje svoj jezik. Napisi njegovim slikam so ruski, kar se Nemcem jako oblastno zdi. Tudi sploh slike z bojišča mogočno vplivajo na mišljenje prebivalstva avstrijske stolice. Povsod se govori samo o Vereščaginu.

Mi Slovani pa moremo z veseljem zabeleževati dan, ko je vstal spet jeden iz naše srede, velikan na duhu, kakeršnega némajo mogočni sosodje naši.

Grogov Matijče.

Podoba iz 1— pogorja.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Povedal vam bodem nekako otročjo idilo, ter govoril o otroških srcih, in o trpljenji, katero je zasejala usoda tudi v taka srca. —

Spoznala sva se v zelo čudnem položaji. Nekdaj je bilo na farovškem vrtu drevje prav mogočno obrodilo, vejevje se je šibilo, in vsak trenutek so cepali rumeni sadovi na zeleno travo, kjer so se žoltosvitlo blesketali. Zobe smo brusili mi vaški otročaji! Ali gospod Andrej sezidal je bil okrog svojega vrta stebriče in mej stebriči je potegnil plot, katerega je z deskami umetno zabil. In hruške so padale in ležale po travi in osé in sršeni imeli so dobre dneve. Mi pa smo prežali na tej strani, tik ograde, in še čez njo si nismo upali plezati, ker ondu na vrhu štrleli so žebli, ostri, obleki in človeškemu mesu nevarni.

Mimo tega vrta sem stopal, morda z namenom, da bi stopil tudi nanj, če bi priložnost ravno tako nanesla. Grogov Matijče pa je bil pri ogradi, pri tleh, izvohal trhljeno desko in odtrgal jo je ter po umetnem tem prelazu zlezel na vrt. Ondu pa si je napolnil žepe. Ko se je po svojej novej poti hotel odmakniti, obtičal je v luknji, da ni mogel niti naprej, niti nazaj. Polni žepi mu niso dopuščali, da bi se bil preril na to stran, in roki ne, da bi se bil stisnil na vrt nazaj.

V tej pasti je tičal. Ali jaz sem stopal mimo. Po vrtu pa je meril jaderne korake hlapec Luka, in v roki je vihtel bič, s katerim je sicer pretepal gospodovo živino. Vse je kazalo, da se bode moral Matijče seznaniti s koristnim tem orodjem.

„To me bo! to me bo!“ ječal je in debele kaplje so mu lile po lici.

V prijateljskej ljubezni sem mu prihitel na pomoč, uprl se v desko ter je odtrgal velik kos, da je Matijče kakor stržek švignil na to stran, v zlato prostost.

„Jaz ti bom pokazal krasti gospodove hruške!“ In Luka je strastno udaril z bičem, a zadel samo paž in desko trhleno. —

Od tedaj sva postala prijatelja.

* * *

A postala sva zopet sovražnika. Gospod Andrej izbral si je bil mene in njega, da sva mu stregla pri svetej božjej službi. In kakor je hijerarhija cerkvena mnogobrojna, tako vlada stanovska razlika tudi pri ponižnih strežnikih, jeden je „prvi“; drugi pa „manjši“. In tist, ki je prvi, dobiva o Velikey noči toliko in toliko več, zvoní pred oltarjem, vliva gospodu na prste vina in vode, vihti mej oznanovanjem božje besede ponev, da oglje v njej živo ostane, ter ima sploh mnogo takih svoboščin. Matijče je bil prvi, a jaz manjši. Sovražil sem ga, in pozabila sva popolnoma iste rešitve iz pasti v plotu. Matijče je zvonil, a jaz sem klaverno gledal, kako je užival vso srečo važne svoje službe. —

Nekdaj sem vzel cerkvenim strežajem dobro znane steklene vrčke, v katerih se postavljata voda in vino pred oltar. In tistega z vinom sem izpil in vode nalil v njega.

Na koru se je raztezaval učitelj Štefan Deska, in trgal svoje grlo; Žganjarjeva Uršika pa mu je s suhim svojim glasom pritiskala, da se je čulo, kakor bi se zavrto kolo drgnilo ob kamen. Gospod Andrej je opravljal v zlatem plašči slovesno božjo službo. Svečniki na oltarji, kadihnica, svetilnica pred oltarjem, vse je bilo sreberno. Po svečah in tam gori okrog svetnikov bilo je vencev in umetnih šopkov, da je vse migljalo in se sukalo.

Prišlo je darovanje in Matijče je pozvonil, potem pa hotel postaviti na oltar pred gospoda Andreja tista dva vrčka z vinom in vodo, da bi si gospod nalil kelih. A ko prime vrčka, objela ga je zavest, da je voda v obeh. Povzdignil je jednega, povzdignil drugega proti luči, ali voda je bila v obeh. Ko pa je gospod Andrej hotel naliti kelih, vzdihnil je Matijče:

„Voda je v obeh!“ ter potem glasno zajokal.

Cerkovnik, ki je to opazil, tekel je urno v farovž po vina. Pobožna množica pa je strmela zaradi te zamude ter stiskale glave skupaj.

Po maši me je prijel gospod Andrej za roko, ter dejal prijazno:

„Pojdi! Pokazal ti bodem svoje stanovanje!“

V meni se je oživila sreča in delal sem si najboljše upe, da je prišel nasprotnik zavoljo denasnega vedenja v nemilost, da bodem povišan na njegovo mesto in da mi bode podaril gospod oče kako „špičasto“ podobico, in Bog ve še kaj.

V sobo stopivši vzel je gospod Andrej v roko gosposk muharnik, ki je imel z rudečimi pičicami opisano palčico. Z drugo roko si je položil moje telo čez tolsto svoje koleno, z muharnikovo palčico pa pričel tleči, in tolkel je toliko časa, da sem pretakal debele solzé. Prenehavši je vprašal z najprijaznejšim glasom:

„Ali veš, čemu sem te?“

„Ne vem!“ sem zatulil.

No, pa me je gospod Andrej zopet položil čez svoje koleno in zopet je pel muharnika pisani držaj.

Ponehavši me je še jedenkrat vprašal:

„Ali veš, čemu sem te?“

„Vem! kričal sem, zavoljo vode!“

„Da le veš! Sedaj pa odrini!“

Blagoslovljena naj ti bode roka, gospod Andrej! Časih imam še sedaj zavest, da bi bilo morda bolje, če bi se mi bila večkrat pela pesen — tvojega muharnika!

* *

Oba, jaz in Grogov Matijče, morala sva v mesto v šolo; oba hotela sva postati „gospoda“, oba dobila sva trojko v drugem razredu, ter presedela dve leti na njega klopeh. V tistem času zamenjala sva kmetško kamižolo z gosposko suknjo. Meni urezal jo je Sarevčev Tonče tako robato, ter jo sešil tako nerodno, da se je videla, kakor bi bila zbita iz desk neukretnih.

V tistem trenutku ko sva oblekla gosposko suknjo, dobila sva pravico, da sva smela doma o počitnicah zahajati mej mašo na kor. To je bila stara, častitljiva pravica, in nikdar niso pomnili ljudje, da bi se bila kratila gosposko oblečenim učencem.

V tistih časih razbijal je Štefan Deska z debelimi svojimi pestmi po orgljah, Gabričev Tinče pa je s potnim obrazom ulekel mahove, da so stokali in škripali, kakor ost pri slabo namazanem kolesu.

Z Matijčetom sva zahajala mej mašo na kor, in tedaj hotela sva še oba postati duhovna, in večje sreče poznala nisva, kakor peti novo mašo. Ali to se je pozneje izpremenilo, kakor se na svetu marsikaj izpremeni.

Tedaj je bila Žganjarjeva Uršika uže tudi umrla: smrt jej je pokončala suho telo, ter jej zaprla ostro grlo. Štefan Deska bil je primoran, poiskati si druge pevke. In ker je imel, kakor vsak človek moškega spola, lastnost, da je imel rajši mlado žensko kot — staro, izbral si je mlado.

Manica Šetravova! Bog ti daj mir! Ali še sedaj te vidim, kaka si bila, in še sedaj mi bije glas tvoj na uho, ta drobno sladki glas, ki je predramil vsakega, če je hotel spati mej službo božjo.

Kadar je vstala, ter se k petju pripravljala, tedaj lomil je Deska dolge svoje prste z živo živahnostjo po „fagotih“ (pravili so, da bi jo bil rad vzel, a da ga ni hotela); Tinče pa je ulekel in ulekel, ker takrat ni smela poiti sapa v mehovih, kadar je pela Manica Šetravova. In vstala je, in Deska jo je žareče pogledal, in odprla je svoje oko, da se je kar zabliskalo; a potem je zopet povedila trepalnice in odprla je usta in dela roke okrog krasnih prsij in zapela je, da so njeni glasovi hipoma odmevali okrog zlatih svetnikov in svetih oltarjev.

Če vam povem, da tedaj še nisem vedel, čemu je ženska na svetu, mi to lahko verjamete! Ali uže tedaj sem imel lastnost, da mi je mlado žensko lice bolj dopadalo, kot velo, in uže tedaj sem rajši gledal v oko Šetravovej Manici, kot Kašpurjevej Agatulji, ki je gledala samo na jedno oko, in še na tisto grdó!

Nekdaj na koru prešinila me je misel, da bi bilo pač krasno, če bi bila Manica — moja sestra. Ali zvečer, ko sem se ulegel v posteljo, sem to stvar resno in na vse strani premišljeval, ter končno bil prepričan, da mi drugega kazalo ne bode, in da jo bodem moral vzeti. Sram me je bilo nekoliko v črnej noči, in zatisnil sem oči. No, pa kaj bi bilo to takega, če jo vzamem! Malo velika je res, a jaz bodem tudi še rasel! In kaj je to oženjen biti! Stanuje se pod jedno streho, kakor stanujeta mati in oče. Otroci? otroci? — o teh pa res ne vem, če so v zakonu potrebni. Pa temu je lahko pomagati! Tedaj je Prodovska Maruša nekje v Veharjevih gozdovih kopala otroke ter jih prinašala v hišo. A jaz Manico vsejedno vzamem, samo Maruši se pa pove, da ni treba ničesar v hišo prinesiti. Probatum! In dekletu sem mej vsako mašo gledal v jasno oko ter si mislil: saj postaneš tako moja žena!

Pa tudi Grogov Matijče je neprestano in vneto gledal v ravno isto oko! Srdil sem se, a dejal mu nisem ničesar, da ni šel pravit

materi in očetu. Okrog Šetravove hiše sva se vedno potikala, po travnikih, po vrtovih, in bila neizrečeno srečna, če sva jo videla. Nekdaj v nedeljo je slonela pri starej hruški za hišo; imela je bel predpasnik in okrog vrata svilnato ruto. Pri njej pa je stal Miha Kovarjev ter si dal z roko nekaj opraviti okrog njenega cvetočega lica. Stopala sva mimo s temnim pogledom in srdita. Potem sva se bistro izpogledala ter jaderno korakala po rebri navpik, kjer je imel Miha svojo kočico, in tik kočice plodunosen zelnik. V tistem zelniku pa je tedaj stala glava pri glavi. Potegnila sva ostre nožičke iz žepov in rezala glavo za glavo, ter jih izpuščala po rebri navzdol, na travnik, kjer se je pasla videmska drobnica. In ta je tist dan dobro živela. Miha pa naj pusti dekleta pri miru, če hoče svoj zelnik škode obvarovati! —

* * *

Napočili so zopet binkoštni prazniki. Matijče in jaz sva bila na potu proti domu. Skoro sva dospela do ovinka, kjer se zagleda domača vas, in domače cerkve vitki zvonik. Lepšega prizora ne poznam na božjem svetu! Še sedaj, kadar s srcem pregrešnim in ostarelim hodim domov, še sedaj sem na istem ovinku kakor otrok, in pretečene mladosti leta usiljujejo se mi v spomin. Pretekla so kakor voda, ki na istem mestu pod cesto mej skalovjem mimo šumi. Ta kraj se imenuje „v Kotu“. Okrog ceste in po robu navpik rasto smreke in drobnih senic in drugih pogozdnih ptic je tu selišče. Pod cesto in v vodi pa leže velikanske skale, ki so se odkrušile zgorej od roba, ter jih je časov sila treščila v brezno. Gad in druga lezečina ima tu svoja selišča. V strugi pa se peni voda mej skalovjem, ter napravlja potem globok tolmun. Kadar sije jasno sonce, ter je cesta mirna, plavajo po vršini mogočni, a lačni klini, v dnu pa se valé mreene in cele čede svitlih podluskov, ter se obračajo, okrog skal plazeč se, da se jim bliskajo in svetijo beli trebui. In kadar je prav tiho, tedaj pluskne izpod mogočne pečine sulec, velikan, ter si poišče tu ali tam žrtve, da se zbegana čeda razprši na vse strani. Mej skalovjem je voda močna, a ne globoka, v tolmunu pa temnozelena, da se le pri jasnem dnevu vidi pesek na dnu. Časih se je slekel kak pastirček ter zlezel mej nevarno to skalovje in voda mu je izpodnesla nogé ter ga zanesla v tolmun, da je utonil. Zategadelj bilo nam je strogo prepovedano, kopati se „v Kotu“. In ravno zategadelj kopali smo se ondu najrajši.

Tako sva se midva, hodeč na počitnice domov, vedno „v Kotu“ kopala, če je bilo vreme ugodno. Mej skalovjem sva se plazila, rado-stila se zraka domačih gor, domače doline, ter bila vsak trenutek v nevarnosti, da naju voda izpodnese in zanesa v smrtonosni tolmun.

Tako tudi isti dan. Šlekla sva se, zlezla na široko skalo sredi reke ter si grela ude na gorkem solnci.

„Jaz ti bom nekaj povedal!“

In Matijče si je naslonil glavo na roko in s srcem kipečim zrl proti domačej vasi in proti očetnej hiši, ki je gledala izmej drevja na holmu.

„Kako je lepo doma! Kako lepo!“

„Kaj mi boš povedal?“

„Pa ne smeš nikomur povedati!“

„Nikomur!“

„Duhoven ne bom?“

„Zakaj ne?“

„Oženil se bom!“

„Oženil?“

„Pa nikomur ne pravi! S Šetravovo Manico!“

„Z Manico!“ vzdihnil sem. „In otroci?“

„Otroci?“ odgovoril je hladnokrvno, „saj ni, da bi jih morala Maruša v hišo nositi!“

Imel je ravno iste misli, kakor jaz. Tedaj pa so zapeli zvonovi žalostno-mrtvaško.

„Nekoga pokopujejo!“ dejal sem tiho. Na drugej strani privlekel je stari Podpečnar svojo kozo na pašo. Mož je bil gluh in močno je kričal, kadar je govoril. Menil je, da vsakdo tako slabo sliši kakor on.

„Pogreb je! pogreb!“ zatulil je.

„Kozé je imela in umrla je,“ rjul je na vse grlo. „Sedaj jo pokopujejo, Šetravovo Manico! Kozé je imela!“

Matijče je sedel ob robu. Hipoma se je stresel in takoj je ležal v vodi. Komaj sem se zavedel, tičal je uže sredi tolmana in dvigal roki. Potem ga je požrla voda. Ko se je zopet umirila vršina, ležal je v dnu tik skale, mrtev, in ribe so prihajale ter radovedno plavale okrog rumenega trupla. —

Blagoslovljenje Mandelčevega spomenika v Karlovci.

Spisal prof. Jos. Podgoršek.

V nedeljo 13. novembra obavilo se je na dubovškem pokopališču blizu Karlovca blagoslovljenje lepega spomenika, kojega je nedavno slovenski narod postavil svojemu zaslužnemu pisatelju, pokojnemu profesorju Karlovške gimnazije, Valentinu Mandelcu, rojenemu v Kranji 16. februvarija 1837., umršemu v Karlovci 12. maja 1872. leta.

Ob dveh popoldne vrvelo je uže meščanstvo v Dubovac. Dubovac je predmestje Karlovsko in leži proti zatočnej strani tik ceste, koja vodi iz Karlovca v Metliko.

Malo pred tretjo uro prišli so gimnazijalci s svojo zastavo, na čelu jim ravnatelj Bartulić s profsorskim zborom, kmalu za njimi pa in corpore gasilno društvo, kojega član je bil pokojnik, s svojim zapovednikom Roksandičem, in pevsko društvo „Zora“, kojega aktivni član je bil tudi pokojni Mandelc, s svojim predsednikom ravnateljem Trstenjakom. V tem se je bilo toliko ljudstva zbralo, da je bilo težko dobiti mesta blizu spomenika. Moramo reči, da so bili vsi stanovi zastopani; in kako ne bi, ako razmišljamo, da je bil Mandelc od vsakega Karlovčana, katerikoli je imel priložnost samo jedenkrat ž njim govoriti, visoko cenjen in spoštovan. Vsi meščani brez razlike stanu hvalijo njegovo čedno in ljubeznivo ponašanje. Nisem do zdaj še jednega človeka slišal, ki bi bil rekel: Mandelc je imel to ali ono slabo lastnost ali navado. Vsi pravijo: „Mandelc je bio fin čovjek, šteta za njega“.

Točno ob treh popoldne začne g. Gabrijel Mašek, duhovnik gasilnega društva, blagoslavljeni spomenik. Blagoslovljenje trajalo je samo kakih pet trenutkov. Potem je zapelo pevsko društvo „Zora“, ginljivo nagrobno pesen. Na to izpregovori duhovni gospod nekoliko besed, v katerih posebno poudarja bratsko zlogo mej Slovenci in Hrvati. Ko g. Mašek svoj govor završi, prične govoriti g. gimnazijski profesor Mijo Vamberger, štajerski Slovenec, kojega govor v hrvatskem jeziku slove tako:

Velecienjeno občinstvo!

„Non omnis moriar“.

Hor.

Što li nas je dovelo danas toli mnogobrojno i svečano na ovo polje mrtvih, gdje života ne ima, na ovo mjesto tiho, gdje se umoreni i teško opterećeni putnici zemaljski sklanjaju u mehki naručaj majčice zemlje na sladak pokoj, na vječni san? — Čemu li naši ružični vjenci ovdje, gdje je pod kosom nemile smrti jur mnogi ljudski povenuo cviet i strunuo u prah? — Čemu li ovdje suza u našem oku, gdje i srce sahnje, koje suze radja? — Vjenci ovjenčati ćemo ovaj humak, pod kojim spava umni borac, a suzami posvetiti ćemo njegov spomenik — skršeni ovaj kamen-stup.

Borac rekoh, spava ovdje, ali borac, koji nije prolio ni kâpi krvi ljudske, ali mnogu kâp znoja u duševnom râdu, — borac, koji nije pogazio ni jednoga zlatnoga klasa, ali posijao mnogo zrnice za prosvjetu i napredak, — borac, koji je dobojevao najkrasniju pobjedu pobjedu duha nad materijom.

Tu pobjedu, koju će, dok bude svieta i vieka, pratiti slava, slava čista kao s neba pali snieg, čista ko lier, koji je na blagi cjelov jutarnjega sunca otvorio svoje grudi, — tu pobjedu slavimo danas mi u ovjenčanom pobjeditelju, pokojnom profesoru karlovačke gimnazije i slovenskom piscu — Valentinu Mandelcu.

Život njegov bijaše borba, ljuta borba od koljevke do groba. — 35 godina on je živio, ali za gasnuća svoga života mogao bi im on s Preširnom doviknuti: „Rodile ve ste cvetja meni malo!“ — I doista — čovjeku, motrećemu njegov mukotrpan život, čini se, da su se svi demoni pakleni urotili, da obore ovoga apostola kulture i humanizma u prah. Sam pokojnik piše o sebi, da se čudi, što nije na polovici puta sustao i pograbio rif, da postane — kramar. Jad bo i bol izpreplitahu njegov život kano kakov obični grieh, od kojega ne bijaše dobio oprosta, do li u ovom grobu hladnom.

U Kranju, gdje je genij oborio baklju života izabranomu pjesniku slavjanske marseljeze i ljubljenomu prijatelju Mandelčevu — Simonu Jenku, — u Kranju, gdje je najveći slovenski pjesnik Fran Preširen zapjevao svoju pjesmu labudnicu — rodio se je Valentin Mandelc 16. veljače 1837. Prvi elementarni razred svršio je u Ljubnom, a ostale u Kranju. God. 1847. stupio je u I. gimn. raz. u Ljubljani, gdje još nije svršio I. poljeće II. razreda, kad mu iznenada umre

otac. I od ovoga vremena, t. j. od 11. godine svoga života upravljao je Mandelc sam nejakom rukom krhku ladjicu svoga života, morem burnim i tmastim, jer

„Le redko upa solnce je sijalo,
Viharjev jeze so pogosto rjule.“

Ali neustrašivo i neumorno potiskivaše on svoju ladjicu napred. „Multa tulit fecitque puer sudavit et alsit“. — Znojio se je i trudio, borio i podnašao, ali mu duh smalaksao nije. Marljivo on je čitao na gimnaziji moderne klasike, žalibože bez vješte ruke voditeljice. Mjesto Schillera i Götheja dobio bi Kotzebua u ruke. Kako svagdje, bio ji on i ovdje sam svoj vodja i valjda mnogo bolji, nego li što bi mu drugi bili. Da je to istina, pokazuje jasno godina 1854/5., kadno bijaše Mandelc u VIII. gimn raz. Tu bo se je uhvatilo s njim u kolo na složan literaran rđd šest dvadesetgodišnjih, najplemenitijom vatrom buktećih mladića, kakvih još do danas biela Ljubljana vidila nije. Mliekom ovih mladića zadojen bje kašnje Janežičev „Glasnik“, ovi mladići bijahu uz Cegnara, Valjavca i Levstika glavni pokretači beletristične literature slovenske, pa su i sad još Stritar, Levstik, Erjavec i dr. njezini korifeji. Svake nedjelje poslje podne sastajala bi se ta makabejska braća u stanu Mandelčevu, gdje bi svaki svojim prijateljem glasno čitao, što bi kroz čedan napisao. Iza toga pošli bi na šetnju na Rosice (Rosenbach, Ured.) ili u Šišku, k rodnoj kući prvoga slovenskoga pjesnika Vodnika.

Svršivši Mandelc gimnazijske nauke, odabra si učiteljsko zvanje zadaćom svoga života i odvažnim mladenačkim krilom mahnu on k ovomu cilju, premda ga bolest i siromaštvo kruto sapinjahu. I time držim, da je on naj jasnije zasnjeđočio svoju idealnu plemenštinu, kako ju je izrazio Plato veleć, da onaj čovjek, u koga je božanska iskra, ne gleda, kako da udubno i dugo živi, već kako da najkorisnije živi za čovječanstvo. Koliko je borbe imao Mandelc i na sveučilištu, gdje je osim svojih nauka učio i taljanski, franceski i ruski, toga neću izticati, — samo ću to reći, da je on i ovdje stupao preko svih prepona, nepoganosti i gorkosti kano div preko pigmejskih glava svomu cilju u susriet; vruće bo je želio, da jedared postane učiteljem mladeži, a time dobrotvor čovječanstva i naroda, koji će toplim dahom etičkih ideja čuvati cviet mladeži pred harajućim mrazom egoizma, osobnih interesa, pohlepe i taštine.

God. 1859. izpuni mu se ta želja, kadno bijaše dekretovan u Varaždin. Tako eto usud htjede, da i on bude radnik „mostu za dvie bratske grane, da u slogi prava si obrane.“ — God. 1864. premješten bi na karlovačku gimnaziju, gdje je sedam godina i sedam mjeseci sdušno vršio svoje dužnosti, baveć se neumorno knjigom. Ali njegova neprestana životna borba bijaše zasijala sjeme smrti u njegovo tielo. Već počam od VII. gimn. raz. on je uvijek poboljševao, a god. 1871. podje po savjetu liečnikovu čak u Napulj tražit si zdravlja, i vrati se — kako vele — zdrav, ali valjda samo prividno, jer kad je htio u ferijah iste godine putovati u Rusku, zateče ga — smrt 12. svibnja.

Takov bijaše život pod ovim humkom spavajućega borca. Ma nad njegovim prahom i ne stajao skršeni ovaj kamen - stup, koji danas čiste suze radostnice, iz dubine vruća srca izviruće posvećuju, — u sreću harna potomstva stajati će vječno trofeji njegove pobjede, njegovoga rāda, koji nije bio ruševina, pustoš, bol, suza, smrt i robija milijuna, već sijanje onoga sjemena, iz kojega ima niknuti budućnost, dostojna čovječanstva.

Tvoj grob pako, mili pokojniče, neka nam bude ono sveto mjesto, koje će spajati ruke radilice za dogradnju „mosta za dvie bratske grane, da u slogi prava si obrane“. — Vjekuj, neustrašivi borče u životu, — u duhu za tu ideju, za tu zadaću! — Būdi duhove iz driemeža, da Ti jednom opet padne na grob vienac neumrle Slave! —

Na to prične govoriti g. Davorin Trstenjak, štajerski Slovenec, o njegovem književnem delovanju, o zaslugah za slovensko slovstvo in o zaslugah za pevsko društvo „Zora“ in za gasilno društvo. Njegov govor glasi se v originalu tako-le:

Slavno občinstvo!

„Oj ti jesi, što si igda bio:
Svakim svojim činom vriedan, valjan,
I nikokvom ljagom neokaljan,

I sveudilj svome rodu mio,
I glasovit, dićan po njem, time
Na sve vjeke u savezu s njime.“

U ovih pjesničkih riečih zrcali se slava i plemenita duša slovenskoga pisca, a nam nezaboravnoga znanca i prijatelja, slavnoga i prerano umrvšega Valentina Mandelca. Što je bio neumrli Mandelc svomu slovenskomu narodu i što će mu ostati za sve vjekove i vremena, to nam kaže slovenski narod sam ovim grobnim spomenikom,

spomenikom puna i uzvišena smisla, kaže nam, da je Valentin Mandelc skršen stup domovine, naroda svoga.

Gjekoji se ljudi ponose rado zvučnimi naslovi, velikimi časti i dostojanstvi, ali sve je to u idejalnom svijetu blistajuća rosa, slična alemu, koje ne staje bez traga na prvom suncu, ne ima li uz to zasluga za domovinu i čovječanstvo. Sve časti, svi naslovi moraju ponići pred najuzvišenijom službom, kojom služimo domovini svetej i čovječanstvu. Ne ima častnijega imena i naslova, nego li je, kad te zahvalan narod zove stupom domovine svoje; ne ima trajnije i ljepše časti pod suncem, nego što je ona, kojom te može odlikovati narod, pa bio on još tako potlačen i tužan. Sve ostale časti, pa dolazile one s najveće visine, gube se i ginu u svjetlu rodoljublja i čovječnosti. Svi redovi i zlatna odlikovanja nisu to, što je spomenik, što ga diže zahvalan narod svojim žuljevi na grobu svoga zaslužnoga sina.

Ne ima uzvišenije zadaće čovjeku, negoli je: težiti i pregnuti za istinom, ljubiti ljepotu, htjeti dobro, a činiti najbolje, te svu svoju snagu, sav svoj viek posvetiti narodu i čovječanstvu, pak širiti u puku, u građanstvu spasonosne i slobodne misli, sijati sjeme prosvjete, iz koje niče najuzvišenije stablo: zlatna sloboda. Valentin Mandelc shvatio je tu uzvišenu zadaću čovjeka, kao malo tko, on ju je i sjajno riesio. On bijaše velik idejalista, pak ga stiže i najidejalnije odlikovanje: vječna slava, ljubav i spomen naroda, kao i grada Karlovca, imenice pako pjevačkoga i gasilačkoga društva.

Valentin Mandelc stekao si je to odlično priznanje i odlikovanje svoga naroda svojim zaslugami, što ih ima za osnovu slovenske pripovjedne književnosti. On je napisao dvie krasne novele, prva zove se „Jela“, štampana 1858., a druga je „Ceptec“, štampana 1859. u Janežičevu „Glasniku“, čim se je ustanovila slovenska beletristika. „Jela“ je prva dulja slovenska novela. — Mandelc je najplodniji slovenski dramatički pisac, koji je poslovenio Götheova „Fausta“ I. dio. To djelo doduše još nije danas štampano, ali je svakako vrlo znamenito za slovensku književnost. Znajući, da je francezka literatura flnih veselih igrokaza najbogatija, najizvrstnija, prva na svijetu, poslovenio je šestnaest najboljih i najfinijih veselih igrokaza od znamenitih pisaca francezkih. Mandelc je bio najbolji pisac podupiratelj slovenskomu „Dramatičnomu društvu“ i njegovi se igrokazi najviše prikazuju u Sloveniji.

U rukopisu našlo se je po njegovej smrti pet poslovenjenih pjesama od raznih pjesnika i neki kupleti. Osim toga pohrvatio je on prekrasno za naše pjevačko društvo „Zoru“ jedanaest krasnih pjesama. Neke je tako priredio i lokalizovao, da su tako rekuć kao izvori. (Te pohrvaćene pjesme jesu: 1. Odvjetnik; 2. Ko bjesnilo; 3. Miško; 4. Neboj se, dome moj; 5. U crne zemlje stavljaš se grob; 6. Slava budi Bogu; 7. Blagoslovi Bože; 8. Tim se cvietnim; 9. Oj mladi tamburaši; 10. Lovački sbor; 11. Hajd cielo društvo.) Više je toga zamislio i nakanio izvorno pisati, ali zlokobna smrt nije mu dala.

Valentin Mandelc ima takodjer liepih zasluga za naše pjevačko i gasilačko društvo. On je svojim odličnim primjerom pokazao, da daje svakomu rodoljubu dužnost ne samo zadovoljavati svjestno i točno svojoj zvaničnoj dužnosti, već da mu je i moralna dužnost i izvan svoga zvanja služiti obćemu dobru, žrtvovati se za blišnjega svoga, pridružiti se gradjanstvu, pa sokoliti i hrabriti mlitava, savjetovati nevještu. Zato je stajao u pjevačkom i gasilačkom društvu našem ponosito uz priprosta, ali poštena i čestita gradjanina i obrtnika i toga se nije stidio nikod; jer je to častno i moralna dužnost odličniku i umniku. Videći mnogi naši gradjani, kako se dični i odlični Mandelc vrsta u redove gasilaca, potaknu ih taj odličan primjer, te se osviestiše, uvidiše svoju čovječnu dužnost, pa stupiše i oni ponosno u društvo. Gasilačko društvo u prvom svom početku niti je znalo, niti je moglo znati, što mu je sve svrha i koji sve putevi vode do te svrhe. Ali umni Mandelc, znao je i tu gasilačkomu društvu pomoći svojim umnim savjetom. Pa zato ga baš slavi sav Karlovac i blagoslivlje mu grob. Zato i mi kličemo od sve duše: Slava slavnomu slovenskomu književniku, ustanovitelju slovenske beletristike, a našem nezaboravnomu drugu, bivšemu preodličnomu „Zorašu“ i gasiocu, slava Valentinu Mandelcu! —

Na zadnje je z velikim navdušenjem deklamovao osmošolec Kamilo Blagajić svojo pesen, ki jo je v spomin pokojnemu Valentinu Mandelcu zložil. (Žal nam je, da zaradi tesnega prostora te krasne pesni ne moremo natisniti. Ured.)

Po končanih govorih je pevsko društvo še jedno pesen žalostinko zapelo, in s tem je bila slovesnost završena.

Krasne venec položili so ta dan na grob: profesorski zbor gimnazije, gimnazijalna mladež, pevsko društvo „Zora“, in gasilno društvo.

Od mnogih telegramov, koji so prispeli odboru za prosveto Mandelčevega spomenika; naj omenjamo te: od dr. Jan. Bleiweisa kot predsednika čitalnice ljubljanske, od uradnikov banke Slavije, od župana iz Kranja in od Dramatičnega društva v Ljubljani.

Bratje Hrvatje pa so pokazali ob tej priliki, da jim ni uzajemnost mej Slovenci i Hrvati samo prazna beseda.

Slava njim, ker so tako lepó zadnjo čast skazali našemu slovenskemu pisatelju.

Ivan Ž. V. Popovič,

slovensk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Konec.)

Popovič okrađen po smrti.

Ako denemo na kritično véso, kar nam razni svedóki govoré o Popovičevih rokopisih, prisiljeni smo reči: ne verujemo, da bi vse bilo takisto, kakor se pripoveduje! Izvéstno je tega moža dovolj rokopisov ležalo zmétenih ter nedovršenih, imejočih le nabranega več ali menj gradíva, katero je bilo treba še prevéjati in v red spraviti, predno bi se bilo moglo natisnoti. O tem svedóči Jaquin ter z njim vred i Brink, učeni ravnatelj, ki je bil néke izmej njih potlej vélel sam urediti in prepisati; isto kažó tudi Popovičeve priprave k slovenskemu slóvníku, katere sem jaz pregledal na tanko. Ali čítáje, da je Brink od samega Popoviča bil pred njega smrtjo vzpriél vse rokopise (seine sämtlichen Manuscripte), majemo z glavó in vprašamo: kakó more to res biti? Mnoge je imel, kakor smo slišali, tudi Span, po rôdu Švab, ter Jaquin bil odnesel morda vse ali vsaj mnoge botanske, in Denisu je bil sam Popovič izročil jeden rokopis, ter i v Ljubljano sta bila zaletéla dva, katera sta napósled Vodniku rabíla! Na svojem mestu dokažemo, da je bilo to v Ljubljano prišlo po Marku Pohlinu. Zatorej se vidi jasno, da je Brink od Popoviča bil prejél samó obilo večíno, a nikakor ne vseh rokopisov, izvéstno vsaj nikdar ónih ne, katere je bil Popovič pred smrtjo dal Denisu in Jaquinu.

A kakó je, kar se dostaje Nemca Spana ter z njim Slovéna otca Marka? — Oba sta bila gospodarja Popovičevim rokopisom; ali nobena priča ne pripoveduje, da sta jih imela od samega Popoviča ter kedáj bila od njega vzprijéla. A preko tega je znano, da jih je Popovič razdajal prijateljem stóprav na smrti, in tudi je znano, kd o je od njega kaj dobil. Mej temi ljudmí ne čítamo ni Spanovega ni Markovega imena; za tega delj ménim, da so najprvo i tí rokopisi bili pod Brinkovim ključem.

Na umu je treba namreč imeti, da Brink tega, kar mu je bilo poverjeno v hranílo, kakor sam priznava, ní bil vsega nesel v oménjeni prostor, nego samó zvezek dodatkov in poprav h Gesnerjevemu slóvníku in še druge rokopise (nebst Anderem). Zakáj li molčí, katere in koliko rokopisov je bil tja nesel ter kám spravil ostale, in kateri so bili tí? A ne moremo se dvojiti, da je bil v nesrečno dvorano položil jako mnogo Popovičevih rokopisov, ker je po književnej zgodovíni velíka bila njega ostalína, kar se zdí po vse verjétno; kajti vémo, da se je vedno učil in pisal. A po Brinkovem trudu je potlej izmej vse te ogromnosti v déžel prišla vendar jedína knjiga „Versuch einer Vereinigung der Mundarten von Teutschland.“ *) in vrhu tega se je z njega rokama otélo samó še óno, kar je kesnéje kupila c. kr. dvorna knjižnica. Za tega delj razum ukazuje misliti, da jedíno to dvoje ní bilo zaprto v kléto dvorano, iz katere so izginoli rokopisi, da potem uže sledú ni tirú ní bilo za njimi (es war keine Spur mehr davon übrig), a v dvorani da je počívalo vse drugo, in bez dvojbe tudi slovénski spisi, o katerih menda le zató ni čúti nikder besedice, ker je Brink po vrhu ter v náglici iz težkega breména pregledal samó nekaj taci h rokopisov, katere je lahko razumel; slovénskih niti razuméti ní bil /dóbelj, niti mu je bilo kaj do njih, ker so bili tuji.

Ubogi Popovič ní dobro pogódil, izbiráje prijatelje, katerim je na smrti poverjal svoje rokopise, da bi mu jih natisnoli! Denis ní poslal mej ljúdi niti vrstíce od vsega, kar mu je bilo v to naméro dano. Bog vé, zakaj ne? Morda* stvari še vendar niso bile v pravem rédu. A prijatelj Brink? Nekaj lét ga ní bilo v dvorano, od koder je mej tem časom Popovičevo duševno blagó v nič puhtélo, kakor kafra! Jaz ne vérujem, da bi jedíni lekárnik bil vse pograbil, ako

*) Primeri „Ljublj. Zvona“ 301. in 500. stran.

je res kakóv lekárnik v ta ^{der Apotheker} kraděž bil zapleten; zdí se mi to le Brinkov izgovor! Zakáj ní povedal, kakó je bilo temu lekárniku ime? O taciš stvaréh ní dovolj vprek besedovati: „der Apotheker hatte sie zum Verpacken seiner Pulver gebraucht!“ Če jih je upotrébljal (gebraucht), ní še dokazano, da je res tudi vse upotrébil (verbraucht), rekše, uníčil in raznesel do zadnjega lista! A niti upotrébljal jih nikoli ní, ker je znano vsemu svétu, da se zdravila spravljajo v bel, čist papir, a ne v trde, umazane, prašne ter popisane liste, iz katerih se navzemó kisline in drugačnih kvarljivih tvarín. Brink jednako molčí, po kakej pravici je lekárnik v dvorano hodil in katera kazen ga je pokoríla, kà je tuja vrata odpiral s ponarejenimi, ako ne ukradenimi ključi. Ali ga je Brink tožil? A če ga ní, kakó je to, da ne? Zakáj ne zvemo, kde ter kaka je bila ta dvorana, ki ní ljudém rabila, nego ležali so v njej debeli zvežnji starega papirja! Dalo bi se ugibati, ker Brink jako dolgo ní bil zapazil tatvíne, da se mu je zaradi tega potlej morebiti ali uže prepozno zdelo tožiti, ali da sploh ní mogel nikoli dovolj zaslediti, kdo je po resnici kradel in kakó delal, ako morda ní on sam bil v to hrzko stvar zamotán; kajti mnogo ljudíj je, drugače poštenih ter véstnih, ki vender niso nikakor natánčni, kadar se stvar suče ob mrtvega človeka ostalíni, ter še posebno tedáj ne, kadar je ta ostalína duševna, kakeršni so rokopisi.

Brinkovega imena jaz ne morem najti v nobenem slóvníku, in zató ne véim, kdaj se je poródil, niti ne, kdaj umrl. Bolj znan je literat Šotky. Iz Czikanna in Gräfferja („Oesterreichische National-Encyklopaedie“ v IV. zvezku na 585. str.) ter iz Wurzbacha („Biographisches Lexikon“ v XXXI. zvezku na 251. str.) vidim, da je bil na prusko-sleskej zemlji porojen 1794. léta, a umrl da je blizu 1849. léta, in živel od 1815. léta nekoliko časa na Dunaji; ali ní po vse jasno, kod je za svoje mladosti hodil ter kedáj bil tukaj ali tamkaj. Vender kaže, da mu je Brink o Popovičevi ostalíni pripovedoval stóprav 1818. léta, ker Šotky v svojem poročilu Brinka imenuje moža, kateri to stvar najboljše more povedati (der darüber die beste Auskunft ertheilen kann), a ne: kateri je mogel. Za tega delj trebé misliti, da je Brink res 1818. léta še živel. Niti Šotkega nikakor ne moremo na sumnji imeti, da je laži in izmišljíne zlovoljno spisoval ter natisnene raztrošal. Temu se upírajó vse obstave, in posebno ta, kà je živi Brink bez dvojbe ali zvédel ali sam čítal, kar je Šotky pisal. Odvrnoti je tudi

óno misel, da Brink v poznih létih, kadar je o Popovičevi ostalini govóril, od starosti morda úže ní imel čistega uma, ali da se ní dobro spomínal. Glavne stvarí je na tanko pómnel, kakor smo slišali, in še tedáj mu je bila pred očmí vsebína Popovičevih rokopisov, kolikor jih je namreč hotel ali mogel pregledati, če tudi se res ní obilo trudil z njimi. Ní tega ne bode ozbiljno trdil nihče, da je o sebi samem lagál take povesti, katere mu níso mogle biti nikakor na čast. Le kar je oznanjal o dvorani ter o lekárniku, samó to je po vse neverjetno, do konca sumno, ker je podoba, kakor bi nalašč bilo pogrneno z mrakom in tajnostjo; kajti rokopisi, kolikor jih je bilo tamkaj nedostalo, níso šli pô-zlu, kónči ne vsi, nego prilezlo jih je nekoliko polágoma in skrivaj potem zopet na plano. Od kod? če ne iz dvorane, ali kar si je bil ta zlokóbní prôstor! Od ondod jih je po kakeršnem póti koli dobil tudi Span ter Bog zná, kdo še!

Kakó so po tega Popoviča rokopisih željno stregli taki ljudjé, ki so hoteli v svojih knjigah kazati účenost, katere po resnici níso imeli, vidimo iz ónega, kar smo poprej slišali, da mu je namreč bilo úže pred smrtjo nekaj rokopisov o rastlinstvu ukradenih, kdo vé, po kakej zvijači! Iz dvorane se je še mnogo láže jemalo.

Vedno so bili in bodo vsacemu účenjaku "svoji" rokopisi dragocéna imovína, ker se je nóč in dan mučil nad njimi, potíl in zmuzoval, po debelih knjigah iskal in prepisoval, trudil se časi po ves dan, a morebiti še ní dveh straníj dovršil, — premišljaj in tehtaj, predno je bilo vse gotovo! Take proizvodé, porojéne, dejál bi, z bolečinami, skrbno hrani pisatelj in bojí se zánje, kakor mati za svoje dete! O Popovičevih posebnostih se piše dovolj, a nikder ne čítamo o tega bistrournega moža neumnosti! Ali neumnost bi res bila, účene, premnoga léta znašane rokopisne zbirke za svojega života razmetavati, komur si bodi! Pač vémo, da jih je kónci svojih dnij razdajal odbranim prijateljem, — vsaj zdeli so se mu odbrani, če tudi níso bili. A to je vse drugače! Takó je stvoril za tega delj, ker je želel, da pride kónči po njega smrti mej ljúdi, česar ní živ mogel natisnóti. Preváril se je nam in svojei slavi na izgubo!

Obračajmo stvar na to ali na óno plat, nikakor se ne moremo otresti upravičene sodbe, da Span rokopisov nikoli ní bil prejel iz Popovičeve roke, če tudi sta si morda res bila kakó kàj prijatelja. A kolikšna prijatelja? Ní tega ne vémo!

Iz óne dvorane je Popovičeva ostalina, Bog zná, kakó, došla i Marku Pohlinu, kateri je, kakor nas uvérjajo mnogo obstave, po tace m načinu pozneje bil gospodar vsem Popovičevim slovén sk im spisom, kolikor je zdaj znanih, ter z njimi i slóvníku „Universale glossarium“, — s prósta, vsem rokopisom, kar jih je védel in zatorej mogel o njih pripovedovati v knjizi „Bibliotheca Carnioliae“. Te sem za njim tudi jaz imenoval od 1) do vštétega 5) čísla, ter zvédel jih je od Marka bil kesneje Čop in po njem Šafařík ter prepisal i Wurzbach, kolikor je namreč Pohlina razumel. O teh rokopisih je dolgo po slavnega Popoviča smrti znal jedíni otec Marko na zemlji, a vsem drugim pisateljem so bili do dobrega neznani, ter dozdvéva se, kakor bi niti on o vseh ostalih rokopisih nikdar ne bil slišal besedice, ker molčí o vseh drugih, razven o teh jedínih; ali tí so mu bili znani od kraja do konca, zlasti nekateri! Popovičevo océno o svojej in Bohoričevi slóvnici je bez dvojbe čítal, in dokazati hočem, da je v svojíni imel i njega priprave k slovén sk emu slóvníku. Tudi smó na 630. stráni „Ljubljanskega Zvona“ po novinah „Laibacher Wochenblatt“ s 1806. léta zvédeli, kar je uže pred menój bilo znano gospodoma Avgustu Dimcu in dr. E. H. Costi v „Vodníkovem spomeníku“ (1859. l.) na 39. in 7. stráni, ter o čemer piše i Kopitar 1808. léta na XLV. stráni svoje novo-slovén ske slóvnice, da je namreč Vodnik hranil Popovičeve odlomke slovén ske slóvnice, ki jih je zópet mogel dobiti le po istem póti, po katerem priprave k slóvníku, rekše, po Marku Pohlinu, kateri tega ní imel od Popoviča samega, o čemer se takój uvérimo.

Književna zgodovina pripoveduje namreč, da je Ljubljánčan Marko bil prvič v Mariabrunn blizu Dunaja k Avgustincem prišel 1755. léta, od koder kaže da se je nekakó ob začetku šestdesetnih lét ónega véka povrnol zopet v Ljubljano. Jedva je tedáj mej njima uže bilo velíko prijateljstvo! Ako sta si res po lici bila ob nekej neustanovíčenej dóbi znana, kar bode mo slišali od Kopitarja, vender ne more nihče verjeti, da bi se uže mladeni č Pohlin (porojén 1735. léta) bil mej 1755. in 1760. létom predrznol, póstarnega moža Popoviča kake stvarí poprositi, osobíto ne rokopisov! Poleg tega vémo, da ga je Popovič jako preziral. — Pohlin je bil drugi č na Dunaj šel prebivat stóprav 1775. léta; a Popovič je ondaj uže od 23. ali 24. dne listopada méseca poprejšnjega léta počíval v tihem grobu. Jasno je, da Marko od Popoviča samega ní bil vzprijél

rokopisov! Sploh ne mislim, da je želel, mnogo okolo našega učenjaka hoditi, ker se je bál njega ostre književne sodbe, in to še zlasti potem, od kar je bil zvédel o svoje „krajnske grammatike“ océni, katera mu je bila vedno, kakor neka preglávica. Zelo tehtno je to, kà je bil Pohlin drugič na Dunaj stanovat prišel baš o pravem času, v katerem se je najlaže dala Popovičeva ostalína v roko dobiti, kar se mu je res posrečilo! Po katerem načinu? O tem se je uže sam odgovarjal pred božjim stolom. Tudi je največ jedínega Marka postópanje krivo, da so zdaj pogubljeni do malega vsi Popovičevi slovenski rokopisi. Ali je takó delal z maščevanja za kritiko o svojej slóvnici? Da je bil pódlega in maščeválnega značaja, to nam je sam pokazal.

Ne vidimo li zdaj, kakó jedína Brinkova „dvorana“ vse razodéva, kar bi drugače nikdar ne bilo jasno? Zatorej ponavljam: živa potreba ter izkrajnji čas je, na Dunaji v c. kr. dvornej knjižnici tenko preštéti, pregledati in opisati vso Popovičevo rokopisno ostalíno, *) posebno zató, ker je zdaj od kraja do konca podobno resnici, da poleg nje hrani samó še Ljubljanska knjižnica nekaj rokopisnih listkov tega učenjaka, a vse drugo da se jedva še kde nahaja!

Ako se motim o tatbi Popovičeve posmrtné ostalíne, to mi bode res na veliko radost, če mi kdo more kakó drugače dokazati.

Novejša česka literatura.

Píše Ivan Hribar.

I.

Od leta 1817. do 1848.

(Konec.)

Omenil sem uže, da so česki pisatelji smatrali za svojo dolžnost uravnavati proizvode svojega duha tako, da bi bili budili ljubezen do domovine ter do naroda in njegovega jezika. Saj je pa tudi vse delovanje na polji česke literature, katera je doslej bila dve stoletji tako

*) Nekoliko tega se je uže zgodilo po uljudnosti gospoda I. Navratila, kateri mi je v posebnem listu z 19. oktobra 1881. léta poslal „zapisek Popovičevih rokopisov, na Dunaji hranjenih v c. kr. dvornej knjižnici.“ Lepa hvala vrlemu rojaku! Ta zapisek bode o priliki rabil tudi meni; samó da ga je treba poprej tu ter tam še kaj malega dopolniti.

zanemarjena in prezirana, priklilo iz najsvetejše ljubezni do naroda, katera je navdajala srca Jungmanna, Kollarja, Palackega, Šafaříka in drugih mož, ki so s svojo neutrudljivostjo pričeli novo dobo v česki literaturi.

Od ljubezni do osamljenega, od vsega sveta zapuščenega in od brezozirnega soseda tlačenega českega naroda, pa je bil le jeden korak do — slovanstva, od katerega jedinega se je bilo českemu narodu nadejati izdatne pomoči v neravnem boji s svojim močnejšim in v omiki naprednejšim sosedom Nemcem. In ideja vzajemnosti slovanske navduševala je vse česke pisatelje pri njihovem delu ter jim bila v tem večjo vzpodbuj, ko so videli, da je njihov trud vzbudil pri Rusih, tej naravnej zaslombi slovanstva, tako imenovano „slavjanofilsko stranko“, katerej so se družili prvi pisatelji in najznamenitejši učenjaki ruski. Po pesnih in povestih pa se je ideja vzajemnosti slovanske širila mej narodom, in gotovo ima Kollár s svojo neumrjočo „hčerjo Slave“, Čelakovský s svojim „Ohlasem písní ruských“ in Zap s svojimi poljskimi in ruskimi pripovedkami neizmerno mnogo zaslug za to, da je priprosti česki narod dandenes tako probujen, da se s ponosom imenuje Slovana.

Koliko je Šafařík s svojimi „Starožitnostimi slovanskimi“ storil za slovansko vednost ni mi treba posebno poudarjati; omenjam naj tu le nekaterih drugih v časopisu muzeja českega priobčenih učenih razprav, katere so jako mnogo pripomogle k spoznavanju ostalih slovanskih narodov, ter s tem mej učenim svetom slovanskim širile oni duševni panslavizem, kateri dandenes navdaje vsakega v slovanskih literaturah izobraženega rodoljuba. Ti spisi so: Přehled nejnovější literatury illyrských Slovanů (l. 1833.), Zákoník Dušanův (l. 1838.), Monumenta juris Slovenici (l. 1838.), O sbírkách slovanských národních písní (l. 1838.), Slovanský narodopis (l. 1842.) in „O staroslovanských tiskárnách v jihoslovanských zemích.“

Poleg Šafaříka ima za širjenje slovanske vednosti mej Čehi veliko zaslugo tudi Večeslav Hanka, mož, ki je samo s tem, da je objavil „rokokpis kraljedvorski“, pridobil si nesmrtno ime. Imel je pa zavoljo tega rokopa mnogo bridkih ur, kajti potem, ko je naš rojak Kopitar izrekel dvom o pristnosti njegovej, oglašalo se je še mnogo drugih, ki so bili s Kopitarjem jednacega mnenja ter so Hanka naravnost krivili, da je rokopiš kraljedvorski njegovo delo. To ga je neizmerno žalilo, kajti ne le, da je česka literatura prišla s tem v nevarnost izgubiti jednega najznamenitejših zakladov svojih, bila je žaljena tudi Hankova čast. Zato

je jako iskreno v časopisu českého muzeja zagovarjal pristnost kraljevdvorského rukopisu, kakor je bil prej už nasproti Dobrovskému in Kopitarju dokazoval pristnost rukopisa zelenogorskega. Razen teh člankov priobčeval je v muzejniku mnogo drugih člankov učenega obsega, poleg tega pa pošiljal svoje prispevke tudi drugim istodobno izhajajočim listom. Izmej mnogoštevilnih samostalnih njegovih del, katerih nekaterim pa učenjaki očitajo plitvost in površnost, omenjam tu le naslednjih: „Igor Svjatoslavič (l. 1821) s predgovorom v českem, ruskem, poljskem in srbskem jeziku ter izvirnikom s česko in nemško prestavo; „Mluvnice česká podle soustavy Dobrovského (l. 1822.); Vetustissima vocabularia latino bohemia (l. 1833.); Mluvnice polska (l. 1839.) Sazavo-Emavskoje svjatoje blagovjestvovanije (l. 1846) v izvirniku s cirilico in glagolico, z ruskim in českim predgovorom; „Načela svjašččenago jezika Slavjan (l. 1846.), ter isti spis v českem jeziku (istega leta).

Razen tega, da je Matica česká izdajala knjige učenega obsega ali pa pisateljem z denarno podporo omogočevala izdajati jih, skrbela je pa tudi za popularizovanje znanostij. Zato je leta 1845. začela izdajati „malo enciklopedijo nauk“; a bodisi, da se ni našlo pisateljev za to podjetje, ali pa da je širje občinstvo bilo še premalo sprejemljivo za znanostno berilo — ta enciklopedija ni izhajala dalje ko jedno leto. Izmej spisov, ki so v njej izšli, omenjam tu spisa „přírodopis prostonárodní“ od Václava S. Staňka.

Razen doslej imenovanih pisateljev pečali so se z vednostno literaturo še naslednji: Karel Amerling, ki je po raznih časopisih priobčil mnogo za prosti narod pisanih člankov o kemiji; dr. Filip Stanislav Kodým, ki je isto tako popularno pisal o različnih oddelkih fizike, in František Adam Petřina, ki je priobčil mnogo spisov o elektro-magnetizmu.

Samostalni spisi pa so izšli naslednji:

Josefa Vojtěcha Sedláčka „Základové měřictví čili geometrie (l. 1822.) ter „Základové přírodnictví aneb fysiky a matematiky smíšené l. 1825. – 1828.)

Václava S. Staňka „Základové pitvy (anatomie)“ in „Kratký přehled lebosloví“ (l. 1840.);

Josefa Františka Smetane „Základové hvězdárství čili astronomie“ (l. 1837.) in „Syložpit čili fysika. (l. 1842.)

Razmerno mnogo in dobrih pisateljev ima izkazati verska literatura te dobe. Razen bogoslovnih člankov, katere so razni pisatelji priobčevali v „časopisu pro katolícké duchovenstvo“, izšlo je mnogo za mladino in prosti narod pisanih člankov pobožnega obsega po drugih listih. Novih molitvenih knjig objavilo pa se je skoro vsako leto po nekoliko in ako bi bilo pisateljem njihovim kaj očitati, bilo bi to, da so z njimi zabranjevali hitrejše širjenje latinice, ker je ravno teh knjig največja množica izšla še s „švabahom“ tiskanih. — Za najduhovitejšega cerkvenega pisatelja smatra se Karel Alois Vinařický, mož, ki je poleg svojega gladko tekočega pripovedovanja imel nenavadno v oblasti tudi satiro in humor, katerih se je posluževal v svojih svarilnih člankih verskega obsega in v posvetnih spisih, ki so prišli iz njegovega peresa. Poleg njega imenovati mi je še naslednje cerkvene pisatelje: Vincenca Zabradníka ki je priobčil mnogo dogmatičnih člankov; Josefa Mirovíta Krála Frt. A. Vácka, Josefa Liboslava Zieglera, Jana Stárka, Antonina Vojtěcha Hnojka in Jana Valeriana Jirsíka.

Omenjati mi je treba tu še večje bogoslovne knjige pod naslovom: „Unia“, katero je leta 1846., v Budinu izdal Josef Mil. Hurban. Knjiga ta je sicer nastala o priliki in iz povoda nameravanega združenja Luteranov s Kalvini, kateremu združenju se je pisatelj upiral: a pisana je vendar tako duhovito, da je lipsko vseučilišče zavoljo nje imenovalo pisatelja doktorja ad honores.

Ko sem tako v kratkih potezah načrtal izvirno literarno delovanje česko od prerojenja literature do splošnega probujenja narodovega, katero je izvršilo čudotvorno leto 1848. ozreti se mi je še na prevode znamenitejših proizvodov drugih literatur. O važnosti in potrebi prevodov, s katerimi se ucepljajo narodu nove ideje, širijo mej njim nove vednosti ter se mu odpira novo duševno obzorje, ni mi treba tu posebno govoriti. A prevod, ako hoče, da zadosti svoje nalogi, mora biti dovršen ter obliki in duhu izvirnika prilagoden. O slabših prevodih tu torej niti govoril ne bodem: mej dobrimi in vestnimi prelagatelji pa mi je najprej imenovati Jana Lad. Čelakovského. Preložil je mnogo drobnejših pesniških del iz ruskega, poljskega in srbskega jezika. Njemu gre tudi zasluga, da je svoje rojake seznanil z našim Preširnom, iz katerega je dovršeno preložil „Slovo od mladosti“, „Vojaško“, sonet

„Tak', kakor hrepeni oko čolnarja,
Zagledat vaj'ni zvezdi, Dioskuri!“

in epigrama „čebeličnim pušičarjem“ ter „prej pevcu potlej homeopatu“. Izmej ostalih njegovih prevodov omenjam Marcijalovih epigramov, Herderjevih

„Listů davno věkosti“, Walter Scottove „Panny jezerní“ in Göthejeve jednoaktne drame „die Geschwister“ pod naslovom „Márinka“.

Tudi sloveči učenjak Jan Purkyně poskusil je prelagati ter je leta 1829. priobčil v časopisu českega muzeja odlomek Tassovega „o svo-bojenega Jeruzalema“ leta 1841. pa Schillerjeve lirične pesni. Vsi prevodi njegovi odlikujejo se po pravilnosti jezika in oblike.

Najboljši prelagatelj tedanjega časa bil je za klasične spise brez dvombe K. A. Vinařický, ki je česko literaturo obogatil z dovršenimi prekladi vseh pesniških spisov Vergilijevih, prvega speva Ilijade in nekaterih od Horacijevih.

Ako se, končujoč prvi del tega spisa, ozrem še na časopise, ki so v tej dobi izhajali, omenjati mi je, da je večini listov bilo odločeno le kratko življenje. Zato je pa od leta 1817. do 1848. izhajalo tudi kakih dvajset raznih listov, ki so hodili na svitlo drug za drugim. Iz listov, ki so po več letnikov doživeli, imenovati mi je „Česko Včelo“, katero je ustanovil J. L. Čelakovský in katera je okolo sebe zbrala najboljše pisatelje, — ter „Českých Květů“, ki so s početka bili le vadnica za mlajše pisatelje, pozneje pa, ko je „Včela“ za slabotnega uredništva J. Štěpánkovega, začela hirati, postali glavni leposlovni organ vseh znamenitejših pisateljev, dokler jim ni K. H. Borovský, ki je prevzemši uredništvo „Včele“, zopet jej pridobil prejšnjo veljavo, izpodrezal niti življenja. Razen teh listov imenujem še „Hlasatela“, „Rozmanitosti“, „Dobroslava“, „Čecho-slava“, „Poutníka“ in „Přítele mládeže“. — Vsi ti časopisi pečali so se z leposlovjem in poukom.

Političen časopis izhajal je v tem času samo jeden, namreč „Pražské Noviny“. Bil je to sicer uraden list, a bolje po imenu, ko v resnici, kajti pisatelji imeli so za cenzorstva Šafaříkovga skoro neomejeno svobodo. Vsled tega nahajajo se v tem časopisu članki patrijotičnega obsega, da se mora človek nehote čuditi tedanjej tiskovnej svobodi, ki je kaj takega celo v vladnem listu dovoljevala.

A pravi žurnalist nastal je Čehom še le v osobi Karla Havlička Borovského, moža nenavadne energije, obširne skušenosti in ostre satire. Ko se je on pojavil sodelavec „Pražských Novin“ (l. 1846.), vzbudil je še le mej narodom zanimanje za politično življenje, kar dokazuje to, da se je število naročnikov takoj izdatno pomnožilo. A njegovi ognjevití članki, njegova vsestranska brezozirnost ni bila za to dobo; bil je temveč oznanjevalec novih bližajočih se dogodeb, katere so leta 1848. pretresle vso Evropo ter zadele tudi česki narod.

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

(Konec.)

V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 72. str. mej presojevalci Japljevega in Kumerdejevega sv. pisma čitamo tudi J. Riharja. Ali ta župnik se je imenoval Josip Richter, a ne Rihar! Od koder je g. Julij pl. Kleinmayr v svojo knjigo prenesel Paskala Škrbinca, na dvoje razklanega v Paskvala in v Škrbino; od koder je Nemca Wolsteina vzprijel preoblečenega v Slovena, a vender nemško ime nosečega Wolfsteina: od ondod je vzel tudi J. Riharja, namreč iz Janežičevega „Pregleda slovenskega slovstva“, kder na 137. strani vidiš ime Jožefa Riharja. To prepisano hibo ima na 45. str. tudi Miklošičevo, z Navratilovo roko urájeno „Slovensko berilo za 8. gimnazijalni razred“ (na Dunaji 1865. l.), a potem i v novem natisku (na Dunaji 1881. l.) na 31. strani. Profesorju pl. Kleinmayru je namreč posebno o zgodovini starejših pisateljev največ v ogledalo rabil povedani Janežičev „Pregled“. Kakor je ondu našel, takó je često i prepisal brez nobenega premiselka, tu ter tam časi kaj dodal iz kake druge knjige, bodi si kritično ali nekritično, a tudi izostavil, kar Janežič ima, na pr. Adama Skalarja. — „Zgodovina slovenskega slovstva“, katerej bi se lepše dejalo „Zgodovina slovenske književnosti“, na 60. str. o Valvasorjevem delu „Die Ehre dess Hertzogthums Crain“ pač oznanja, kdaj ga je g. Krajec v Novem Mestu zopet natisnil, a kdaj in kde je prišlo prvič mej ljudi, tega ne vé! (Laybach, Anno 1689. Zu finden bey Wolfgang Moritz Endter, Buchhändlern in Nürnberg.) Koperski profesor sploh rad ne pripoveduje, kde se je ta ali ona knjiga natisnila, kakor tudi po gosto zamolči létnice jako imenitnih proizvodov! Na primer o Jeronimu Megiserji na 58. str. res piše, da je zdelal „Dictionarium quatuor linguarum“, a ne dostavlja, niti kde ni kdaj se je ta slovník bil prvič natisnil, in takó tudi res uči, da so ga novič dali na svetlo Jezuviti, ali zopet ne črhne, kde in kdaj se je to zgodilo. Povedana knjiga je prvič bila v déžél prišla v Gradci užé 1592. l., a drugič pri Kleinmayru v Celovci 1744. l. Rekli smo, da se g. profesor često ne

méni za nikakeršno kronologijo, kar na glas potrjuje baš Megiser, ki ga je na 58. str. ta učenjak vrnil stóprav za Lipavcem Ivanom od Sv. Križa, kateri je od 1691. do 1707. l. dal mej ljudi pet zvezkov propóvedij (pridig), a ne samó štiri zvezke, ter ne od 1690. do 1700. l., kakor „Zgodovina slovenskega slovstva“ ondukaj uči zeló po Kopitarji, kateri na 74. str. svoje slóvnice vsaj ne tají, da mu ta stvar ní bila tedaj še do konca znana. Očito se kaže, da je Megiser, Nemec, rojenjá iz Stuttgarta, bil izmej Trubarjevih mlajših vrstníkov, ter vémo, da je umrl 1616. l.; a propóvednik Ivan od Sv. Križa je umrl do 100 lét pozneje, ali v knjigi profesorja Julija pl. Kleinmayra ima vender svoje mesto pred Megiserjem! — Zdaj pridi na vrsto Fra Gregorio Alasia da Sommaripa dell' Ordine de' Serui della B. V. Maria. „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 59. str. o njem uči, da je bil „redovnik v Vidmu; živel okoli 1604. Priobčil je italijanski in slovenski slovar ‚vocabolario italiano e schiavo‘.“ — Ta mož ní bil iz Vidma, ali bolje rečeno Vidna (Udine), kder je le dal svoj oménjeni slovníček natisniti, in to 1607. l.; njega domovina je po resnici bila Divín, kajti svoj predgovor, posvečen gospodu Matiji „della Torre, Conte di Valsasina, Preposito e Canonico di Trento etc.“ Alasija podpisuje na konci takó: „Di Duino li 15. Marzo. 1607.“ Bil je tudi Alasija izmej zeló mladih vrstníkov Trubarjevih, ker je uže 21 lét po njega smrti natisniti dal svoj „Vocabolario,“ a vender je i njemu g. Julij pl. Kleinmayr prostor odkazal za Ivanom od sv. Križa. Tudi je dostaviti, da „Zgodovina slovenskega slovstva“ zopet nikder ne pripoveduje, kdaj se je v dézel poslal rečeni posebno redki slovníček. Znan je te knjige do zdaj samó 1 izvod (eksemplar), katerega je bil Kopitar na Dunaji po naključji kupil na javnej dražbi in ga podaril baronu Cojzu, ter s knjigami tega je prišel kesneje v licejsko knjižnico Ljubljansko. (Kopitar, „Hesychii glossographi discipulus,“ na 47. str.)

„Zgodovina slovenskega slovstva“ na 95. str. o Danjkovih písmenih modruje s temi besedami: „oni Metelko, ki je kasneje (sic!) sam svoje ‚čirečare‘ nasvetoval, je rekel o Danjku: ‚Schon Pater Marco (sic!) versuchte dem Mangel abzuhelpfen, aber es gelang ihm so wenig, wie dem Peter Dainko . . .‘ in ‚hätte sich Dainko mehr an den Schmigoz gehalten; allein — quilibet abundet in sensu suo.“ — Bog vé, od kod je to prepisano! Iz Metelka samega ne, kakor je podoba. Koperskega profesorja plemeniti vkus naj svojo „Zgodovino slovénkega slovstva“ imenuje „čire-rare“, a molčati mu je o Metelkovih písmenih, katerih niti ne uméje, ako jih zna čitati, kar še ní dokazano. Vrhu tega vprašamo: kde Metelko piše

besede, podobne tém? Rekli smo podobne, ker od kraja do konca Metelkove nikakor niso. Nekoliko teh besed res nahajamo v slavnega moža slóvnici na XXVI. in XXVII. str. predgovora, ki je bil završen „v Ljubljani v 21. dan maja 1825.“; a slóvnica sama je bila natisnena v Ljubljani pri Leopoldu Egru tudi 1825. l. Za tega delj, kdor je to knjigo imel kedaj v roci, tak ne more nikoli trditi, da je Metelko poprej Dankova písmena grajal, a kesneje vender sam svoje „čirečare“ nasvetoval! Kaj se ní to dejanje godilo oboje ob enem, rekše v njega slóvnici? Gospodu Juliju pl. Kleinmayru je vse neznano — ter neznana i Metelkova slóvnica! Tudi ga vprašamo, kde ima ostale Dankove knjige, katerih je kacih deset?

Koperski profesor nas na 99. str. učí, da se je bil Kopitar „seznanil in potováršil (sic!) s serbskim pesnikom narodnim Vuk Stefanović-Karadžićem“. — Vuk je slaven po vsej Evropi; ali da je i on sam bil pesnik, tega še ní vedel nikdo, predno se je oglasil g. Julij. Vidimo, da mu je neznana tudi Vukova književna delavnost in zasluga, da-si nikdar ní „pesnikoval“, kakor bi dejál naš pl. Kleinmayr, ki je o slovanskih stvaréh nevednejši, nego li razno kateri učenec. A kakó smemo od njega zahtevati, da bi se kdaj bil ozbiljno baval o Srbu Stefanoviči, kà niti ne zna, kakó je ime rojaka Razlaga „Pravniku slovenskemu“, ki ga na 183. str. zove „Slovenski pravdnik“, od njega, kà nikoli ní pogledal, kakó se zovejo v Ljubljani izdajavane novine „Illyrisches Blatt“, katere je na 118. str. ter po drugod prekrstil v „Illyrische Blätter“! „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 106. str. o Frideriku Baragi piše, da je zložil „dve duhovne (sic!) pesni“, v katerih ne jemlje nobenega ozira na lepoto jezika . . . in še nekatere druge knjige pobožnega zapopadka.“ — Rečeni pesni sta bili Friderika Barage prvo delo s 1826. l., in sodba o njiju je Koperskemu profesorju, kdo vé, po kacih okoliših, došla iz necega, od kraja do konca njemu neznanega spisa, kateri se zove „Geschichte der südslawischen Literatur“, I. 81. Gospod profesor! Ví na 220. str. iz letopisa „Matice slovenske“ 1880. l. po Radiči (z 52. str.) mej slavne živopisce vrivate necega pred nemnozimi leti umršega zmáznika, ki se je imenoval Miha Kavka ter živel okolo Kámenika na Gorenjskem, in če mu je kdo vélel, svetnicam za male novce delal ostroge na péto in brke pod nos. Človeče, katero je bilo, Mencingerjeve podobe v Ménguškej cerkvi prenavljáje, te umotvore pokázalo in zakídalo, pobrali ste v svojo zgodovino, a Friderika Barage ostale spise zamolčali, ako jih veste! Ali še nikdar niste slišali o „Dušnej paši“, ki se je prvič bila mej ljúdi poslala

v 2000, a drugič v 3500 izvodih ter dočakala toliko natiskov? Ali vam nikdo ni pripovedoval o „Zlatih jabelkih“, o „Nebeških rožah“ itd.? Učit se pojdite od slovenskih težakov in kmetov, katerim je vse to vrlo dobro in uže dolgo znano. Tudi mi verujte, da piše Baraga lepše in čisteje, nego li nekak profesor, kateri je tega moža odpravil z ubogo polsesto vrstico, a Valentinu Staniču takoj za njim dal toliko da ne čeli dve strani. Kolikor je bilo tam premalo, toliko je tukaj vsega preveč.

Na 109. str. se čudimo in strmimo, čitaje o Mihaelu Andrejaši, da „je prinesel ves trojni dar narodnega petja s seboj na svet“, in željno povprašujemo: kateri je ta izvoljeni dar? A g. Julij pl. Kleinmayr nam odgovarja: „bil je namreč samouk, ki se je rodil v rožni dolini na Koroškem, 28. septembra 1762. Izučil se je najprej tkalčije (sic!), potem še le samotež brati in pisati pa tudi pesni in popevke kovati.“ — Ali g. profesor vé, kaj govori, ali se mu blede? — Na 110. str. se nam pripoveduje, da je Veriti na svitlo dal povest: „Feliks na poti.“ — Rad bi védel, kod Julij pl. Kleinmayr take naslove pobira! Junak te pobožne povesti je res Feliks, a knjiga se zove: „Popotnik široke in vozke poti. Spisal Franc Veriti, Fajmašter v' Horjulu.“ *) V' Ljubljani 1828. — Na 152. str. je pokojni Mihael Vrnè (pravilno: Brnjè) v obrok dobil samó poltretjo vrstico zeló skope mere, a vender ní le dopisoval „Novicam“, kakor velí g. Julij pl. Kleinmayr, nego dovršil je i Vrtovčevo neokončano „Občno povestnico“, kar je važno delo, in „Matica slovenska“ ima spravljene tri njega večje rokopise, kakor nam pripoveduje XVI. létnik Marnovega „Jezičnika“ (1878. l.).

Dovolj bodi tega mrzkega posla! Zdaj naštejmo še: I) vsaj glavne, zeló redke slovenske knjige, o katerih g. profesor pl. Kleinmayr ali po vse molčí, ali o njih redkosti ničesar ne vé; II) vsaj nekoliko slovenskih rokopisov, kateri so njemu z večine tudi neznani. Sploh mu je navada, če o kacem rokopisu tu in tam res morebiti/golsne, da nikoli ne pripoveduje, koliko ga je ali kde se hrani.

I. Redke knjige.

1) Catechismus quinque linguarum, zvan tudi: Otročia Biblia. ein Handtbüchlein, darinn ist unter andernn der Catechismus Von fünfferley sprachen. (Crainisch, Krabatisch, Teutsch, Latinisch, Italienisch.) Anno MDLXVI. 8.º Drukanu v Regenspurgi, skuzi Joanneza

*) Nepokvarjeni prosti ljudje tega kraja govoré: Horjúj, júja, m., namesto: Gorjúj, a ne: Horjúlj.

Burgera. Ta knjiga je abecednik, odménjen kranjske in istranske mladini, ter ima 128 strani vsega vkupe, a slovenščini je odmerjeno največ prostora. V knjižnici Vatikanske Rimskega mesta jo je našel Kopitar, kateri misli, da je ta izvod zdaj uže jedini vsega svetá, in po njega sodbi je to delce Krelj utegnil spisati. (Kopitar, „Hesychii glossographi discipulus“, na 46. str. i. d.) Šafařík o tem proizvodu ničesar ni védel v svojej knjizi „Gesch. d. südslaw. Literatur.“ 2) Postilla Slovenska (Spangenbergova) itd., prvi zimski del (skuzi Sebastjana Krella). Ratisbonae excudecat Johannes Burger 1567. 4.º, 174 listov. Jedini zdaj znani izvod hrani c. kr. dvorna knjižnica na Dunaji. G. Julij pl. Klm. o tej knjigi res govori na 55. str.; ali ne pripoveduje, kakó je zelo redka. 3) Zabavljive pesni o katoliškem duhovništvu mej 1562. in 1575. l. Nekaj teh pesnij je Kopitar videl v nekacih bukvah v knjižnici Ljubljanske bogoslovnice. 4) Jezus Sirah. Drukanu v Lublani, Skuzi Joannesa Mandelca. MDLXXV. 8.º, 241 strani. Po nagovoru plemenitaša Ivana Kisla je to knjigo preložil Dalmatin (ali ne Krelj?), a pomagal mu je Bohôrič, kakor uči Dimec v svojem spisu „Geschichte Krains“, III. 193. Jako imenit je ta proizvod i zaradi tega, ker se ni pred njim v Ljubljani bila še nikoli nobena slovenska knjiga natisnila. Izvodu Ljubljanske knjižnice je nekda gospod bil otec Marko Pohlín, ker je na 1. str. prvega belega lista čitati z njega roko zapisane besede: „Ex libris P. Marci a S. Ant. Paduano Aug. Excalceati. 1765.“, a v poznejših létih je bila v Kopitarjevi knjižnici, od koder je prišla potem v Ljubljansko knjižnico. 5) Passion, tu ie, britku terplene itd. Našiga Gospudi Jezusa Cristusa itd. Durch. M. Georgium Dalmatinum, E. E. Landtschafft in Crain Predicanten. Drukanu v Lublani, Skuzi Joannesa Mandelca (1576.) 8.º, 105 listov. Dalmatina v tej knjigi prvič nahajamo podpisanega s tem imenom. Jeden ^{izvod} hrani Ljubljanska knjižnica. 6) Salomonove pripuvisti, tu je kratki itd. navuki, skuzi Juria Dalmatina v Slovensčino stolmačeni. V Lublani skuzi J. Mandelca 1580. 12.º, 8 pôl. Tudi to delo in petere Mozesove bukve je Dalmatinu pomagal Bohôrič prelagati, kakor svedoči Dimec na mestu zgoraj povedanem. 7) Elementale Labacense trium linguarum, lat., germ. et sclavon. Laibach, gedr. bey Johann Manlius (pred 1582. l.) Ta Bohôričeva knjižica je rabila v 1. razredu Ljubljanske učilnice. Jedva se zdaj še kde nahaja kak izvod. 8) Megiser, Thesaurus polyglottus. Francofurti ad Moenum 1603. 8.º, 1583 strani, a vsaka je po dolzem razcepljena v tri svoje razdelke. V tem slovniku so tudi slovenske besede. Imela ga

je ali ga ima še knjižnica Ljubljanske bogoslovnice. (Kopitar, Grammatik na 436. str.). 9) Gregorio Alasia, Vocabolario Italiano, e Schiauo. In Vdine, MDCVII. O tem smo uže govorili. Izvod Ljubljanske knjižnice ima zadaj na 2., 3. in 4. belej strani besede, zapisane s cirilico posebne vrste: „jezik slovinki čest (?) tezak. ako ne bi bil tezak svakki bi hotil. govoriti po slovinki“ itd. Dodan je tudi cirilski alfabet, ali nedostaten.

II. Rokopisi.

1) Codex sec. XIV., in quo varia continentur. Nominum vocabula latina et vernacula. Pater noster, Ave Maria et Credo in lingua vernacula. Longe ab hodierno diversum. Ms. in folio. — Hranilo se je to ali se morebiti hrani še zdaj v knjižnici Vodomoškega (Vodomaškaago) samostana (Admont). Po Muharjevem zapisku v arhivu VI. 171. (Šafařík „Gesch. d. südslaw. Literatur“ I. na 71. str.). 2) Alphabetum Sclavorum seu Vindicum. Ms. in fol. — Hranilo se je i to v knjižnici Vodomoškega samostana. Žal, kà ní povedana létница! Po Muharjevem zapisku v arhivu VI. 171. (Šafařík „Gesch. d. südslaw. Literatur“ I. 47.) Gosp. Julij pl. Kleinmayr stoprav na 210. str. res tudi govori: „knjižnica benediktinskega samostana v Admontu hrani iz štirinajstega stoletja kodeks, v katerem je ob enem slovenski abecednik“, — ali to je prepisal z 19. str. Radičevega vihranja, zvanega „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih“, natisnena v letopisu „Matiče slovenske“ 1879. l. Opira se tudi Radičevo delo na isto Muharjevo mesto, na katero Šafařík; ali kà Muhar v gornjem číslu 1), kder ní govorjenja o nikakeršnej abecedi, in tudi tu v číslu 2) kaže povsod jedno ter isto mesto, namreč: „v arhivu VI. 171.“, zatorej si je misliti, da je Radič le zgornjemu číslu 1) odščípnil besede: „codex sec. XIV.“, ter jih v svojo potrebo samovoljno premeknil semkaj dólú. Ménim, da nihče ne bode omahoval, če ga kdo povpraša, komu je bolj verovati, ali Šafaříku ali Radiču. 3) Zabavljive pesni o Juriji Kobili in o drugih, okolo 1575. l. — Pesni o Juriji Kobili tudi Marko Pohlín v svojej knjigi „Bibliotheca Carnioliae“ imenuje na 16. str. pri besedi: P. Dismas a S. Elisabetha, in potem na 29. str. pri besedi: Juričič, kder nam pripoveduje, da je bil Jurij Juričič, Jurij Kobila in Jurij Dalmatin jeden ter ist človek. Vemo, da ní lahko verjeti v pošteno besedo Marka Pohlina, ali tukaj bode morebiti vendar le treba še raziskovati, da-si Valvasor odmajava (v VI. knjigi na 349. str. ter v VII. knjigi na 434. str.) Pesni o Juriji Kobili so se pozabile in izve-tno uže tudi pogubile, kar je bilo

zapisanih. 4) Matije Kostelca „vse sv. pismo“ s 1680. l. O njem smo uže govorili. 5) Matije Kostelca „slovensko-nemško-latinski slovník“, morda pred 1680. l., 4.º, 527 straníj. Spravljen je v Ljubljanskej knjižnici, a spisala ga ní Kostelčeva, iz njega sv. pisma znana roka. 6) *Dictionarium Latino-Carniolicum*, iz konca XVII. veka, 4.º, 168 listov. Hrani se tudi v Ljubljanskej knjižnici, a Šafařík v svojem delu „*Gesch. d. südslaw. Literatur*“ I. na 65. str. misli, da je morda i ta slovník Matije Kostelca; ali z njega roko zopet ní spisan, a niti ne z óno roko, s katero je slovník, imenovan v 5) číslu. Na popisanej 1. str. ima zdolaj besede: *Loci Capucinatorum Labaci*. 7) *Dictionarium Latino-Carniolicum*, brez létnice in brez pisateljevega imena. Ta slovník seza od písmena *A* do besede *Obscuritas*. Cigale ga je iz kapucinskega samostana Krčepólskega imel ter upotrebil v nemško-slovenski Wolfov slovník, in rabil je tudi Miklošiču mej zdelovanjem staroslovenskega slovníka. Žal, kà ní znano, kam je zdaj prešel! 8) Vrbana Jarnika ter Antona Slómsčáka „nemško-slovenski slovník“. Žal, kà ní povedano, kde se ta rokopis hrani. Da je spisoval Jarnik dva slovníka, uči Šafařík na 46. in 70. str.

Dovolj sem dokazal, kakor mislim, koliko neprebavljenega, neresničnega, nevednega, brezumnega ter nepotrebne se nahaja v Kleinmayrovi knjigi, a koliko zeló potrebnega se pogreša! Glavna stvar, po katerej se zaman oziraš, ta se zdí: zgodovini književnosti slovenske dodana zgodovina kajkavsko-hrvatske; spisi tega narečja so tudi slovenski. V tak posel bi najsposobnejši bil kateri izmej Zagrebških profesorjev našega rodú: Matija Valjavec, Sebastijan Žepič, dr. Fran Celestin, ali morda vsi tí gospodje vkupe, ker imajo v Zagrebu pomagála katerih ní v Ljubljani. Zeló bi ustregli nam ter jako zaslužno delo stvorili sebi. — Po nespretnosti g. profesorja pl. Kleinmayra zaman iščemo tudi abecednega kazala, v katerem bi pisateljskim imenom dostavljena čísla pripovedovala, na katerej stráni je koga izmej njih dobiti v samej knjigi, kar je navada vsacemu proizvodu te vrste. — A svojega imena g. Julij pl. Kleinmayr poleg vsega tega vender ní pozabil častiti, kadar in kder je koli mogel; kajti najprvo je na 179. str. vrgel tudi sebe v koš mej 23 drugih pisateljev, ter na 181. str. se hvali, da je popravil(?) in zdatno (sic!) pomnožil(?) Janežičev slovník; potem se je zapisal tudi na 182. in 205. str. Posebno 1. in 2. str. izkončnih platnic vidiš odmenjeni samó njega slavnim proizvodom; kajti ondú kaj mastito našteva, koliko puhle, često iz drugih knjig prepisane drobnjave je raztresel po

„Slovenskem Narodu“, po „Soči“ po „Učiteljskem Tovariši“ itd. itd. Ali tak posel ni slepilo kričanje? — Dokazal sem i to, da „Zgodovini slovenskega slovstva“ ni ^(torej brezupno) brezupno verjeti nobenega bolj neznanega pisateljskega imena, ker je mej njimi toliko napačnih, ter nobenega naslova katere koli knjige, nobenega čisla, govorečega, koliko zvezkov je tega ali ónega spisa, ali koliko in kacij dél je v dézel poslal kateri pisatelj, — s kratka, da besedam Koperskega profesorja ni verjeti ničesar! Kder je toliko nevednosti in zaradi tega toliko neresnic, toliko zmot, kakó more ondudaj preprost, neuk čitatelj uganiti, kaj si je neresnica a kaj li resnica! Nikakor nisem naštel vseh číhernih grehov pretresavane knjige, če tudi sem o njej spisal mnogo. Kdor bi to hotel na tanko storiti, treba bi mu bilo, izdelati bukve, debelejše od „Zgodovine slovenskega slovstva“. V izvodu, ki ga jaz imam, najdeš proti sebi malo stranj brez nobene opómnje, a premnogo taci, ki so jih polne. Profesor Kleinmayr ni še nikdar nobene književne zgodovine prečital pazljivo, niti sam nikoli ne premišljal, kakó se je te vrste dela poprijeti in kakó mu je razvrstiti gradivo! Zató je v njega knjigi vse zméteno ter skodráno, osobito, kar se dostaje mlajše dobe, kder zaman iščemo ^(Nemščina) razpregleda.

A kakšen je Koperskega profesorja Kleinmayra jezik! Človeka obhaja strah, kadar se dávi z njega slovenščino. Čitatelj potrpežljivi! ná samó kratko zbirko te oblode: sovremenik, Zeitgenosse, namesto: vrstnik (v predgovoru); celtiški, baltiški, nam. celtski, baltski (1); *) čertinino pisanje, nam. črtanje (10); obelodaniti, veröffentlichen (21 in često po drugod): ta beseda ne veljá, priidi si k nam, od koder koli! — posvečil, nam. posvetil (30 in 31): če govorimo: posvečen, zató ni še dovoljeno reči: posvečiti; pesnikovanje (81—82); pesnikariti (173); pesmariti (174); mogočstvo (104); zamreti, nam. umreti (malo ne povsod): umreti = sterben, zamreti = aussterben; ljud, nam. ljudstvo ali narod (31 in često po drugod); mestjan, nam. meščan (41); zavstonj, nam. zastonj ali zaobstonj (povsod); nemčizem, nam. nemčizna, kakor piše B. Raič (76); ptujizem (101): do zdaj taci besed še nismo imeli; to so Kleinmayrizmi! — Našega rojaka dr. France vitez Miklošiča: takó ne govori nihče, nam. doktorja Franceta ali Frana viteza Miklošiča (14): ako je mej narodóm časi, a zeló rekdo, slišati res: „gospod kaplana sem videl“, pisatelj ni te lenobe ne posnemlji! — v Gradecu, nam. v Gradci (57); kmetskimi vražom, nam. vražam (47); spis Fr. Levec-a, nam. Levca (130): ali

*) Ta čisla kažó strani Kleinmayrove knjige.

ní to, kakor bi kdo rekel: Julius-i ignorantia? — Dobrovskova (nam. Dobrovskega) slovnica (100); delovati (sic!) zjedinjenim močem (sic!), mit vereinten Kräften (149); materiní (nam. materin) jezik (61); slovar Adelungovi, nam. Adelungov (87); prva dva leta, nam. prvi dve leti (85); ob časom (sic!), nam. ob času (180); lepe senožete, nam. senožeti (113); porodil se je Kosmač v Danih, nam. v Danah (120); Kosmač-Danecki (90): slovenski nikoli ter nikakor ní možno také reči, nego samó: Danski; v Brodéh-Poljani (sic!) rojen (205): kde na vesoljnem svetu je kraj tacega imena? — Ta profesor ne zna sklanjati! — Podata se, nam. podasta se (29); vredjenje, nam. -rejenje (31); osvobodjenje, nam. -svobojenje (32); vidši, nam. videvši (48); pridši, nam. prišedši (51); izpolne, nam. izpolni (98); otrpnel, nam. otrpnl ali otrpnol (168); popevlje, nam. popeva (107); on opevlja, nam. opeva (123); pozivlje, nam. poziva (185); písoč, nam. pišoč (185); dereče, nam. deroče, in ta beseda mu znači „hinreissend“! (126); oživelo se je, nam. oživelo je (117); „Novice“ so prijatelje slovenščine oživele, nam. oživile (147); živjenje se je oživelo, nam. oživelo je (178); živéti = leben, oživéti = wieder lebendig werden, oživiti = wieder lebendig machen; smrt je ugasnila (nam. ugasila) zvezdo (140): ugasniti = zu brennen aufhören, ugasiti = machen, dass etwas zu brennen aufhört; niso se vtopnili, nam. niso utonili (192).

Jasno vidimo, da naš profesor ne vé ni sklanjati ni sprežati, in da je zatorej ubogo malo napredoval v osnovnem (elementarnem) znanji slovenskega jezika; ali knjige nam vender piše! Tudi njega sintaksa je polna grehov: dota nam je dana obilna; čverstega telesa, blagega serca, bistrega uma in jasnega duha doseči nam je dozor (kaj je to?), veljavo, srečo in čast (v predgovoru); o Slovanih, katere (nam. katerih) niso poznali (9); razložek ne zadeva samo pisavo, nam. pisave: a čisto prav in pametno bi se dejalo: razložek ní samó v pisavi (23); da poišče spomenike, nam. spomenikov (15); povpraša svoje svetovalce, nam. svojih svetovalcev, ali še bolje: svétnikov (29); v hišo grofa Nostic-*evo* (15); imela sta sedem (nam. sedmero) otrok (30); prej pa, da je papež ju posvečil, nam. predno ja (ju) je posvetil (31); brez v narodnem jeziku pisanih knjig, nam. brez knjig, pisanih v narodnem jeziku (48); v kar pričajo knjige, nam. o čemer pričajo (205). — Nedovršljivih in dovršljivih glagolov ne zna upotrebljati: v tem oziru ga posebno pohvali (nam. hvali) Dobrovsky (88). A kakšen je njega stil! Poslušajmo: da je resnica, da nam je Kopitarjeva zasluga, če nam je vednost rodila Miklošiča (nezmisel!), pričajo Miklošičeve knjige (99); (Preširna)

pošljeta kot dečka v Ribnico, da se tamkaj vadi vsled prošnje verlega mu strica, Kopanjskega župnika pri Bonavent. Humelji (123). Ali je to profesorska pisava? Časi g. Julij pl. Kleinmayr jame sredi proze veselo prepevati, kakor kolédnik, na pr.: kako trdne ima (stara slovenščina) še korenine, kako močno je bilo nekdanj in biva (sic!) še sedaj njeno deblo, da mu rast ne mine, ako vcepijo se mu novine (13). — To je spet nezmisel ter kakšen vkus in kakšno uho! Tudi nemčevanje posebno kosmate vrste se nahaja v njega knjigi: *izomika*, *Ausbildung* (9 in često); *zamogli*, nam. *mogli* (29 in često); podpora strani nemškega dvora, nam. od nemškega dvora, kajti nemčevalno je tudi: od strani nemškega dvora (32); *poseda*, *er besitzt*, nam. ima (50 in 137); (Preširen) je sredstvom (*mittels*) „čebelice“ svoje misli sipal (117); *mirodvor*, *Friedhof* (128); *tek om* 65 let, nam. v 65 létih (35); časom so se vendar morali vdati, nam. *polagoma*, ter tudi bi trebalo reči vsaj: s časom (47) — sploh bodi povedano vsem pisateljem slovenskim, naj se ogibljó golih instrumentalov, če za drugo ne, vsaj zató, ker jih ne znajo upotrebljati. Čemur se kdo ní učil, tega ne more védeti. — Koperskemu profesorju se časi tudi nameri, da ga prime dremota, in potlej govori, sam ne védi káj, na pr.: on (vladika Tekstor), sin revnih Kraševcev (48): koliko očetov je imel? — sklenili so prosvetiti sveto pismo (54); tako se je *vboga* slovenščina ksala (70); ranila ga je „nesrečna ljubezen“ s strupenim osom (126): naš jezik besede: *os*, m., *néma*! — v *rudoru* (45, 124 in 128). Kaj si je to? Odgovor: v Koseskem je na 6. str. v „Raznih delih“ nekdanj čital besedo: *rudorov*, m., *der Schacht*, a zdaj je uže ní pómnel, ter zapisal, kakor se mu je zdelo; — (iz oka ali očesa) mu zéva zadovoljnost (160) itd. itd.

G. Julij pl. Kleinmayr obeta, k svoje „Zgodovini“ skôraj tudi sestavi neko „berilo“, katerega nikakor ne potrebujemo iz njega neopkretné roke. Slovenščini bode zeló dobro dejalo, če on leže počivat na posteljo svoje dozdanje slave. Ponujal je uže 1877. l. razslute „Zgodovine“ rokopis „Matici“; a njen odbor mu ga je vrnil in rekel, naj prenaredi in podpolni, česar je treba. To je čitati v „Matičnem“ letopisu 1877. l. na 349. str. ter i v „Novicah“ 1877. l. na 253. str. Če je njega zdelek še zdaj takó malovreden, da se mi ne dá najti besed, s katerimi bi to dovolj mogel povedati, lahko si mislimo, kakšen je bil pred štirimi léti! Vse Kleinmayrovo početje žalostno svedoči, koli grozno skopo on zna sam svoje moči ter koli ubogo malo umeje, kaj v naših dnevih izobraženi svet zahteva od pisateljske dostojnosti, kaj od znanstvenega proizvoda, in kaka bodi

knjiga, spisana učilnicam! Narod, kateri se človeku toli drzke nagote dá v lice psovati z bahavim ponujanjem tacega nestvora, kakeršen je Kleinmayrov zdelek, néma v sebi ponosa ter ní vreden bodočnosti, ako ga ne zgrabi jeza, da prime šibo, ki je tacemu dejanju pristojna. Posebno bridko je to, ka v zadnjih létih naše književnosti poguba z raznovrstnimi netopirji ozbiljno pretí baš od óne strani, od katere bi se bilo najbolj nadejati znanstvenemu pospeševanju!

Čudovita je opoklost, katera je g. dr. Jožeta Pajka ali Pajeka premogla, da se je v „Kresu“ na 419. in 420. str. z g. Julijem pl. Kleinmayrom prijateljski zabil v klado in „Zgodovino slovenskega slovstva“ pohvalil; a menj čudovita se mi zdí njega pisateljska vest in ljubezen do resnice!

Fr. Levstik.

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. — Liturgika ali sveti obredi pri vnani službi božji. Za gimnazijalno, realno in sploh odrastlo mladost. Spisal Anton Lésar, bivši profesor na c. kr. véliki realci v Ljubljani. Drugi popravljeni natis. I. del. Potrdilo visokočastito ljubljansko škofijstvo z razglasom 9. junija 1881, št. 693. V Ljubljani 1881, v 8^{ki}, 194 str. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena 1 gld. — Pohvaliti moramo oba: neznanega nam g. izdajatelja, da je v Liturgiki skrbel za lep, pravilen, a lehkoumeven jezik in g. založnika, da je knjigo natisnil z ličnimi in razločnimi črkami, s katerimi si učenci ne bodo kvarili očíj, kar se po gostem godi pri mnogih nemških učnih knjigah. —

Prvi poduk. Navod za podučevanje na najnižji stopinji narodne šole z ozirom na Razinger-Žumerjev Abecednik za slovenske ljudske šole. Sestavil Ivan Lapajne, ravnatelj meščanske šoli v Krškem. V Ljubljani 1882, v 8^{ki}, 116 str. Založila in tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. — Cena? Ta od večšega učitelja jako praktično in pregledno sestavljena ter z mnogimi liki pojasnjena knjiga bode gotovo dobro došla vsem ljudskim učiteljem slovenskim ter znatno obogatila skromno našo pedagogičsko literaturo. —

Slavnostni govor pri svečanosti Štefana Modrinjaka. Govoril Božidar Raič v Dravskem Središči na 25. den meseca septembra 1881., Narodna tiskarna v Ljubljani, v 4^{ki}, 8 str.; založil B. Raič. Ponatis iz „Slovenskega Naroda.“ — Krepka beseda govorjena o pravem času. —

Velika pratika za navadno leto 1882. Na svitlo dala c. kr. kmetijska družba. V Ljubljani, v 8^{ki}. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki. Cena 15 kr. — Vrh navadnih koledarskih stvarij in naznanil obseza „Velika pratika“ še 47 strani raznega poučnega, kmetskemu ljudstvu namenjenega berila, izmej katerega osobito omenjamo spis „Sv. brata Ciril in Metod“ (s podobo). —

Slovenska pratika za navadno leto 1882. V Ljubljani, v 16^{ki}, natisnila in založila pl. Kleinmayr in Bamberg. Cena? Brez vsega poučnega berila.

O tej priliki prosimo vse pisatelje slovenske in založnike naše, kateri „Ljubljanskega Zvona“ uredništvu pošiljajo knjige v ta namen, da jih oglašamo v našem listu, da naj nam tudi vselej povedo, koliko stane knjiga. Večkrat smo uže čuli tožbe s kmetov, da bi si marsikdo rad oznanjeno knjigo iz mesta naročil, a ne vé, koliko mu je poslati zánjo novcev. S poštnim povzajem knjige naročati, to se marsikomu predrago zdi.

Literarni in zabavni klub. Mnogi v Ljubljani živeči pisatelji slovenski in tudi mnogi drugi prijatelji splošnega napredka slovenskega začeli so se vsako soboto zvečer shajati v Tavčarjevem hotelu, kjer se poleg veselega petja in dobe vinske kaplje pogovarjajo in prijateljski menijo o raznih literarnih stvarih slovenskih. Od teh „jourfixov“, katerih se vselej udeležuje kakih 45—50 gospodov, izobčeni so izrecno politični razgovori, a vsak večer mora na vrsto priti znanstveno ali zabavno berilo ali predavanje kakeršne koli si bodi vsebine. Na prvem shodu 15. oktobra čital je prof. Levce svoj spis „Dve uri pri slovenskem pesniku“; dné 22. oktobra bral je dr. Dolenec humoristično razpravo „o medvedu in literaturi“; dné 29. oktobra pripovedoval je dr. Zarnik zanimljive črtice o svojem potovanji od Pontebe do Vezuva; dné 5. novembra govoril je dr. Vošnjak jako interesantno „o duhovih in prikaznih“ in dr. Zarnik o ruskem slikarji Vereščaginu; dné 12. novembra predaval je cand. prof. E. Lah „o meteorologiji kranskej“, a dné 19. novembra prof. Vrhovec „o socijalnih razmerah v Severnej Ameriki“; dné 26. novembra bral je g. Brencé svojo novelo „Iz življenja“, a g. dr. Zarnik je poročal o mejnarnem biografskem slovarji de Gubernatisovem. — Levčev, dr. Vošnjakov in Vrhovčev spis objavil bode „Ljubljanski Zvon“ po novem letu, Dolenčevega je prinesel uže „Slovenski Narod“, a na poti iz hotela do uredništva ostrigili in oskubli so ga tako, da „v Slovenskem Narodu“ skoro nič več nismo poznali niti medveda, niti njegovega literata. — Tudi v Kranji se je osnoval jednak literarno-zabavni „jour fixe“. Njegovi člani so, kakor je v Ljubljano poročil poseben telegram, ti gospodje: Frönke, Pirdkar, Linsker, Iška, Berne, Pešmajd, Ičmen, Cingelmajer, Državnik, Bralci, katerim so znane Kranjske razmere, uganili bodo morebiti to telegrafsko nganko, osobito ako jim pripovedujemo, da se mej temi imeni nahaja tudi imé znanega literata slovenskega.

Novo izdanje Preširnovih pesnij. O tej stvari smo prejeli iz Ljubljane ta dopis: Znano je v slovenskih literarnih krogih, da hoče Preširnova hči, gospodična Ernestina Jelovškova s pomočjo g. Levstika na svitlo dati vse pesni svojega pokojnega očeta, da bi si s tem vsaj nekoliko olajšala trdi zaslužek svojega vsakdanjega kruha. Tiskarnica Kovačeva in Kleinova obljubila je uže Preširna natisniti elegantno in ukusno, kakor dan denes zahteva napredna tiskarska umetnost. Gospodična Jelovškova je samo še čakala, da bi bukvovez Ničman poprodal tisto Jurčičevo in Stritarjevo izdanje Preširnovih pesnij v „Klasji“ iz l. 1866., katero je g. Ničman na javnej dražbi v propalej Wagnerjevej knjigarni l. 1868. kupil. A tega nikoli ni bilo pričakati! Jurčičevo in Stritarjevo „Klasje z domačega polja“ množilo se je g. Ničmanu tako obilno, da ga je mlatil celih dolgih 14 let in da je namlatil iz njega obilo lepe, debele in rumene pšenice.

Pisatelj
F. Frönke
Pirdkar
Linsker
Iška
Berne
Pešmajd
Ičmen
Cingelmajer
Državnik
Bralci
katerim
so znane
Kranjske
razmere,
uganili
bodo
morebiti
to
telegrafsko
nganko,
osebito
ako jim
pripovedujemo,
da se
mej
temi
imeni
nahaja
tudi
imé
znanega
literata
slovenskega.

Vprašali bodete, kakšno čarodejstvo je uganjal s „Klasjem“ g. Ničman. Prav nobenega! Mož je vzel Jurčičevega in Stritarjevega Preširna ter ga je pri Blazniku — v novič „sans gêne“ natisniti dal!

Res, da je dan denes, trideset let po pesnikovej smrti, vsakemu dovoljeno ponatiskavati Preširnov pesni in tudi g. Ničmanu bi bili samo hvalo dolžni, ko bi bil to storil v poštenej, dostojnej obliki; a način, kako je to izvršil g. Ničman, ta je, da ne rabim ostrejšega izraza, prav — „amerikansk“. Da bi mu „Klasje“ obilneje rodilo, postavil je svojemu novemu Preširnu na čelo Jurčičevo in Stritarjevo ime, ponatisnil je tudi vso Stritarjevo razpravo o Preširnu ter na naslovni list zapisal letnico 1866., ne pomislivši, da tega leta še ni bilo na svetu firme „J. Blaznikovi nasledniki“, pri katerih je g. Ničman svoj podvrhek natisniti dal, ker je gospodar tiskarni, g. Jos. Blaznik, še le 23. junija 1872. leta umrl. Tiskarnica se je sicer potrudila, da je Jurčičevo in Stritarjevo „Klasje“ natisnila s kolikor moči takimi črkami, kakeršne so bile Kleinmayrove l. 1866., vendar se ponatis lahko in razločno zasleduje na vsakej strani. Vrhu tega je papir grši, črke bolj oguljene nego v izdaji iz leta 1866.; in akoravno je g. Ničman skrbel zato, da so se ponatisnile celo vse tiskarske napake prvega izdanja, vendar ni pazil dovolj na to, da bi se ne bilo v tisk vrinilo mnogo novih. S kratka, vsa izdava je od konca do kraja šušmarska, preračunjena samo na goli dobiček podjetnikov, nedostojna takega vzvišenega pesnika, kakeršen je Preširen. O pokojnem Jurčiči izvestno vem, da g. Ničmanu nikoli ni dal dovoljenja njegovo ime zlorabiti na tak način; in da bi bil g. prof. Stritar svoje čisto ime in svoje čiste roke posodil g. Ničmanu za tako „amerikansko“ podjetje, tudi o tem odločno dvojim. Testamentni eksekutor Jurčičev bode, kakor čnjem, storil svojo dolžnost: kaj misli storiti g. prof. Stritar, to je njegova stvar.

„Slovensko dramatično društvo“ predstavljalo je minuli mesec v deželnem gledališči v Ljubljani čez dolgo časa spet dve predstavi slovenski: dne 6. novembra igrala se je „Zmešnjava na zmešnjavo“, veseloigra, katero je po Kotzebueu ponasil Jos. Cimperman, a dne 21. novembra tri krajše šaloigre: „Zapirajte vrata!“ po Cesenateji poslovenil V. Eržen; „Eno uro doktor“, poslovenil J. Aleševce in „Krojač Fips“, poslovenil D. Hostnik. Obakrat zbralo se je v gledališči mnogo občinstva, ki je igralce odlikovalo z živo pohvalo. To je veselo znamenje! Obe predstavi priredil je g. dr. Jos. Starč.

Matica slovenska v Ljubljani oglašja, da bodo za leto 1881. prejeli samo tisti društveniki Matičine knjige, kateri do 15. decembra 1881. leta plačajo ustanovnino ali letni donesek. Tako je prav! To energijo Matičnega odbora moramo odobravati iz vsega srca. Odpraviti in s korenino izruti se mora pri nas Slovencih tista strašanska razvada, da ljudje zahtevajo knjig in časopisov brez plačane naročnine in da so še žaljeni, ako se jim knjiga ali list na upanje ne pošilja. Mnogi mislijo, da so naši literarni zavodi in naša novinska uredništva kakšno občeslovensko dobrodelno ali podporno društvo!

Simon vitez Wilfan †, prošni novomeški, umrl je 7. novembra t. l. v Novem Mestu. Vitez Wilfan, porojen 20. oktobra 1802. l. v Škofjeh Loki, bil je sošolec Preširnov ter visokočisljan, omikan duhovnik. V Novem Mestu je uredil in znatno pomnožil kapiteljsko knjižnico ter uredil tudi kapiteljski arhiv, v katerem se nahaja nad 500 listin, imenitnih za kranjsko zgodovino od 14. stoletja dalje.

Sedaj izmed sošolcev Preširnovih živi samo še jeden, prečastiti g. dekan lipavski Jurij Gabrijan. — 7. okt. t. l. umrl je v Ljubljani 69letni umirovljeni c. kr. okrajni sodnik Jan. Lapajne, v svojih mladih letih dober prijatelj Preširnov, iz katerega življenja je ljubeznivi stari gospod vedel pripovedovati mnogo zanimljivih črtic.

G. Miroslav Maloverh v Zagrebu, ki je pred kratkim v „Slov. Narodu“ objavil Ivana Turgenjevljega „Fausta“ v slovenskem prevodu, dobil je od upravnega odbora „Narodne tiskarne“ nálog, preložiti v slovenščino tudi Turgenjevljev roman „Nov“, ki bode po novem letu izhajal v „Slov. Narodu“. Oba romana „Faust“ in „Nov“ izdana bodeta vrhu tega v posebnej knjigi. — G. Danilo Majeron preložil je znanega poljskega pisatelja Kraszewskega roman „Morituri“, ki bode tudi izšel v „Slov. Narodu“.

Upravni odbor „Narodne tiskarne“ naročil je „Ljubljanskemu Zvonu“ za blizu 1000 gld. novih črk (garmond in bourgeois antiqua), inicijal, vinjet in mnogo drugega olepševalnega materiala, tako da bode „Ljubljanski Zvon“ po novem letu izhajal ves v novejši obliki.

P. Xaverius a S. Ignatio Carn. in seculo vocatus Gregor. Worenz, Augustinianus Discalceatus in conscribendis pro bono Patriae libris in carniolico idiomate praesertim indefessus et plus nimio diligens, conscripsit, et in Mss. in Bibliotheca conventus Labacensis ad S. Josephi (sic!) ad vias regias reliquit: a) Nove besedne bugve (sic!), ali useh číherneh besedy, hoc est: Dictionarium latino-Carniolicum, in quo adjecit: si fortassis errores InVenias LeCtor, taLes eMendablis. Ex quo nonnemo colligit, hoc ipso anno opus, quod in 4. compactum est, perfectum fuisse. b) Celu Svetu Pismu, novega, inu stariga Testamenta. Hoc est: Universa Biblia novi, et antiqui Testamenti in VI Voluminib. in 4. Sic vos, non vobis nificatis aves. — Takó je čitati na 61. str. Pohlinove knjige „Bibliotheca Carnioliae“. Morebiti bi zgoraj bilo treba pisanje popraviti na ta način: „si fortassis errores InVenias, LeCtor, taLes eMenDabis“, da bi se potlej iz teh pismen dobila létnica 1710, ker zdaj se kaže po vse nemožno léto 1210. — Kdo vé kaj o tem Ksaveriji, po krstu in svojem roditelji Gregor Vórenec (Lovrenec) imenovanem? O njem Kopitar in Šafařík molčita. Morda je to le neslana glupost in laž Markova, sam Bog zná, zakaj semkaj postavljena! Utegnil mu je na umu biti Matija Kostelec, kateri je tudi: a) v rokopisu ostavil slovník četrtinskega lica, zdaj zvezan v platnice; res je le slovensko-nemško-latinsk, ne latinsko-slovensk, a Pohlinu malo déje, bodi si jedna laž več ali jedna menj; b) Kostelec je bil preložil in tudi v rokopisu ostavil vse sveto pismo, katero je nekdaj imela knjižnica Ljubljanskih Avgustincev, o čemer listek, na prvo stran tega zdaj zvezanega rokopisa prilepljen, svedoči z natisnjenimi besedami: „Est Conventus FF. Eremit. Discalc. S. P. Augustini ad S. Josephum. Labaci.“ Podoba je, da so baš Avgustinci bili v popisane koženice zvezali ta Kostelčev četrtinski rokopis, kateri je potlej imel tudi 6 zvezkov, dokler se ga nič ni bilo izgubilo. Morebiti me zdaj kdo zavrne: kakó je moglo Marku biti na umu Kostelčevo sv. pismo, o katerem v svojej knjigi „Bibliotheca Carnioliae“ na 13. str. sam pripoveduje, da ne vé, če se je izgubilo ali če je kde skrito! — Res je to. Védel je i za Kostelčev slóvník ter ga tudi imenoval: „Dictionarium latino-Carniolicum“; a Pohlin je lažniv glupec, imejoč toliko razuma, kolikor ljubezni do resnice. Bog zna, če te laži ni izustil samó zaradi tega,

da je potem laže izpod pázuhe vzel oca Vórenca! Še dostavljam: kdo verjame, da bi Marko ne bil ničesar znal o Kostelčevem sv. pismu, ki se je hranilo v knjižnici njega samostana? L.—k.

Die Slovenen. Von Josef Šuman. Wien und Teschen: Verlag von Karl Prochaska 1881, v 8ki, 183 str. Cena 1 gld. 80 kr. Ta dolgo uže pričakovana knjiga prišla je te dni na svetlo. Ker smo jo prejeli baš mej tiskanjem našega lista, denes ne moremo še obširneje poročati o njej; ako smemo soditi po imenu izbornega in veleučnega pisatelja njenega, pričakujemo izvrstnega dela. Prof. S. Rutar v Spletu obljubil nam je v prihodnjem listu izpregovoriti o njej daljšo besedo.

„*Etruskische Reste in Steiermark und Kärnten*“ zove se razprava, katero je napisal v „Zvonu“ uže omenjeni (ali ne preveč pohvalno!) Dr. Fritz Pichler, znani vseučiliški profesor v Gradcu. Razprava je natisnena v Mittheilungen der Centralcommission f. hist. Denkmale l. 1880, str. 32—60. V tej razpravi podarja najprej dr. Pichler, da je nemštvo na dolnjem Štajerskem in Koroškem uže 1000—1200 (!) let staro; omenja ob kratkem naseljenja Slovencev (ali samo „in dünnen Schichten“); prehaja zatem na Kelte, ki so baje največ spomenikov po naših krajih zapustili, in od poslednjih na Etruske, ki so bili po mnenji novjših nemških učenjakov prvotni stanovanci po iztočnih Alpah.

Ostanke etruščanskih besed išče dr. Pichler v krajevnih imenih. In tu mora uboga slovenščina posojati svoje zaklade, da se ošabna tujka ž njimi kiti. Ker se Etruski imenujejo tudi Rasenae, zato vidi dr. Pichler v vsakem imenu, ki počenjuje z raz, etruščansko besedo, tako n. pr. v imenu Razvor. Da, celo Radkersburg je dr. Pichlerju etruščanskega izvira, akoravno je uže dr. Krones dokazal, da je to ime nastalo iz „Radigojsburg“, slovenski prvotno: Rádigojina.

Za vzgled, kaj je po dr. Pichlerji vse etruščansko, naj izpišem in njegovega obširnega imenika (na str. 39. omenjene razprave) le sledeča imena: Goggau (Kokava), Kock (Kolk, Kuk), Palug (Polog), Rauz (Rovec), Paliza (Polica), Gohmetz (Holmec), Paludnig, Polinik, Brašnik, Lipnik, Latschinig, Pradolina, Pridula (Predol), Prediel, (Preděl), Rouna (Ravna), Strakica itd.

Človek bi ne veroval, da je mogoče še dandenes poleg vsega napredka v jezikoslovji in poleg vse „nemške temeljitosti“ v strogo znanstveni knjigi tako strašno nevednost prodajati, kakor je to uže zaporedoma storil graški učenjak dr. Fritz Pichler. S. R.

„*Die Völker Oesterreich-Ungarns*“ imenuje se zbirka, katero je začel izdavati tega leta Karol Prochaska v Tešnu. Vse delo je preračunjeno na najmanj zvezkov, in od teh so nekateri uže izšli, drugi pa pridejo bodoče leto na svetlo. Deseti zvezek bode obsejal Slovence, katere je oddelal prof. Jos. Šuman, in Hrvate, katere opisuje direktor Jos. Stare. Zadnji zvezek prinese opis Jugoslavenov v Dalmaciji, južnej Ogerske, Bosni in Hercegovini od Teodora Stefanovića Vilovskega, urednika bivše „Srb. Zore“ na Dunaji. Iz tega razdeljenja vidi se, da izdajateljstvo prištevaa dalmatinske Slovence Srbom, kar niso ne po jeziku, ne po zgodovini. Toda več o tem izpregovorimo, kadar knjiga izide.

Prvi na svetlo prišedši zvezek obseza: „*Die Deutschen in Nieder- u. Ober-oesterreich, Salzburg, Steiermark, Kärnten- u. Krain,*“ napisal Karl Schöber,

ravnatelj v dunajskem Novem Mestu. — Ta zvezek zanimlje kolikor toliko tudi nas Slovence, ker se dotika tudi naše zgodovine. Žal, da ne moremo v tem oziru dela pohvaliti, ker je zelo optimistično za nemštvo. Schober postavlja začetek nemštva mej Slovenci že na konec VIII. in v začetek IX. stoletja, akoravno nam zgodovina jasno priča, da se je začelo ponemčevanje naših dežel še le po bitki na leškem polji l. 955. in da je preteklo za tem še 200—300 let, predno je dobilo nemštvo prevago nad slovenstvom po Avstrijskem, severnem Koroškem in gorenjem Štajerskem. To nam potrjujejo slovenska krajevna imena, ki se še v XII. in celo XIII. stoletju nahajajo po omenjenih deželah v večji meri, nego nemška, kar je že prof. Krones v svojih različnih spisih jasno dokazal.

Na str. 16. poudarja Schober že delovanje nemških misijonarjev v duhu ponemčevanja in trdi, da so bili Langobardi svojo oblast od juga gori celo do gorénjega Drauburga razširili. To je samooblastno trjenje brez zgodovinske podlage, kakor tudi ono, ki se nahaja v novem Janischevem „Topographisches Lexicon von Steiermark“ II. pg. 191, da so Langobardi celo v Celji in Mariboru gospodovali.

„To „mirno“ ponemčevanje misijonarjev in samostanov povzdignil je s „silnim“ načinom Karl Veliki z utemeljenjem mark in razdeljenjem zemlje mej nemško plemstvo.“ — Niti ta stavek nema zgodovinskega temelja, ker Dümmler in Büdinger izrecno trdita, da Karl Veliki ni uvajal velikih izprememb po naših zemljah in ni odstranjeval starih načelnikov ter silil nemščine, da bi si pridobil nagnenje svojih novih podložnikov. Tudi nam zgodovina ravno ob času Karlovičev priča o krepkem slovenskem plemstvu in slovenski jezik popel se je bil prav tedaj do književnega jezika ter obhajal svojo prvo cvetno dobo. Schober misli, da je bila pod Karloviči najlepša priložnost, da se je „cela povodenj“ nemških naselnikov razlila po slovenskih deželah, a ne pomišlja da te dežele še niso bile mirne in varne; da so na njih jugovzhodnej meji razsajali divji Bolgari; da se je bilo tedaj Nemcem brez prenehanja boriti z mogočnimi panonsko-moravskimi knezi in da so malo kasneje divji Magjari poplavalili naše zemlje in celo Nemce v sredini njih domovine obiskovali. Ali so bile take razmere ugodne nemškemu naseljevanju? Nikakor ne, in še le potem, ko so bili Magjari na leškem polji do dobrega otepeni ter vzhodno-alpske dežele z nova priklopljene Nemčiji, tedaj še le odprla se je zavora nemške kolonizaciji mej Slovenci.

Schober sicer ne more iz zgodovine dokazati onega zgodnjega naseljenja Nemcev, ali pristavlja lukavo: „um das Bild richtig zu vervollständigen, müssen wir uns neben den grösseren (deutschen) Orten eine bedeutende Anzahl deutscher Einzelhöfe im ganzen Lande zerstreut denken“. Se ve da, če si mi k resnici še kaj družega mislimo, tedaj pač dobi vsa dežela drugačno podobo.

Tudi kar se tiče sedanjih mej nemštva, ni Schober dobro poučen, ker mej drugimi neresničnostimi trdi, „dass sich das Deutschthum ungeschwächt erhalten hat in Gottschee, sowie in der Gemeinde Deutschruth in der Grafschaft Görz“. Kar se Nemškorutarjev tiče, naj se g. Schober le potolaži, ker ti so že zdavna vsi Slovenci, kakor so tudi nekdanji njih pradedi bili v Bistriškej

dolini (Pusterthal), poprej nego se jih je bila v XI. in XII. stoletji nemška skorja priprijela.

Kako radi bi Nemci slovenske narodnostne meje skrčili, vidi se prav jasno tudi iz najnovejšega njih atlanta: Richard Andree, Allgemeiner Handatlas, katerega so tudi mej Slovence zavlekli v obilnej množini. Karti 21 in 44 tega atlanta kažeta Slovence na Beneškem samo v Reziji in še ti so okolo in okolo od Furlanov obdani. Na Koroškem je razen kanalske doline vse nemško do Rožnika z Zavrhom (Bärenthal) vred. Na levi strani Drave je slovenska samo Satnica in mali Kos mej Krko in Dravo. Na Štajerskem seza mogočen klin nemštva od severa proti jugu do Maribora. Mej nemškimi enklavami vidijo se tudi Ljubljana, Nemški rut in Ribnici na Dravi (!). S. R.

Hrvatske knjige. Dragoljub, najboljši koledar hrvatski, katerega izdaje Gj. Stj. Deželić uže XIX. leto, prišel je nedavno v Zagrebu za 1882. leto na svitlo ter prinaša jako mnogo zabavnega in poučnega berila, katerega so največ spisali znani pisatelji hrvatski, kakor J. E. Tomić, dr. Lorković, Lj. Vukotinić, prof. Klaić, Lopašić in dr. Dobiva se po 1 gld. v knjigarni Mučnjaka in Sanftleubna v Zagrebu. — Tretji zvezek velikega akademiskega „rječnika“ (str. 481–720), katerega ureduje neumorni akademik dr. Gj. Daničić, prišel je te dni na svitlo. Ta zvezek nadaljuje besedo „bogat“, a završuje z besedo „buka“. — 58. knjiga akademiskega „Rada“ (str. 230 in 1 tabela, cena 1 gld. 50 kr.), ki je te dni zagledala beli dan, poleg mnogovrstne znanstvene tvarine od raznih pisateljev hrvatskih objavlja tudi jezikoslovno razpravo prof. dra. L. Geitlerja: Prilozi k hrvatskoj gramatici i glasoslovju.“

Iz Zagreba se nam piše: Prof. Armin Pavić piše za Ersch-Gruberjevo enciklopedijo obširno razpravo „Vuk St. Karagić“. — Dr. J. pl. Bojničić, uradnik narodnega muzeja v Zagrebu, jel bode ob novem letu izdajati „Südslavische Revue“, v katerej se bodo razpravljali v nemškem jeziku pojavi novejših hrvatske, srbske, slovenske in bolgarske literature. Takoj v prvih listih izide razprava o slovenskem pesniku X-u, katero je spisal v Zagrebu živeč Slovenec. — Milivoj Šrepel dovršil je prevod Jurčičevega „Tugomera“ ter ga v kratkem izda. — Dne 17. novembra t. l. umrl je v Zagrebu Dr. Danilo Medaković, načelnik pravoslavne cerkvene občine in vlastelin v Pisarovini, porojen 17. novembra 1819. l. v Zrmanji v Dalmaciji. Medaković bil je odličen pisatelj srbski. V mladih letih svojih odgajal je srbskemu knezu Milošu njegova sina Milana in Mihalja, poznejšega kneza srbskega. Od leta 1852. do 1859. izdaval je najvplivnejši srbski list „Srbski dnevnik“ z beletristično prilogo „Sedmica“, pozneje list „Napredak“ v Novem Sadu. L. 1852. spisal je zgodovino srbskega naroda v štirih zvezkih; životopis kneza Mihalja ostavil je v rokopisu. Zadnja leta živel je v Zagrebu ali v Pisarovini, ljubljen in poštovan od vsakega, kdor ga je poznal. — Na veliki školi v Belemgradu imenovan je S. Vulović za profesorja „istorije jugoslavenskih literatura“, kateri predmet je prej predaval Stojan Novaković. — Pravnik A. Pukler v Zagrebu izdal bode ob svojih troških imenitno knjigo o svatbenih običajih v Hrvatih. Prof. dr. I. Hančl, zdaj v Pragi, pregledal je rokopis ter ga jako pohvalno presodil. — Radoslav

Lopašič, tudi nam Slovencem znani zgodovinar, izdal bode veliko, za hrvatsko in slovensko povestnico prezanimljivo delo „Acta croatica“.

Ljubav i cvieće se zove lepa zbirka lirčnih pesnij, katere izdaje pri Pretnerji v Dubrovniku izvrstni srbski pesnik Jovo Sundečić, protoprezbiter, bivši profesor pravoslavnega bogoslovja v Zadru in tajnik črnogorskega kneza Nikice, sedaj umirovljeni zasebnik v Kotoru. Sundečić je dobro poznan po različnih svojih pesniških proizvodih, kakor so n. pr. „Niz bisera“, „Krvava košulja“, „Petrov dan na Cetinju“, in Chiudina je prevel mnogo njegovih pesnij na italijanski jezik. Sundečić piše krasen jezik in zavija svoje nežne rahločuteče misli v popolnoma dovršene pesniške oblike. Čeravno uže star na telesu, čil je še vedno na duhu ter zлага še vedno marljivo liriske in prigodne pesni, katere prinaša redno dubrovniški „Slovinac“. Ta novejša zbirka Sundečićeva bodi toplo priporočena vsem Slovencem, ki se zanimajo za moderno pesništvo jugoslovansko.

S. R.

Srbske knjige. V založbi bratov Jovanovičev v Pančevu izšle so v posebnih treh knjižicah skupine narodnih pesnij o vojvodah Jakšićih, Sibirjaninu Janku in Banoviću Strahonji. Cena vsake knjižice je 15 kr. — Ravno ista knjižarna vabi na naročbo knjige „Niz srpskih pripovijedaka“, katere je mej srbskim narodom po Boki, Črnej Gori in Hercegovini nabral starina Vuk vitez Vrčević, zaradi svojega karakterističnega zloga in jezika najpriljubljenejši pisatelj srbski. Knjiga 22 tiskanih pol obsežna bode stala 1 gld. Pridejana jej bode tudi slika Vrčevićeva. — V Novem Sadu je prišel na svetlo „Letopis Matice Srpske“, knjiga 126., zvezek II, ki prinaša mnogovrstno zabavno in poučno gradivo. — „Matica Srpska“ priznala je 500 gld. nagrade tragediji „Pero Segedinac“, katero je spisal znani pisatelj srbski dr. Laza Kostić.

V *Belem gradu* osnovalo se je „društvo za podpomaganje srpske književnosti“. Predsednik društva je bivši srbski minister Alimpije Vasiljević. Opozicija sedanje srbske vlade osnovala je to društvo, v katerega odboru sedi sedem bivših Ristićevih ministrov, a v kontrolnem odboru sedi sam Ristić. Število članov je doslej 101, a vplačanih je 489 delnic po 12 dinarov (frankov).

Književnost dolnje-lužiških Srbov. „Časopis mačicy Serbskeje“, ki izhaja v Budišinu na Saksonskem, prinaša v svojem 62. zvezku bibliografijo lužiških Srbov od l. 1548. do 1880. Najprej navaja knjige, potem pisatelje po abecednem redu. Knjige so razdeljene po strokah na slovnice (7), slovarje (4), biblije (11), katekizme (17), cerkvene pesmarice (20), molitvene knjige (10), pridige (19), versko poučne knjige (11), druge poučne in zabavne knjige (12), posvetne pesni (17) časopise in koledarje (5) in druge drobnejše spise (15). Knjižnikov je skupno 64. Dolnje-lužiških Srbov stanuje v Pruskeji 50.000, a gornje-lužiških Srbov je do 100.000 duš, tedaj skupaj do 150.000 duš. In ta kaplja slovanska se še ni v nemškem morji potopila ter ima svojo književnost! Nemci delajo uže od zdavna o pomemčevanju tega zadnjega ostanka polabskih Slovanov ter imajo uže celo literaturo o predlogih, kako bi jih bilo pomemčiti. „Wie sollte man die Wenden ihre Muttersprache vergessen lassen“ razpravljalo se je uže 1811. leta. „Ob man die wendische Sprache in der Nieder-Lausitz aufleben oder aussterben lassen sollte?“ na to je odgovoril uže l. 1877. W. G. Korn. V istem zvezku razpravlja

M. Hornik vprašanje o zblizenji gornje-lužiškega in dolnje-lužiškega narečja. — Ivan Smolar in Mihalj Hornik, voditelja narodnega probujenja mej Lužičani slavila sta nedavno jubilej in sicer Smolar svojega 40letnega, Hornik svojega 25letnega literarnega delovanja. G. Smolarju, ki se je ta čas mudil ravno v Varšavi, čestitali so na svêčan način odnotni knjižniki poljski, a Horniku so po brzjavu poslali čestitko v Budišin.

Epistola encyclica SS. Domini Leonis PP. XIII. „Grande munus.“ Editio slavica polyglotta. Praga Sumptibus et typis typographiae (sic!) Cyrillo-Methodianae. 1880, in folio, 48 str. Ta v verskem in zgodovinskem oziru imenitna poslanica papeževa prišla je v latinskem, českem, slovenskem, poljskem, lužiško-srbskem, hrvatskem, maloruskem in velikoruskem jeziku na svetlo in zanimljivo jo je prebirati v raznih slovanskih jezikih ter primerjati jih mej seboj. Za tega delj to lepo knjigo toplo priporočamo vsem čitateljem svojim, da-si je slovensk tekst po nekaterih mestih nekoliko nedostaten, kar je pa, mislimo, bolj zakrivila tiskarnica nego prelagatelj. Knjigo prodaje v Ljubljani katoliška bukvarnica, vezano po 1 gld. 30 kr., nevezano po 1 gld.

„*Veliko bratstvo*“ zove se nova komedija Aleksandra grofa Fedra (sina), katero so nedavno predstavljali v Varšavi. Poljska kritika se jako pohvalno izjavlja o tem novem delu genijalnega poljskega dramaturga. — Z manjšo hvalo omenjajo se „*Sosedje*“, komedija od Mih. Baluckega, jednega najboljših pisateljev veselih iger poljskih. Predmet omenjene komediji je volitvena borba in ž njo združeno kortoševanje v Galiciji. — Ali ne bi se našel omenjenima komedijama slovensk prelagatelj?

Rusija na mejnarodnej zemljepisnej razstavi v Benetkah. Meseca oktobra bil je v Benetkah mejnarodni geografski shod, s katerim je bila združena tudi geografska razstava. Izmej vseh slovanskih zemelj, imela je na tej razstavi jedina Rusija svoj poseben oddelek v dveh dvoranah. Glavna krasota prve dvorane bila so geografska dela generalnega štaba ruskega. Odlikovali so se osobito topografski zemljevidi ruske carevine in bližnjih jej dežel, katere je vojno ministerstvo od l. 1875. do 1881. dalo izvesti; potem zemljevidi, katere so ruski strokovnjaki izdelali za poslednje rusko-turške vojne; na dalje geodezijska in astronomijska dela sestavljena l. 1879. v Finlandiji, karte brodarskih próg na finlandskih jezerih itd. Zanimljiva bila je tudi fotografska zbirka, kažoča tipe različnih plemen prostrane ruske carevine in naposled znanstvene geografske knjige.

Druga dvorana bila je posvečena geografske pedagogiji. Tu so bile razstavljene slike, zemljevidi in drugi učni pripomočki, služeči pri pouku v geografiji, kosmografiji in topografiji; te je razstavil pedagogijski muzej petrogradski. Razložena so bila tudi geografska dela učencev iz vojnih gimnazij; tu se je osobito odlikoval mladi sin bokarskega emira. Predsednik omenjenega muzeja general Kohovski bil je živ tolmač tej razstavi. Vse vesti se zlagajo v tem, da si je Rusija s svojim razstavnim oddelkom osvetlila lice ter pokazala, da geografska vednost v njej stoji na višini sedanje dobe. Znamenito je, da Rusija ni razstavila starejših predmetov, ki so bili izloženi že na prejšnjih razstavah, nego razstavila je samo najnovejše predmete, da se pokaže najnovejši v njej napredek geografske nauke. Zategadelj prejela je njena razstava mnogobrojne pohvale in nagrade.

Završujoči današnja številka zvedeli smo prežalostno novico o smrti slavnega dr. Janeza Bleiweisa viteza Trsteniškega ter prejeli ta mrtvaški list:

Potrtega srca javljamo podpisani tužno vest, da je naš preljubljeni soprog, oziroma oče, tast in ded, preblagorodni gospod

dr. Janez vitez Bleiweis-Trsteniški,

vitez avstrijskih redov železne krone III. vrste in Fran-Josipovega reda, Vladimirovega reda; c. kr. profesor; deželni poslanec; tajnik c. kr. kmetijske družbe; vodja živinozdravniške učilnice; predsednik Slovenske Matice in čitalnice ljubljanske; pravi član jugoslavenske akademije znanostij in umetnostij v Zagrebu; častni član mnogih učenih društev; častni meščan ljubljanski in mnogih drugih kranjskih mest; častni občan skoro vseh slovenskih srenj itd. itd.

porojen v Kranji 19. novembra 1808. l. po kratkej, mučnej bolezni, prejemši sv. zakramente za umirajoče, 29. novembra ob polu 1. ure po noči mirno v Gospodu zaspal.

Telo predragega pokojnega bode v četrtek 1. decembra ob 4. uri popoldne v lastnej hiši pred Škofijo blagoslovljeno in potem k sv. Krištofu prevedeno.

Svete zadušne maše služile se bodo v stolnej cerkvi v Ljubljani, v Kranji in v Trsteniku.

Priporočamo ranjcega v blag spomin in molitev.

V Ljubljani, 29. novembra 1881.

Karolina pl. Bleiweis-Trsteniška,
soproga.

Dr. Karol vitez Bleiweis-Trsteniški,
sin.

Marija pl. Bleiweis-Trsteniška,
sinaha.

Janko, Demeter, Milan,
vnuki.

Minka, Vida,
vnukinji.

Ker je „Ljubljanskega Zvona“ urednik uže l. 1880. v 35. zvezku „Slovenskih večernic“, ki so mej narodom slovenskim razširjene v 27.000 izvodih, priobčil do sedaj najpopolnejši životopis slavnega pokojnega pisatelja in domoljuba, za tega delj naš list o neizmernih zaslugah Bleiweisovih ne bode obsirneje govoril ter čitatelje svoje samo opozarja na ta spis. — Večna čast in slava bodi njegovemu neumrjočemu spominu!

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četrt leta 1 gld.
Naročnina pošilja se upravnistvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.

Tiska „Narodna tiskarna“ v Ljubljani.

Denašnja številka je 5 tiskanih pol obsežna.